

Brudstykker af
BEDSTED
SOGNS HISTORIE

Samlet, bearbejdet og udgivet af

Henning Haugaard

Indhold

- Erindringer fra min soldatertid (Af August Lorentzen)	465
- Hans Paulsen Enemark og hans lille pony (Af Andrea Kunsemüller)	467
- Fra kampdagene i juli 1918 (Af Chr. Andersen, Mårbæk)	469
- Brev til forældrene i Rurup (Af Chr. Andersen, Mårbæk)	473
- Brev til pastor Nic. C. Nielsen (Af Martin Kümmel)	476
- Brev til pastor Nic. C. Nielsen (Af Georg Knudsen)	477
- Optegnelser fra Den Store Krig (Af Nis Lausten Nielsen)	479
- Tre gange på patrulje (Af Johannes Jessen, Korup)	508
- Den eksklusive bataljon (Af Johannes Jessen, Korup)	511
- Før og nu (Af Johannes Jessen, Korup)	513
- Fra Masuren til Beresina (Af Johannes Jessen, Korup)	516
- La Guerre est finis (Af Johannes Jessen, Korup)	518
- Brev til pastor Nic. C. Nielsen (Af Thomas Brodersen)	520
- Forbyttede gasmasker (Af Mathias Chr. Brodersen, Øster Terp)	521

Forsidebilledet

viser et billede af en gruppe soldater i Første Verdenskrig. På skiltet læses teksten: ”Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit. Braunsberg 10/11 1918“ (Frihed, Lighed og Broderskab. Braunsberg 10. nov. 1918). Billedet blev i november 1918 sendt til familien Wind i Arndrup. I 1990-erne fik Henning Haugaard billedet foræret af Edith Wind, Bedsted.

Meddelelser

Dette tillægshæfte indeholder en række artikler skrevet af krigsdeltagerne selv, 8 i alt. En enkelt artikel er skrevet af et barnebarn til en krigsdeltager.

Kolding i marts 2023

Med venlig hilsen
Henning Haugaard

ISSN 1903 - 8828

Erindringer fra min soldatertid

Af August Lorentzen, Gravlund

Jeg havde aftjent min soldatertid mange år før Verdenskrigens udbrud i 1914, og jeg var derfor oppe i årene, da jeg ved krigens udbrud skulle stille i Haderslev. Da der var mødt flere, end der var brug for, blev jeg med det samme hjemsendt. Sådant fulgtes indkaldelse med hjemsendelse flere gange; men da jeg den 16. august 1916 mødte i Flensborg, blev jeg sammen med omkring halvtreds andre sendt til Altona.

Her blev vi indkvarteret i en stor fabriksbygning, og da der også andre steder fra var sendt mandskaber til Altona, var efterhånden over fire hundrede mand samlet i denne bygning. I vort nye kvarter fik vi udleveret en stråsåk, et lagen, en hovedpude og et tæppe, hvorefter vi efter eget valg fandt os et sovested på gulvet. Vi tænkte på vort rare hjem og vor varme seng derhjemme. Hvilken forandring! - En af mine kammerater har senere fortalt mig, at han den første nat havde haft svært ved at holde tårerne tilbage. Det kan jeg godt forstå. Og samme mand havde endda ved krigens udbrud ment, at han var særlig godt stillet, for han selv var for gammel til at blive indkaldt, og hans søn, der var 18 år, var for ung. Nu var de begge indkaldt.

Min kammerat fik for øvrigt en aften et iltegram fra sin søn. Han meddelte, at dersom faderen ville hilse på ham, inden han skulle til fronten, skulle han komme omgående. Faderen rejste straks - og fulgte med sin søn til fronten. En formiddag kom en anden af mine kammerater hen til mig og sagde: "Ved du, hvad jeg vil?" Det var jo ikke godt at vide. "Jeg vil hjem på orlov", sagde han. Dette fandt jeg ganske umuligt, og derfor svarede jeg også: "Hvad tænker du dog på? Der er jo krig, og du har kun været her i otte dage!" - "Ja, det er nu det samme", sagde han. "Jeg vil hjem!" Og det sagde han bestemt og med eftertryk. Han tilføjede endog: "Og jeg skal også nok komme det!" - Jeg slog ind på hans tankegang og sagde: "Kan du komme hjem, så kan jeg vel også!" - "Ja, skynd dig og vær parat", svarede han, "når vor kaptajn kommer tilbage med rekrutterne, må vi være på pladsen!" Jeg var straks rede, og da vi kom ned i gården, svingede rekrutterne ind og trådte af. Nu var det vor tur. Vi sprang hen foran kaptajnen, som spurgte, hvad vi ville. "Vi beder om orlov, Hr. kaptajn". - "Hvad er I i civil?" - "Bønder!" svarede vi. "Vore hustruer står derhjemme og skal klare høsten ved hjælp af russiske krigsfanger, og russerne har intet kendskab til selvbindere. Kornet er modent, og bliver det ikke høstet i tide, går det til spilde, og det kan landet ikke tåle". - "Hvor lang tid behøver De til høsten?", spurgte han min kammerat. - "Fjorten dage", svarede han. - "Og De?" - "Ti dage", svarede jeg. - "I får hver otte dage, og dermed færdig", svarede han.

I en fart fik vi orlovsbeviset i orden, og så gik det hjemad. Nogen tid efter sagde majoren under øksercitsen: "Dersom nogen af jer har tjent aktivt ved artilleriet, kan han indgive et andragende om at komme tilbage til dette våben". - Vi var to, der havde været ved artilleriet, men den ene ansøgte allerede om at blive hjemsendt som vagtmand over russiske krigsfanger. Jeg var i vildrede med, hvad jeg skulle gøre, for her havde jeg jo mange venner og gode kammerater. Jeg spekulerede både dag og nat. I min kvide bad jeg Gud om Hjælp i mit valg, og det forekom mig, at en indre stemme sagde mig: "Bliver du her, kommer du ud i Ruslands skyttegrave". Mit valg var gjort; thi skyttegravene i Rusland var ikke noget fristende sted.

Jeg skrev en ansøgning, men der gik dage og uger, og jeg hørte intet. Jeg troede allerede, at den var landet i papirkurven, ja, jeg var endda taget hjem på orlov for at lægge vintersæden i jorden. Da fik jeg en dag telegrafisk besked om, at jeg omgående skulle komme tilbage. Det passede mig nu slet ikke, for jeg kunne denne dag blive færdig med rugsæden. Først den næste dag rejste jeg tilbage. Næppe var jeg ude af døren, før man i et iltegram forespurgte, hvorfor jeg ikke var kommet tilbage. Min kone kunne dog berolige dem med, at jeg allerede var undervejs. De troede åbenbart, at jeg var gået nordpå over grænsen. Jeg ventede, at der ville komme et efterspil, fordi jeg ikke var kommet tilbage til Altona med det samme, men feldweblen var meget flink og fortalte mig, at mit ønske om at komme tilbage til artilleriet var blevet opfyldt, og jeg skulle samme eftermiddag tage til Bahrenfeld. "Kan De selv tage derud?", spurgte han, "for i grunden må jeg ikke lade Dem tage af sted alene". - "Jo", svarede jeg. "Jeg er godt kendt der", og så pakkede jeg mine sager sammen og rejste.

Først havde jeg dog taget afsked med alle mine venner, og det blev egentlig sværere, end jeg havde troet. I Bahrenfeld blev jeg sammen med en kammerat stukket ind imellem rekrutterne; men en af vore befalingsmænd så, at jeg var underkorporal. Han ville have nærmere besked om min fortid og drøftede derefter sagen med vor vagtmester. Følgen blev, at jeg blev taget ud af rækkerne og blev sat til at udføre tjeneste som underofficer.

Dette stod på hele vinteren, og det var meget bedre. Jeg fik straks meget bedre tøj, og tjenesten var meget let og behagelig. Vi skulle bl.a. sørge for, at mandskaberne kom rettidigt i seng om aftenen, og at de stod op om morgenen.

I maj måned i 1917 blev det bekendtgjort, at alle, der var over 45 år, skulle sættes til lettere tjeneste. Jeg hørte til de heldige og kom nu til at forrette staldtjeneste. Vi havde omkring ved tres heste, og vi var tolv mand om at ordne dem. Det kunne man nok holde til. Overopsynet med hele stalden havde en sergent, og når han var fraværende, var jeg hans stedfortræder.

En dag erfarede jeg, at enkelte af min årgang kunne få lov til at blive hjemsendt. Jeg var ikke sen til at få en ansøgning af sted, og virkelig: Kort tid efter kom den tilbage med påtegningen: "Hjemsendes indtil videre!" - Og så gik det hjemad.

Kilde:

- August Lorentzen: Erindringer fra min soldatertid. Artiklen er hentet fra i DSK Årbog 1953, side 45-46.

Oplysning:

- August Lorentzen (Gravlund 19. sep 1870 - Gravlund 21. nov 1955), gårdmand i Gravlund. Søn af gårdmand i Gravlund, Hans N. Lorentzen (1834-1894) og Kirstine C. Tilgaard (1833-1911). Gift 28. sep. 1908 med Marie Kjestine Jessen Hansen (Bedsted 15. apr 1886 – Gravlund 6. feb 1960), datter af gårdmand i Bedsted, Hans Jessen Hansen (1854-1918) og Hanne Kjestine Petersen (1861-1932). Børn: 1. Elli Kjestine Lorentzen (Gravlund 27. okt 1917-); 2. Hans Lorentzen (Gravlund 30. maj 1920-), gårdmand i Gravlund.

Billede af Infanterie-Schiessschule Wünsdorf i Kreis Teltow, der ligger i nærheden af Berlin. Kortet blev sendt af Andreas Haugaard hjem til forældrene i Bedsted. På bagsiden skriver han: *Den 13. sept. 1917. Kære moder. Sender Eder hermed et billede af Schiessschule, hvor vi hentede Haupt-manden. Møbler-vognen er kørt i forvejen. Det var meningen de ville vente til i nat. Kl 10 i morgen formiddag skal vi så komme til Haupt-manden i Berlin. Venlig hilsen Andreas.*

Hans Paulsen Enemark og hans lille pony

Af Andrea Kunsemüller, Egersund

Gårdmand Hans Paulsen Enemark var med i Første Verdenskrig. Han fødtes i Gammelskov i Agerskov sogn i 1870 og overtog senere en gård i Bedsted, der senere i 1928 blev overtaget af Andreas Haugaard.

Et barnebarn af Hans Paulsen Enemark, Andrea Kunsemüller i Egersund, har af sin mor hørt nedenstående historie om sin morfar, om hvordan han kom hjem til Bedsted fra krigen sammen med en mager hest, som han fandt på hjemvejen.

Andrea Kunsemüller skriver:

Jeg tror at alle familier har en historie der er helt deres egen. Hos os er det beretningen om min morfar, der var soldat i 1. verdenskrig og kom hjem lillejuleaften 1918.

Han kom fra en familie, der har rødder i det sønderjyske, der går tilbage til det 16. århundrede. Det var en familie der boede i den fattige del af landet, hvor jorden ikke var særlig god. I nærheden af Løgumkloster, nærmere betegnet i Bedsted. Familien var meget kirkelig, indre missionsk og meget dansk.

Min bedstefar Hans Paulsen Enemark holdt meget af sin fædrene gård; han syntes at det liv han førte var et godt liv. Han var en dygtig landmand, og han havde en stor forkærlighed for heste.

Der går beretninger om hvordan han kunne tæmme selv den vildeste hingst og hvordan han kunne tale til hestene så de fik stor tillid til ham. Det var som om han forstod dem så godt at de ikke følte at han var et fremmed menneske.

Han snakkede med dem, og det gjorde han sikkert på det bredeste sønderjysk. Min mor har arvet mange ord, lydmalende og med minder fra en tid hvor sprog havde sine rødder i det liv man førte. Det sønderjyske sprog har noget af egnens muld i sig og får en til at føle sig hjemme - dengang som nu.

Det var dybt tragisk at min morfar skulle gå i krig for at hjælpe prøjserne som han og familien ikke følte sig en del af.

Familien Hans Paulsen Enemark står her ude på vejen med gården i baggrunden, beliggende på adressen Bjergvej 4 i Bedsted. Familien består af Andrea (1873-1956) og Hans Paulsen Enemark (1870-1933) og deres 5 børn: Peter på hesten (6. juli 1911 - 2. sep 1959), Kjestine (10. mar 1905-), Johannes (7. okt 1898 - 10. feb 1955), Maren (14. apr 1902 - 13. feb 1928) og Anne (5. jun 1909-). Sidstnævnte blev gift med Heinrich Kunsemüller og bosatte sig i Goslar i Harzen. De fik to børn: Heinrich og Andrea.

Men selvfølgelig blev han nødt til at være soldat, og han kom først som så mange andre fra Nordslesvig/Sønderjylland til Frankrig - derefter til Rusland. Det var det værste der kunne ske for soldaterne. Over 30.000 unge mænd fra Sønderjylland blev soldater. Af disse døde 6000 og 4000 blev invaliderede. Min morfar kom som tysk soldat til Galicien, som det hed dengang. Det ligger mellem Polen og Ukraine, og det var næsten det værste sted man kunne komme hen til. Der var voldsomme kampe mellem russiske tropper på den ene side og tyske og østrigske på den anden.

Hvad han har oplevet i Den Store Krig, som den kaldes, har han aldrig talt om i familien. Der var mange der kom tavse hjem fra krigen.

Men han kom dog hjem. Og det skyldes en lille hest. Familiefortællingen beretter, at han har fundet ponyen i Galicien, ude på vejen, bag en vogn der var væltet. Kusken var død. Hesten var ussel og medtaget. Den havde ingen sko, ribbenene kunne tælles på dens krop.

Han befriede den og begyndte at gå hjem, helt alene, sammen med hesten. Til fods, i vinterkulden, bange for at komme i fangenskab, bange for at blive opdaget, bange, bange. Det var november i 1918. Han ville hjem - hjem til Bedsted og hjem til gården og hjem til sin kone, min bedstemor Andrea.

Han lod mere tilbage i Galicien end et menneske kunne tåle, flere oplevelser og rædsler og mareridt end han kunne tale om.

Hans Paulsen Enemark i sit 1-spands køretøj og med den hest han tog med hjem fra krigen. Han er her fotograferet foran stuehusets sydvendte hoveddør. Billedet er fra omkring 1919 og er lånt af Anne Kunsemüller, Gråsten.

Han var sulten, og hans støvler var opslidte. Han gik og gik, og ponyen gik med ham. Ponyen blev hans bedste ven. Uden den ville han ikke have overlevet.

Hans vej førte ham igennem Polen. Han overnattede ofte i det frie med ponyen Mulle ved sin side. Han lagde sig ind til den, brugte dens mave som hovedpude og de varmede hinanden. Sommetider kunne de overnatte hos gode mennesker i stalden.

Da de kom igennem Tyskland blev Bedstefar forfærdet over at se det krigshærgede land. Menneskene led nød. Nogle gik i pjalter ligesom ham selv. Der var fattige, sultne børn, og engang ville nogle sultne mennesker slå ponyen ihjel. Den ville give dem et godt måltid. Han samlede alle sine kræfter og reddede ponyens liv - og sit eget.

Den sidste del af turen gik igennem Slesvig-Holsten hvor himlen, denne høje himmel allerede fik ham til at føle sig hjemme. Skyerne så sommetider ud som vilde heste, og han fortalte Mulle at de var der for at byde dem velkommen. Nu ville det ikke vare længe mere. Ponyen så på ham som om den forstod.

Da de først var kommet til Ravsted begyndte han at løbe med ponyen halsende bagefter sig. Den kunne mærke at der var noget på færde.

Og så kunne Bedstefar se sin egen gård, det var som om han kunne lugte at jorden var hans og hans forfædres jord, og han åbnede døren til stuehuset og gik ind i stuen, sammen med ponyen. Min Bedstemor forstod i samme øjeblik hvad der var hændt og at ponyen og min bedstefar var blevet et. Intet kunne skille dem ad.

Det var en jublende glad lillejuleaften med risengrød til menneskene og havre til Mulle, der blev fejret på gården i Bedsted den december-aften i 1918.

Den Store Krig var for Hans Paulsen Enemarks slut.

I 1919 brændte Hans Paulsen Enemarks gård (Bjergvej 4). Han genopbyggede herefter gården. Billede viser svinstalden, der blev opført i 1922, hvilket stadig fremgår af årstallet på kvisten. Hans Paulsen Enemark ses selv foran bygningen.

Kilde:

- Andrea Kunsemüller, Egernsund: "Min morfar og den lille pony". Artiklen blev i 2019 sendt til Henning Haugaard.

Oplysning:

- Hans Paulsen Enemark (Gammelskov 22. apr 1870 - Bedsted 16. nov 1933), gårdmand i Bedsted 1901-28. Søn af gårdmand i Gammelskov ved Agerskov, Johannes Enemark (1822-1881) og Maren Sønnichsen Bøttker (1834-1877). Gift i Agerskov 23. jul 1898 med Anne Petrea Andrea Haugaard (Nørre Hostrup 9. feb 1873 - Rødekro 4. jul 1956), datter af gårdmand i Egvad, Nis Madsen Haugaard (1827-1902) og Marie Christine Andersen (1844-1926). Børn: Johannes Enemark (1898-) var også med i krigen; Maren Kjestine (1902-); Kjestine (1905-); Anne (1909-); Peter (1911-), gårdmand på Kurgård i Ravsted.

Fra kampdagene i juli 1918

Af Christian Andersen, Mårbæk

Christian Andersen gjorde tjeneste ved Landwehr Fuss-artilleri Bataljon 76, 6. Batteri og blev udsat for den store tyske offensiv i juli 1918

Hans beretning gengives nedenfor:

Den hede julisol sender sine stråler over Champagnes ødemarker. Flere dage har luften været så trykkende, at det næsten ikke er til at drage ånde. Måske kommer det også af den stadig tiltagende spænding i krigssituationen, thi siden 1. juli har her især fra tyskernes side været udfoldet en travl virksomhed at skaffe

tropper og ammunition, til fronter, som tyder på, at noget stort er i gære.

Vi har opslået vor lejr på en stejl faldende skrænt, der er svagt bevokset med træer. Om dagen lever vi temmeligt fredeligt, men om natten suser projektilerne hen over os og vejene omkring os, ligger hele natten under en morderisk, fransk granatild, så at sove er der ikke tale om. Ofte må vi de lange nætter vandre omkring i de fugtige stoller (det er lange underjordiske gange), der er gravet ind i bjergsiden og går skråt nedad, med ansigtet tæt indesluttet i de uhyggelige gasmasker, for ikke at blive overraskede af de giftige gasarter, der ofte udvikler sig ved dertil indrettede projektilers detonation.

Alt som forberedelserne til den frygtelige kamp skrider fremad, bliver også den franske ild mere livlig. Særlig slemme er dagene den 10., 11. og 14. juli. Sidstnævnte dag henved aftenstide, går jeg en lille tur gennem lejren og betragter det brogede feltliv, der i grunden tager sig ganske fredeligt ud i denne lune sommeraftenstund. Et par hundrede meter fra mig, ved skræntens fod, holder en ammunitionskolonne rast. Hestene græsser roligt og soldaterne koger deres aftensmad. Da med et, afbrydes stilheden af et dumpt drøn, som jeg straks hører som et skud af en fransk kanon. I det næste øjeblik høres en granats uhyggelige sus gennem luften og midt i den fredeligt rastende kolonne slår den ned og eksploderer med en øredøvende larm. Billedet er med et, heste og folk spredes i vild flugt fra hinanden. Et par sårede soldater råber om hjælp, et par heste bliver liggende, dødeligt ramt. Højt oppe i luften kredser en fransk flyver, der nedkaster røde lyskugler, et tegn på at ilden kan fortsættes, da skuddene ligger gunstigt, atter de dumpe drøn, denne gang tre i umiddelbar rækkefølge, de uhyggelige sus og ..., de tre skud ligger spredt blandt de flygtende folk og heste. Atter de samme skrækkelige råb af sårede og lemlæstede mennesker, hvor frygtelig i denne ellers så kønne aftenstund.

Så hurtigt som muligt, skynder vi os nu fra lejren, hen til ulykkesstedet, at bringe de sårede hjælp. Desværre er dette i de fleste tilfælde til ingen nytte. Hvor granaterne har gjort deres værk, der er vi små mennesker, for det meste magtesløse. De fleste er ramt så hårdt, så døden allerede er indtrådt. Til disse, seks i alt, kastes der en fællesgrav, derude på den åbne mark. Lempelig lægges de derved, uden salmesang og ligtale, men hver især af os føler i sit indre vistnok har følelsen af afmægtighed og er små overfor døden, for hvilken vi alle engang, tidlig eller silde skal bøje os alle. Tilstedeværende ansigter bærer præg af de alvorlige tanker, de vist i dette øjeblik behersker sindene. Nu træder kolonnens fører, en ung løjtnant, hen til graven, han blotter hovedet, folder hænderne og med stille vemodig røst, beder han ved den åbne grav et Fadervor.

Efter denne korte, men meningsfulde andagt, kastes graven til. Næppe er jeg nået tilbage til lejren, før franskmændene igen åbner ilden. Denne gang har han vor lejr som mål. Heldigvis ligger denne så gunstigt, midt på den temmelig stejle skrænt, at de fleste skud går over os og ender nede i dalen 20 - 30 meter under os.

Henved 11-tiden kommer en mand løbende, deres opholdssted, en nyopført træbarak, er skudt itu. Heldigvis er ingen blevet såret. I hast får jeg alle om-kvarteret og stuvet sammen, i de førnævnte stoller, et ubekvemt, men i sådanne tider, dog et ret behageligt kvarter. Her er man da i det mindste nogenlunde skudsikker. Skydningen tager til eftersom tiden skrider frem og jeg længes efter at klokken skal blive 1. På dette tidspunkt skal nemlig det tyske angreb begynde. Intet er nemlig mere oprivende end at ligge afventende og lade sig overdænge med granater af de fjendtlige. Endelig er klokken 1 og som med et slag, sætter den tyske trommeild ind. Henved 1500 kanoner skyder i hurtig-ild projektiler fra de mindste til de største og sværeste kalibre ind mod den franske stilling. Lyskastere arbejder ustandselt, blink-apparatur morser korte telegrammer mellem observeringen og kommandostabene, og så dertil den øredøvende larm af kanonernes skud og projektilernes eksplosioner.

Henad morgenstunden, forsøger jeg at telefonere ud til mit batteri, men desværre, alle ledninger er skudt itu, der er ingen forbindelse at få. Op på formiddagen kommer en telefonist ind til mig på kontoret. Han kommer fra stillingen og blodet løber ham ned over ansigtet af et sår, som en granatsplint har tilføjet ham i hovedet. Jeg vil straks i færd med at forbinde ham, men han afslår det, det er kun en ubetydelig, men desværre, siger han, er begge officerer sårede, den ene temmelig hårdt. Batteriet er uden fører og ingen ved hvad de skal gøre. Mens han beretter dette ser jeg at hans højre øre og kind er stærkt ophovnede og spørger om årsagen. Åh, siger han, det er vist en bi eller myg der har stukket mig. Jeg lagde høreren af telefonen et øjeblik i græsset og da jeg satte den til øret igen, mærkede jeg det. Nu vidste jeg straks årsagen. Græsset, hvor han havde lagt høreren, havde været forgiftet af de frygtelige gasarter og disse var nu årsagen til den stærke hævelse. Disse gasarter er nemlig så frygtelige, at de formligt æder kødet og det eneste middel

derimod er indgnidning med klokalk. Dette var også altid ved hånden og efter, at han foreløbig var blevet behandlet dermed, sendte jeg ham til forbindingspladsen.

Den franske ild der var rettet mod vores lejr, var forstummet og jeg kravler op ad skrænten, for deroppe fra at følge kampens gang. Jorden ryster formelig af den voldsomme artilleriduel, der udkæmpes der forude. To rækker lænkeballoner kendetegner de to linjer. Forude styres en tysk observationsflyver frem mod de franske linjer. Den er omgivet af flere lette jagtflyvere af Fokker typen, der har til opgave at skærme mod de franske angreb. Pludselig hører jeg lige i min nærhed, lyden af fremmede motorer, det er en kæk amerikansk flyver, der har taget sigte på en tysk lænkeballon, som en høg overfalder en høne, sådan suser han fra oven skråt nedad på ballonen. Nu høres et maskingeværs tikken og et øjeblik efter slår en mægtig flamme ud af ballonens gasbeholder. Nu springer en mand, forsynet med faldskærm ud af gondolen. Han daler langsomt med små svingninger nedad mod jorden. En anden følger efter, men desværre kommer han ikke langt nok ud til siden, flammerne får fat i hans faldskærm og staklen suser ned i dybet, han er fortabt.

Medens jeg betragter dette rædselsfulde og dog tillige storslåede skuespil, kommer en mand henimod mig. Det er min batterifører, løjtnant T. Hans højre arm bærer han i bind og hans ansigt er fortrukket af smerte. Efter at have hilst, siger han med brudt stemme: ”Det ser sørgeligt ud derude, angrebet er i stå, ja franskmændene er somme steder i modangreb stødt frem over vore linjer. Vort batteri ligger under den sværeste ild. Samtidig med mig bar de også løjtnant V og tre mand bort, der er nok kommen flere til siden. Batteriet er fuldstændig afskåret og uden ledelse, løjtnant L, der opholder sig her i lejren, må øjeblikkelig derud.

Vi følges ad, hen til løjtnant L. Han går foran, jeg bagefter, hvor nedbøjet er han, den ellers så stolte og modige mand, der med største hengivenhed i over fire år tappert har kæmpet for land og folk. Han føler vist i dette øjeblik, hvilken skæbne, der frister det stolte Tyskland. Løjtnant L kommer os i møde og udtaler sin beklagelse over det skete. Uden omsvøb, fortæller batteriføreren ham, hvorledes det står til derude. Da synker han sammen, den ellers så militæriske løjtnant L. Han er dagen før, vendt tilbage fra en orlov i hjemmet, hvor han tog afsked med sin hustru og to små børn. Jeg kan ikke, stønner han, jeg har ikke min udrustning og jeg har ingen gasmaske, det er den visse død at gå derind uden den. Batteriføreren måler ham med et foragteligt blik. Han vender sig mod mig: ”Andersen, vil de tage dem af batteriet, de stakkels folk har ikke fortjent, at de ofres, fordi ingen vil tage sig af dem”. Javel, er mit svar og jeg belaver mig straks til at gå. Endnu et håndtryk og et levvel og måske det sidste af den sårede mand, der altid har været så ærlig og rettænkende, overfor sine undergivne, og jeg gør mig færdig til rejsen.

Det tager ikke lang tid. Iført en let sommerfrakke, gasmasken i beredskab på brystet, pistolen med otte skud i bæltet og stålhelmen trykket godt ned over panden, begiver jeg mig på vej, ud til batteriet. I afstand ser jeg hvorledes stillingen derude overdænges med granater og svære miner. Hver gang et projektil slår ned ser jeg de lodrette røgsøjler stige til vejrs og jordklumper og jord kastes ud til siden. Det ser frygteligt ud på nært hold og der skal jeg ind, i dette helvede, jeg gyser og ser tilbage, Hvorfor skal jeg sætte mit liv på spil. Så jeg ikke helst at tyskerne knuses fuldstændigt. Jo, sandeligt, men ikke den enkelte mand. Er hans liv ikke så meget værd som mit. Jeg ved, at dersom jeg bliver derude, da vil jeg blive begrædt af min kære gamle mor og far, af søskende og af venner. Men har de, der nu ligger hjælpeløse derude ikke også en mor derhjemme. Jo, sandelig, de vil savnes lige så meget som mig. Her gælder det ikke en begejstret kamp for folk og Tyskland, men her gælder det om at frelse, måske mange mennesker og da bør jeg ikke vige tilbage. Jeg har et ansvar, en pligt, overfor dem derude, for hver enkelt der er betroet min omsorg og derfor, kun fremad.

Snart er jeg midt i ilden. Nu gælder det om at holde hver nerve anspændt til det yderste. Af erfaring, lærer man at bedømme på af-skuddene, om vedkommende granater vil slå ned i nærheden eller ej og jeg lytter derfor spændt, alt som jeg går fremad. Nu kommer der en ... i samme øjeblik ligger jeg pladask på jorden. Rigtig, den slår ned omtrent 20 m foran mig, splinter og jord farer hvinende hen over mig. Med lynets hurtighed er jeg på benene og frem styrter jeg, for at kaste mig i det hul, den sidste granat efterlod sig. Det er nemlig en kendsgerning, at af hundrede granater, falder sjældent to på samme sted, selv om de er nok så velrettede. Atter falder granater foran og bagved mig og i pausen arbejder jeg mig stadig fremad. Endelig når jeg ud til batteriet. Det ser sørgeligt ud. Jorden er fuldstændig om-rodet af granater. Folkene har søgt skjul i løbegravene, der forbinder de enkelte kanoner med hverandre eller her nedgravet sig enkeltvis i små huller. Telefonisterne har indrettet sig i en ret rummelig jordhule med 25-30 cm jord ovenpå, de er nogenlunde sikrede mod splinter. Hos dem skal jeg også have mit opholdssted. Da jeg kommer derind sidder en ung oversergent bøjet over en mængde tabeller, som er udarbejdet i forvejen. Jeg spørger hvorledes det står til.

”Sørgeligt”, siger han, ”vi er fuldstændig afskåren, alle ledninger er itu”. Jeg spørger hvornår sidste vejrbetretning er kommet. ”For 6 timer siden”, svarer han. Disse plejer at komme fra et Meteorologisk Institut, hveranden time, da vejret har stor indflydelse på skydningen. Dermed kan vi altså ikke regne. Jeg går ud for at se, om alt er i orden ifald vi bliver nødsagede til at skyde. Skuddene falder nu kun enkeltvis og helt sjældent. Jeg kommer op foran batteriet og ser forud. Også derude synes det roligere. Da pludselig ser jeg grønne raketter stige til vejrs, det er vort infanteri, der på denne måde forlanger spærreild. Jeg retter i hast en viser på et i terrænet nøjagtigt orienteret kort ind efter signaturerne, den viser i retning af Ripont Mølle. Dernæst måler jeg afstanden fra hovedretningen til siden og afstanden fra batteriet til den plet, hvor skuddene skal ligge og i samme øjeblik giver jeg kommandoen: ”Spærreild, Ripont Mølle. Hovedretning 12 - 1850 - 3 skud”. Næppe er kommandoen udtalt, før folkene bakser med de svære kanoner og snart fyrer den første kanon, straks efterfulgt af 2. og 3. Jeg observerer gennem mit glas. Efter at skuddene er faldet, sendes røde signaler til vejrs, et tegn på, at de ligger for langt. I hast prøver jeg afstanden på kortet. Den stemmer. Hvad er der så i vejen? Nu har jeg det. Krudtet er blevet opvarmet af solen og forbrænder under et stærkere gastryk. ”1825” er min næste kommando. 10 grupper, det vil sige, at hvert skyts afgiver 10 skud på en og samme afstand i hurtigild. Knap syv minutter efter melder de enkelte kanonkommandører, at de 10 skud er afgivet, fra infanteriet kommer der ingen flere signaler. Vor ild har altså bevaret dem fra franskmændens angreb.

Kanonbetjeningen kan nu tage sig et hvil og telefonfolkene må i gang med at lappe den sønderskudte ledning sammen. Den første forbindelse jeg får, er med bataljonen. Kommandøren er selv ved apparatet. Det er det første af sine batterier, han har forbindelse med og glæder sig sikkert derover. Jeg forklarer ham, hvorledes det står til og beder ham virke hen til, at vi så snart som muligt bliver trukket ud af denne stilling, da den er aldeles uholdbar i forsvarsøjemed. Han lover at gøre sit bedste, men foreløbig må vi vente og se tiden an. Imidlertid er feltkøkkenet nået ud til os. Den modige sergent, der er ansvarlig for forplejningen, har trodset den franske ild og er også uden synderligt uheld nået ud til os. Det tages formelig i storm af de stakkels, overanstrengte og udvågede folk. Efter at de har spist, giver jeg dem lov til at tage et hvil og jeg overtager selv vagten. Eftermiddagen forløber rolig. Mod aften kommer der befaling fra bataljonen om at forblive i stillingen i endnu 3 dage, for at dække infanteriets tilbagetog, dog med den bemærkning, at vi kun skal skyde når infanteriet forlanger spærreild. Vi indretter os så i nogle jordhuler i en forladt stilling, ved siden af batteriet og der søger vi tilflugt, når franskmændene retter ilden mod vort batteri. Efterhånden som dagene går, tilintetgøres vor stilling næsten fuldstændig og da vi den 19. juli om natten endelig får lov at rømme den, er den næsten jævnet med jorden. Kun en af vore fire kanoner er i brugbar stand og ligeledes er folkenes udrustning ilde tilredt. Vi trækker os omkring 3 km tilbage i en god udbygget stilling. Løjtnant L overtager nu kommandoen og jeg vender tilbage til min skrivestue. Den 23. juli forlader jeg batteriet, for at tilbringe 4 ugers orlov hjemme.

”Nattergalelejren” ved Sechoult Chantbhoig 1918 Champagne.

Kilde:

- Christian Andersen gjorde tjeneste ved Landwehr Fuss Artilleri Bataljon 76, 6. Batteri og som blev udsat for den store tyske offensiv i juli måned 1918.
- Se også DSK 1950, side 9-11 samt den næste artikel.

Billede af nogle tyske krigsfanger i Aurillac-Lejren i Frankrig. Billedet er hentet fra Internettet.

Brev til forældrene i Rurup

Af Christian Andersen, Mårbæk

Christian Andersen i Mårbæk gjorde under Første Verdenskrig tjeneste som feldwebel i et ”flyvende batteri”. Han skriver den 14. august 1918 følgende brev hjem til sine forældre i Rurup. Senere skriver han også, om hvordan han deserterede og kom over grænsen til Danmark.

Sidst på vinteren 1917-18 kom jeg for anden gang til Vestfronten. Jeg blev som ”etatsmæssig” feldwebel tildelt et batteri med langtrækkende 10 cm kanoner. Vi var ikke tildelt nogen bestemt hærgruppe, men blev som flyvende batteri sat ind forskellige steder. Først i juli kom vi til Champagne, hvor tyskerne havde planlagt et sidste desperat forsøg på at gennembryde Fronten mellem Reims og Verdun. Der var trukket ca. 400 batterier af alle kalibre sammen på et meget smalt frontafsnit.

Offensiven indlededes den 15. juli kl. 1 om natten med en mægtig trommeild. Den blev en oplagt fiasko. Allerede ved middagstid var de tyske tropper trængt tilbage til deres udgangsstillinger, enkelte steder endnu længere. Vort batteri mistede føreren og endnu en officer, men fik ordre til at blive i stillingen i tre dage uden hensyn til tab, for at dække tilbagetoget for infanteriet.

Natten mellem den 18. og 19. juli blev vi så trukket nogle kilometer tilbage, og da dette var tilendebragt, fik jeg bevilget en fire ugers rekreationsorlov.

Om aftenen den 23. juli 1918 forlod jeg så lejren i Champagne, hvor vi havde kvarter, og rejste med tog fra Monthois til den fransk-belgiske grænse. Herfra gik der orlovstog til Tyskland. På mellemstationerne i Frankrig var der fuldt af militær af alle våbenarter, mest folk, der forgæves søgte efter deres afdelinger.

Efterhånden fyldtes også vort tog af disse nomader, og af deres samtaler kunne man godt danne sig et billede af stemningen bag ved fronten. ”Lieber ein Ende mit Schrecken als ein Schrecken ohne Ende” var det almindelige omkvæd, dog hørte man også jævnlig vendingen ”Augusta, pack den Koffer, wir mussen reisen”, en hentydning til, at man ønskede det tyske kejserhus fjernet.

Christian Andersen som soldat. Billedet er i privateje.

Det blev mig efterhånden klart: Tyskland stod ikke blot foran det militære nederlag, men også foran et politisk sammenbrud. Den stramme tyske disciplin havde fået et alvorligt knæk.

På godsbanegården i Aachen f.eks. forlod alle vi otte mand fra min kupé orlovstog, som vi skulle have benyttet til Hamborg, entrede en sporvogn og kørte til hovedbanegården,

hvor vi trods togpersonalets energiske protester tog D-toget: Köln-Hamborg, for på den måde at komme en halv dag tidligere hjem.

Hjemme fortalte mine forældre mig, at H.P. Hanssen fornylig havde været på besøg der i byen, hvor han havde haft en sammenkomst med egnens ledende mænd. Han havde over for dem givet udtryk for den opfattelse, at Tysklands sammenbrud var nært forestående, og at der dermed ville være skabt betingelse for en opfyldelse af Pragfredens § 5 vedrørende en folkeafstemning i det nordlige Slesvig.

Dette i forbindelse med mine indtryk fra hjemrejsen bevirkede, at jeg besluttede at gå over grænsen til Danmark i stedet for at vende tilbage til fronten.

Nu var jeg imidlertid ganske ukendt med egnen og forholdene oppe ved grænsen. Jeg havde ingen slægtninge eller bekendte deroppe, der kunne hjælpe mig til rette. Under min orlov traf jeg så en dag tilfældigt sammen med en kammerat fra min Neu-Breisach-tid, han var på grund af krigsskade kommet hjem og var gårdbestyrer for en søster i Tiset; hun var krigsenke og boede ikke langt fra grænsen ved Gjelsbro.

Ham betroede jeg mig til, og vi blev så enige om, at jeg skulle komme over til ham, når min orlov var udløbet, så skulle han nok hjælpe mig.

Det blev så bestemt, at jeg skulle komme lørdag den 23. august med sidste aftentog fra Toftlund. Jeg havde stemplede og underskrevne papirer nok in blanco, så jeg kunne rejse, hvor og hvorhen jeg ville.

Nævnte dag rejste jeg så hjemmefra i fuld uniform og uden et eneste civilt klædningsstykke i min bagage, men i stedet for at rejse mod syd rejste jeg mod nord. I Arnum, der dengang var knudepunkt for Haderslev Amts småbaner, havde vi et længere ophold. Da det endnu var ret tidligt på aftenen, besluttede jeg at tage turen til Tiset til fods. Min kammerat, der forgæves havde ventet mig på stationen, kom mig i møde uden for byen. Han var meget ked af det, hans søster havde bedt ham så mindelig om at holde sig borte fra den sag, hun havde mistet manden, broderen ville hun gerne beholde. Det forstod og respekterede vi. Han forklarede mig så lidt om forholdene nede ved grænsen, ligesom han viste mig vej ind over markerne for at undgå de tyske militærpatruljer, der til stadighed afpatruljerede vejene op mod grænsen. Jeg traskede så af sted syd og vest om Tiset og Enderupskov og nåede langt ud på aftenen igen ud til vejen, der fører ned til Gjelsbro, så vidt jeg kunne skønne ikke ret langt derfra. Det var en dejlig, måneklar høstaften, men ikke just ideelt vejr til et så lyssky foretagende. Til højre for vejen var der en gran-plantage, til venstre åben mark. Jeg krøb ind under granerne for at prøve på at lægge en plan for min flugt. Lidt efter hører jeg skridt på vejen, og snart dukker en soldat frem. Han er ubevæbnet og bærer en spade på skulderen og en spand i den ene hånd. Da han er omtrent ud for mig, går han ind på marken til venstre og giver sig til at grave og rode i jorden med hænderne. Han er ved at grave kartofler op. Nu var jeg straks klar over, at denne herre nok var ude i ulovligt ærinde lige så vel som jeg, og jeg besluttede derfor at komme i snak med ham. Jeg kryber frem fra mit skjul og når helt hen ved siden af ham, før han opdager mig. Han bliver meget forfippet og gør et kluntet forsøg på at stå ret, da jeg brøler ham op i Ansigtet: "Was machen Sie hier!" Jo, han var ved at grave kartofler op. "Er det dine?" Nej, det var det egentlig ikke, men han var så sulten, og man fik så lidt at spise hos prøjserne, at man næsten var nødt til at supplere kosten lidt på den måde. "Hør nu, min gode mand", siger jeg så, "når Deres fædreland ikke mere kan give Dem føden for Deres tjeneste, hvorfor går De så ikke over grænsen til Danmark, hvor der er mad nok, i stedet for at stjæle fra Deres fattige medborgere". Ja, hvis han ikke havde haft kone og fem børn hjemme i Rhinlandet, havde han også for længst gjort det. "Jeg forstår Dem godt", siger jeg så, "for jeg er også sulten, men jeg har hverken kone eller børn at tage hensyn til, og derfor vil jeg over grænsen og spise mig mæt.

Hvis De kan sige mig, hvordan jeg bedst kommer over, skal jeg ikke gøre noget ud af dette marktyveri". Det ville han gerne, men her lige foran var det ikke let, her var åen, og den var sine steder ret dyb, så det kunne blive livsfarligt, men længere ude i vest, i heden, var det lettere at komme over. Jeg spurgte så, om han ikke kunne vise mig vej derud, da jeg var ganske ukendt med egnen. Det kunne han imidlertid ikke, han var ordonnans nede på vagtstuen og kunne ikke være så længe borte, men han skulle gerne gå ned og se, om ikke en af kammeraterne dernede var pålidelige nok til dette hverv. Jeg lod så manden gå og lagde mig igen ind under granerne. Eventyret var begyndt. Lidt efter kommer han tilbage igen, alene. Der var ingen dernede, der var gode nok til et så betydningsfuldt hverv, som det var at lodse en tysk feldwebel over grænsen; men han havde en anden plan. Nede ved vagtlokalet var der et skur, hvor de plejede at spærre russiske krigsfanger inde, når de

blev grebet ved flugtforsøg. Der ville han låse mig inde til om morgenen kl. 5. På dette tidspunkt blev vagten, der stod på broen, trukket ind. Om dagen blev broen bevogtet af de patruljerende poster, der havde hver 100 m af afpatruljere. Når nattevagten så havde forladt broen og var gået ind i vagtstuen, ville han kalde den nærmest patruljerende post hen til køkkendøren og give ham en kop kaffe. I dette øjeblik skulle jeg så gå over broen, hoppe ned i engen til højre for vejen og følge åen et par hundrede meter mod vest, indtil jeg kom til et ståltrådshegn. Det var grænsen mellem Tyskland og Danmark. Det var en fantastisk plan. Jeg lovede manden alle landsens ulykker for hans tyveri, hvis jeg mærkede, der var luskeri med i spillet, og rigeligt med drikkepenge, hvis han gjorde sit bedste. Vi fulgtes så ad ned til vagtlokalet og kom usete om til skuret, hvor jeg blev låst inde. Nu var jeg altså frivillig fange. Skurets eneste indbo var en træbriks, den lagde jeg mig på og faldt i søvn.

Jeg vågnede ved, at en soldat stod og ruskede i mig. Det var min ven, marktyven. ”Hr. feldwebel, De må stå op nu, klokken er straks fem”. Jeg kom hurtigt på benene. Vi gennemgik kort planens enkeltheder, jeg stak ham en hundredemark-seddel, og så listede vi forbi vagtstuen og ud til vejen. Vagtposten på broen gjorde netop omkring for at gå sin sidste runde hen over broen. Jeg sprang over vejen, ned i engen på venstre side og krøb langs vej-dæmningen helt hen til broen, hvor jeg trykkede mig godt ind mod bro pillen. Nu kom vagten tilbage igen. Hans taktfaste skridt gungrede i plankerne. Han opdagede mig ikke, men fortsatte med vejen hen til vagtstuen. Jeg hører døren blive åbnet og lukket igen, atter en dør, der bliver åbnet, og så hviskende stemmer. Nu drikkes der ulovlig kaffe. Jeg kravler op på broen, går roligt hen over den og springer ned i engen til højre. Så går det i hurtigløb langs åen, frem mod målet: Danmark. Endelig står jeg foran hegnet, jeg griber det med begge hænder og slynger højre ben over, så først får jeg tid til at se mig omkring. Det er næsten fuldstændig lyst.

Christian Andreas Andersen som soldat. Billedet er i privateje.

I østen er himlen farvet rød af den opgående sol, til venstre for mig i en afstand af godt 100 m ligger Toldstedet. Der står en tysk vagtpost med gevær på skulder. Har han set mig? Jeg er ligeglad, nu har jeg nået mit fristed, det fredens og frihedens land, som mine forældre har lært mig at elske mere end noget andet her på jord. Snart flytter vi det hegn, som jeg sidder på skrævs over, mod syd, så også mit hjem og mine kære kommer inden for dets grænse. Jeg forlader nu engen og går gennem lyngheden op mod vejen, der fører til Ribe. Pludselig standses jeg af et skarpt fløjt, og et stykke foran mig rejser en mand sig op fra lyngen. Han er i lyseblå uniform og bærer en karabin under armen. Det er en dansk grænsegendarm. Da han kommer helt hen til mig, siger jeg på dansk: ”Hvad vil De nu gøre ved mig?” Han smiler og rækker mig hånden: ”Ingenting”, siger han, ”for jeg kan jo høre, du er en landsmand, og velkommen skal du være i Danmark”. Han byder tobak og følger mig et langt stykke på vej. Inden vi skilles, råder han mig til at komme af med min tyske uniform snarest muligt, da jeg ellers risikerer at blive interneret af de danske militærpatruljer. Så traver jeg videre ind mod Ribe, forbi velholdte huse og gårde med søndagspuksede ruder og pyntelige haver. Tæt inde ved byen er en morgenduelig husmand ved at sætte sine køer på græs. Han har netop tøjret den sidste helt op imod

vejen, da jeg kommer forbi. Vi hilser på hinanden, og han spørger så, om jeg er kommen over i nat. Da jeg svarer bekræftende, siger han: ”Ja, men så er du da vist sulten, vil du ikke med ind og have en bid mad”. Jo, tak, det ville jeg da gerne. Lidt efter er vi bænket i det hyggelige køkken, hvor konen får travlt med morgenmaden. Hun spejler æg, steger ål og bruner kartofler, medens snakken går. Da jeg fortæller om grænsegendarmens bemærkning om min uniform, tilbyder manden mig straks sit søndagstøj til låns, indtil jeg får købt noget selv.

Jeg har siden hørt og læst mange beretninger om den storslåede modtagelse, vore kammerater fik rundt omkring i Danmarks store havnebyer, da de vendte hjem fra krigsfangenskabet, men ingen velkomst kan have været mere hjertelig og ægte end den, jeg fik hin august-morgen hos disse brave husmandsfolk, da jeg som rømningsmand kom over grænsen til Danmark. Og således stod vel, stort set, hele det danske folk rede til at række os, deres landsmænd, der havde haft det ondt, en hjælpende hånd. Lad os aldrig glemme det.

Kilde:

- Artiklen er hentet fra Danske Sønderjyske Krigsdeltageres (DSK) Årbog 1950, side 9-12.

Oplysning:

- Christian Andreas Andersen (Rurup 28. sep 1892- 12. jul 1965), søn af gårdmand i Rurup, Peter Chr. Andersen (1849-1937) og Noline Cathrine Petersen (1851-). I 1912 indtrådte Christian Andersen i den tyske hær. Kom med i Verdenskrigen fra starten i 1914. I 1918 lå han ved Landwehr-Fussartillerie-Bataillon 76, 6. batteri. Var med på Vestfronten ved Freiburg, hvor han havde rang af feldwebel. Blev her såret i den ene skulder. Den 26. juli 1918 til 28. aug 1918 kom han hjem på orlov, hvorfra han deserterede 24. august 1918 over Kongeå-grænsen. Efter krigen blev han fra 1927 til 1965 gårdmand i Mårbæk. Var formand for Bedsted sogns Forsamlingshus; formand for Skolenævnet og formand og kasserer for Bedsted sogns sygekasse. Gift 30. okt 1923 med Mathie Sophie Brodersen (Øster Terp 24. juni 1899- 28. mar 1986), datter af gårdmand Andreas Brodersen (1859-1932) og Anne Petersen (1863-1904). Børn: Erik (1929 -) i Vester Terp; Holger (1926-) i Mårbæk; Noline (1933-) i Gravlund. Gift med Jens Ove Pedersen (1927-).

Brev til pastor Nic. C. Nielsen

Af Martin Kümmel, Bedsted

Martin Kümmel fra Bedsted gjorde tjeneste ved Infanteri Regiment nr. 464, der i begyndelsen af november blev trukket ud af Flandern og kom i stilling i Siegfriedstellung ved St. Quentin. Herfra skriver han til pastor Nic. C. Nielsen, som i 1912 havde konfirmeret ham.

Origny den 29.11.1917.

Min kære Hr. Pastor!

Først siger jeg dem mange tak for deres brev som jeg har modtaget. Mange tak for deres mark som var hoslagt, en soldat kan jo altid bruge penge. Jeg har det ellers godt og er sund og rask og håber det samme om dem. Det har jo vist allerede begyndt at blive koldt derhjemme hos eder, her går det endda nogenlunde. Gud give, at vi måtte få en mild vinter, for det er ikke ofte så let for vore kære kammerater, som skal ligge ude nat og dag. Vort kompagni er i stilling; jeg er bag fronten på Fliiegerwache, ja Gud er inderlig god imod mig; hvor har han ikke ført på underfulde veje ind til i dag. Ja vi have en stor Gud, blot vi mere måtte klamre os til ham i nødens tider, og hvor der end er, ja man mangler ofte Guds ords forkyndelse, men Herren vil velsigne sit ord rigelig for mig.

Ja det er en støtte at have en troende kammerat, doktor Mahlers søn det er en meget var Christen, han bekender meget sin Frelser, blot vi mere og mere måtte bekende vor Frelser at vore kære kammerater måtte komme til at erkende at de er på fortabelsens vej, ja hvor skrækkelig er det at tænke at de går ind i den evige fortabelse. Ja hvor mange går ikke fortabt, dersom de ikke vender om. Det gælder om at holde fast og blive tro indtil enden. Måtte denne krig dog være til stor velsignelse, at mange i denne krig måtte har fundet deres Frelser.

Ja, jeg har lige modtaget det sørgelige budskab at min kære fætter er død, Eduard Løbners søn, det er nu den 3. søn de mister i krigstid, ja vi forstår ikke altid Herrens veje.

Herren vil trøste dem, og give dem kraft til at bære det, et er dog det herligste at vie viede hvor han er gået hen, vie seks jo igen. Ja her på denne jammerdal er der jo kun nød og elendighed.

Ja vor kære ven og broder Hans Holm måtte jo også tidligt herfra, jeg var sammen med ham på Urlaub, jeg var meget glad for ham, kunne forstå, at han var en Kristen, og nu er han hjemme hos Herren, lader os også, jage derefter, at vi også kommer derhen, der var der ingen sorg og krig, men der er kun glæde. Ja måtte denne krig dog snart få en ende. Peter Geil har jeg ikke talt med i lang tid, da de ikke ligger her hos os. Jeg har modtaget Jernkorset. Sluttes nu denne gang.

Guds Fred og en venlig hilsen fra din ven og broder.

Martin

Kilde:

- Arkivet ved Dansk Central Bibliotek for Sydslesvig, P 116.

Oplysning:

- Martin Christian Kümmel (Bedsted 2. juni 1897- Bedsted 27. nov 1944), landmand i Bedsted. Søn af landmand i Bedsted, Nicolaj J. Kümmel (1854-1900) og Cecilie M. Løbner (1861-1939). Gift med Christine Rasmine Nielsen (Alslev 25. sep 1900- Løvlund 5. juni 1959), datter af landmand Jens Peter Nielsen og Cathrine Andrea Mathie Andresen. Børn: Cecilie (1923-) i Vejen; Jens Peter (1936-).

Brev til pastor Nic. C. Nielsen

Af Georg Knudsen, Bedsted

I september 1918 efterkom Georg Christian Knudsen pastor Nic. C. Niensens ønske om en beskrivelse af sin deltagelse i kampene den 8. august 1918 (den tyske hærs "Sorte Dag") og dagene derefter.

I stilling sydvest for Cambrai den 8. og 9. sep. 1918.

Kære Hr. Pastor!

Min hjerteligste tak for Deres kære lange brev. Vil nu efterkomme Deres ønske og fortælle Dem lidt om mine oplevelser under den Fochske Offensives Storkampdage, om det ikke bliver for meget for Deres nerver.

Vi havde ligget et par dage i Rosiere i ro og ventede efter, at divisionen var færdig med afløsningen, for så at komme længere tilbage i ro. Om morgenen den 8. august, da jeg vågnede, mente jeg, søvndrukken som jeg endnu var, at der kørte et svært lastautomobil forbi over stenbroen, men da jeg kom rigtig til besindelse, hørte jeg, at det var trommeild fra fjendtlig side. En anden kammerat vågner og siger råt: "Na, da ist wohl wieder der Teufel los." Jeg måtte sukke til Herren; "Gå du med mig, når det i dag går til kamp."

Lidt efter kommer en ordonnans; "Aller højst alarmberedt!". Vi pakker vore sager og er færdig at rykke ud; svære fjendtlige granater slår bragende ned i byen. Først klokken halv ni kommer der ordre til at rykke ud, så gik det i langtrukken kolonne hen imod Harbonnières; dog inden vi når byen, står vi allerede i kamp. Flyvere raser over vore hoveder i en højde fra 10-30 meter, så lufttrækken næsten løftede stålhjelmen af hovedet, strøende fordærvelse og skræk i vore rækker. Bomberne drøede mellem os, og maskingeværernes kugler raslede ned over vore hoveder. Her var ikke meget at gøre, da vi så at sige stod magtesløs, over for dem.

Dog nu kom tankene til syne og i flankerne kavaleri, så gav det noget at bestille! Dog, infanteriet var kun svagt endnu, og vi holdt stillingen. For kavaleriet måtte vi trække vor venstre fløj tilbage til dækning. Hvor jeg befandt mig, da vi svinger tilbage, træffer mig en kugle, jeg mærker smækket. Det var en maskingevær-kugle fra en tank, der gik gennem tornisteren, støvlerne og den sammenrullede kappe og ud mellem bryst og arm. Jeg måtte

i øjeblikket sige: ”Tak, Herre, at du bevarede mig.” - Stillingen holdt vi til næste dags formiddag.

Af den division, som havde løst os af, så vi ikke en eneste komme tilbage, så vi næsten blev overrasket, da vi på én gang så langt bag fronten så fjenden foran os. Stjernerne blinkede på himlen, og mine tanker fløj op over dem, op til himlens Gud, kongernes konge, hærskarernes Herre, og jeg havde på ny et opgør med ham, og min sjæl blev stille og fuld af fred. Ja, den evige Gud er en bolig fra slægt til slægt!

Næste dag, altså den 9.de, om formiddagen, lugtede vi, at der var ugler i mosen. Tankene var ordnet bag højene til nyt angreb. Nu kommer flyverne også an som kragesværme og arbejder for, dernæst kommer tankene væltende over højene som svømmende flodheste.

De har en forfærdelig moralsk virkning, i grunden er de slet ikke så farlige. Bag efter dem kom infanteriet stormende. Dog fik de en varm modtagelse. Men til venstre for os er der brudt igennem og vore viger tilbage; hvad der ikke viger, blev taget til fange og vi stod og så til, da de blev opstillet og af-transporteret.

På grund af trykket fra venstre, forøget af attackerende kavaleri, må vi også vige, men da gav det spåker, en hagl af kugler sendte de efter os, og mangen kammerat blev liggende. Atter fik jeg en kugle gennem tornisterne. En let granat slår ned et par meter fra mig og jeg blev overdænget med jordklumper. Dog holdt Herren sin bevarende hånd over mig liv. Lidt længere tilbage gør vi atter front, da får vort kompagni befaling at gøre et modangreb.

Atter kaster vi os mod fjenden og holder ham lidt tilbage, så de andre får tid til at samles og tage stilling. Men ak, vort arme kompagni! døde, sårede, og de, der ikke havde mod til at gå tilbage, forblev i fjendens hænder. Vi måtte endnu gå tilbage til bag Framesville, hvor vi satte os fast til natten. Da, på én gang, kommer bagfra de første reserver (Bayere), de gjorde straks et modangreb, men opnår ikke noget, dog ingen var gladere end vi. 19 mand talte vort kompagni, Dagen før var vi 70.

Den 10.de holdt vi stillingen, og fjendens kraft var brudt. Dog om aftenen forlod vi frivilligt stillingen og trak os tilbage i en bedre. – Dog før vi forlod stillingen, erfarede jeg atter en håndgribelig Herrens bevarelse. Der lå stærk ild på graven (Skyttegraven), og jeg lå i et hul i graven. Da var det, som om én siger: ”Gå bort her”. Jeg fjerner mig og lægger mig i et andet hul, og næppe er jeg borte, slår en granat ned i hullet, hvor jeg havde siddet. Da kommer det atter for mig: ”Gå bort her.” Jeg fjerner mig hen på min rigtige plads og næppe har jeg sat mig, da slår en granat ned i hullet, hvor jeg havde siddet.

4 af min gruppe er såret, 1 død, og jeg fik kun en lille bule på bagehovedet af en sten. Skælvende måtte jeg takke Herren for hans godhed imod mig.

De sårede blev bragt tilbage og den døde jordet, før vi gik bort. Så måtte vi endnu blive i stillingen til den 14.de, da vi endelig blev afløst og kom tilbage i ro, som vi så hårdt trængte til. Nu er de skønne dage forbi og vi ligger atter i stilling. Jeg håber og beder til Gud, at krigen må nå sin afslutning, før vinteren begynder, og slutter således min beretning i håb om et glædeligt gensyn i hjemmet.

Deres taknemmelige

Georg Chr. Knudsen

Kilde:

- Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, P 116.

Oplysning:

- Georg Christian Knudsen (Hjolderup i Bjolderup sogn 2. sep 1882- 19. mar 1953), gårdmand i Strandelhjørn, gårdmand og kromand i Bedsted fra 1919, sognerådsformand i Bedsted 1921-50. Dannebrogsmænd 1949. Søn af gårdmand i Hjolderup, Iver August Knudsen og Adelheid Kjestine Knudsen. Gift 28. apr 1906 med Cathrine Marie Hansen (5. okt 1884- 3. apr 1971), datter af gårdmand i Bedsted, Hans Jessen Hansen (1854-1918) og Hanne Kjestine Petersen (1861-1932). Børn: Adelheid (1908-); August (1914-), gårdmand på Bedsted Bjerg og gift med Meta Marie Christensen (1917-).

Optegnelser fra Den Store Krig

Af Nis Lausten Nielsen, Øster Terp

Den Store Krig trak som bekendt i langdrag, og der meldtes jævnligt om store tab ved fronten, og efter som tiden gik, svandt reserven ind. Alle som kunne blive til mindste nytte kom i trøjen, til sidst måtte også de attenårige holde for, deriblandt var jeg.

Således indledte Nis Lausten Nielsen sine optegnelser. Han beretter videre:

Næppe atten år gammel, i oktober 1916 mødte jeg på session i Haderslev, mange var ikke mødt, de var gået over grænsen mod nord. Vi andre håbede at krigen nok fik ende før vi var færdige til at sendes til slagmarken. Næsten alle blev udtaget på sessionen, 10 mand af gangen kommer for i adamskostume, vi bliver beset fra alle sider, under fødderne om vi skulle være platfodede. Da jeg er færdig, siger lægen: Fødderne er gode, af ham kan der blive en infanterist. Da jeg skal til at læse på tavlen, kan jeg ikke se bogstaverne. Jeg kommer nærmere, men kan endnu ikke læse det skrevne. Udskrivningskommandanten bemærker, om den karl overhovedet kan læse. Jeg kommer nu helt hen foran tavlen og så er der ikke noget i vejen. Hvad laver vi så med ham, siger han så, herud med dig. - Jeg tænker at jeg måske endnu slipper denne gang, men bagefter da papirerne bliver fordelt er der også et til mig, jeg var blevet taget til trøjnet.

Ikke ret mange dage efter sessionen kom indkaldelsesordren, og den 18. november mødte jeg i Haderslev sammen med nogle få andre. Vi blev afhentet af en sergent Hansen, en sønderjyde der lå ved trøjnet i Rendsborg, dagen efter kom vi i trøjen og tjenesten begyndte med det samme. Halv fem om morgenen blev vi vækket med et; Heraus, ak og ve', den der ikke straks sprang ud af køjen, han blev der lovet alle ulykker. I de første dage ligger vi indkvarteret i en skole, der er ingen plads på kasernen, men snart afgår der en transport, og vi 18-årige bliver tildelt 3. eskadron og indlagt på kasernen. Stuen jeg er på, er belagt med ti mand, deraf 9 Sønderjyder, og en meklenborger, og så stue-ælstén, en gefrejder (= korporal), der er fra Lybæk.

Når vi er på stuen taler vi altid dansk, og det går også godt til at begynde med, gefrejderen hører opmærksom til, og lærer endog at sige nogle ord på dansk. Meklenborgeren, passer kun sit madskab, han er godsejer-søn, og får så store levnedsmiddel-forsendelser hjemmefra, så han ikke kan æde sig igennem det, han er også så tyk, så nakken næsten stivner i fedt. Hvad han ikke selv kan spise, lader han fordærve og kaster det bort, i stedet for at give det til dem der aldrig fik noget hjemmefra.

En dag vi er ved at spise til aften på stuen og meklenborgeren har lige fået en 10 pundes pakke hjemmefra, som han er ved at undersøge indholdet af. Han går ud af stuen og ned på kasernepladsen for at forrette et ærinde på naturens vegne, gefrejderen (korporalen), som sidder og spiser tørt brød ved samme bord, har opdaget at pakken også indeholder en krukke med 3-4 pund smør i, han kalder os alle hen til bordet og spørger om vi ikke skal have os lidt smør til aften, og før vi rigtig fatter hvad han mener med det, har han hældt smørret ud, og fordelt det med et stykke til hver af os.

Da han igen kommer tilbage på stuen, er vi alle ved at spise brød med smør på, han sætter sig til bordet, ser engang til den tomme krukke, men siger ikke noget, han må så tage til takke med pølse og skinke og hvad der ellers var. Der er en der bemærker, det er dog herligt engang at få smør på bordet (brødet) man kunne næsten helt glemme hvordan det smager, gefrejderen der nu sidder og spiser smør på brødet siger til ham, du glemmer jo at tage smør på, han svarer ikke, men bliver hurtig færdig med at spise og går så i byen.

Vinteren 1916-17 var streng med megen frost til langt hen i foråret, når vi kom fra ride-øvelserne, som vi havde om formiddagen, følte vi det næsten som vi havde et par isklumper i støvlerne, når vi stod af hestene. Om eftermiddagen kunne vi bedre holde varmen, når vi havde fodtjeneste, undtagen når vi havde øvelser med at lære at sigte med geværet, og i timevis måtte stå uden handsker på i en bidende kulde, for det er jo ikke som derhjemme, når man fryser fingrene, så tager man et par handsker på, men her var det sådan, når vi kom ud på pladsen, og en havde glemte sine handsker, så måtte vi alle til straf stikke handskerne i lommen, der hjalp ingen kære mor.

Nis Lausten Nielsen som soldat

Aftenen tilbragte vi i en kold stue, den brændsel vi fik udleveret for en uge, kunne lige slå til, til søndag, eftermiddag. Tit gik vi en tur i byen om aftenen, og tit endte det på en af disse knejper, hvoraf der fandtes mange, og det har vel nok været lus for alle garnisonsbyers vedkommende.

Allerede en af de første dage vi kom, blev der højtidelig bekendtgjort, at det var forbudt militæret at besøge disse restauranter, men netop derfor at det var forbudt, - forbuden frugt smager jo bedst, så blev vor nysgerrighed vakt, vi besøgte den ene efter den anden og altid var der stuvende fuldt af soldater, der søgte adspredelse og glemsel, for den ensformige og triste tilværelse kasernelivet var.

Her holdt de letlevende damer til, der var til fals for penge, og hvad man her kunne blive vidne til, det kan ikke beskrives. Men trods det skal jeg ikke skamme mig ved at fortælle, at jeg også blev stamgæst på en af disse knejper, ikke for lystens skyld, men fordi man her kunne købe sig en lille aftensmad, og det var ikke ret mange steder man kunne, da levnedsmidlerne allerede på dette tidspunkt var stærkt rationerede.

Ejeren af restaurationen var hjemme på orlov, han var vistnok én af dem, hvoraf der var mange under krigen, der gik for at have "dauernt urlaub" eller "urlaub bis auf weiteres" (orlov på ubestemt tid.)

Et sådant bevis kunne fremskaffes ved bestikkelse af de rette foresatte, enten med penge, eller måske endnu bedre med levnedsmidler, endogså ved at tegne krigslån, et bidrag til at forlænge krigen med, og vore savn og lidelser ved fronterne.

Af det ældre mandskab afgår en transport til fronten, vi unge i ride-afdelingerne besigtiges og skal så tildeles køreafdelingen, da vi er op-rangeret i rækker, og der er kommanderet ret, løfter den hest jeg rider på, det ene forben, ritmesteren bemærker det, og jeg bliver noteret. Alt hvad en hest laver af dumheder er rytterens skyld, bagefter meddeler sergenten mig, at jeg ikke kommer med i køreafdelingen, der kommer nye rekrutter om nogle dage, og jeg skal fortsætte med at gøre tjeneste i rideafdelingen som tetenreiter (forytter) og jeg betragter det kun som et avancement, og tænker, måske kan du endnu blive her en tid, før det går af sted til fronten, der kan man jo komme tidligt nok.

Her ved Rendsborg, hvor Kielerkanalen går lige forbi spadserer jeg en søndag eftermiddag, 4 af Tysklands største slagkrydsere sejler langsomt igen på vej mod Nordsøen, alle mand er på dækket, der råbes hurra i det uendelige, og der spilles: Deutschland über alles, osv. Begejstringen er stor, jeg som den tavse tilskuer tænker ved mig selv, er der dog så megen krigsbegejstring tilbage endnu, eller hvad er de så begejstret for, måske har de endnu ikke rigtig været på langfart, og derfor føler sig lidt højere oppe end almindelige. Der blev sagt, at hver af de 4 panserkrydsere havde en besætning på 800 mand. Kun én af disse kolosser vendte igen tilbage, et par dage efter at de var sejlet ud, lå de tre af dem på havsens bund, skudt i sænk af englænderne, og de fleste af mandskabet har vel nok fundet døden i bølgerne.

Glæden over at kunne blive her en tid endnu ved rideafdelingen blev kun kort, ikke ret mange dage varede det, før vi alle måtte til lægeundersøgelse, og næsten alle blev udtaget til infanteriet og artilleriet. Jeg

blev erklæret for artillerist. Hvor overløjtnant H gav alle dem, der skulle forflyttes, hver 10 dages orlov, dog på den betingelse, at alle vi heroppe fra Nordslesvig kunne fremskaffe et bevis fra kommuneforstanderen, at der ikke var fare for at vi, når jeg kom hjem på orlov skulle gå over grænsen til Danmark.

Et sådant bevis var kommuneforstanderen villig til at udstede for mig, og samme er endnu i min besiddelse, og det lyder ordret: "Es Liegt kein bedanken vor den rejter Nis Lausten Nielsen zube-urlauben fahnenflucht ist nicht zubefyrechen". Gemeindevorsteher H. (Det er ingen frygt for at rider NLN skal flygte over grænsen. Kommuneforstanderen H)

Hvor følte man sig ikke veltilpas når man først fik orlovspapirerne i hænde og kunne rejse hjem til sine kære, men det varede jo kun så kort, tiden gik jo alt for hurtig når man var hjemme, og snart måtte der tages afsked igen, og hvem vidste hvordan det ville gå, måske var det sidste gang man så dem der hjemme, eller måske kommer du hjem igen som en krøbling, måske krigen også kunne få en ende før du kommer derud til fronten.

Ikke ret mange dage efter at orloven var forbi blev vi udskreven til artilleriet og flyttet til Itzehoe, og kom til at gøre tjeneste ved køreafdelingen, og da der samme dag, vi kom dertil, var indkaldt rekrutter hertil, blev vi kaldt for det gamle mandskab, vi var jo uddannet i ridning, så her fik vi det ikke så lidt bedre som vi havde haft det, da vi var i Rendsborg, vi blev afkommanderet, snart til det ene og snart til det andet. En tid lang var vi i skoven, vi skulle rydde træstubbe på et areal, hvor grantræerne i forvejen var fældede. Men vi soldater havde just ikke opfundet arbejdet, og vagtmesteren, der var med, for resten en godmodig mand der ikke gjorde os noget fortræd, kunne også nok se, at der måtte hittes på noget, for at han kunne hytte sin egen pels, han foreslog derfor at vi kunne få akkord på arbejdet med at grave træstubbene op, det ville vi nok gå med til. Vi blev inddelt 3 og 3 mand, og hvert hold skulle så grave tolv stubbe op om dagen, akkorden var god, når vagtmesteren vendte ryggen til eller tog sig en lur, så huggede vi nogle stykker af dem vi havde gravet op dagen i forvejen.

Ved middagstid var vi for det meste hjemme på kasernen igen, og om eftermiddagen havde vi så fri. Da vi var blevet færdigt med skovarbejdet, kom vi til **Lorksteder Lage** i 14 dage. Her gravede vi skyttegrave og hvad der til hører. Da vi atter kommer hjem på kasernen i Itzehoe, er der kommen ansøgning om arbejdsorlov til mig. Jeg blev det bevilliget, og rejste hjem i 3 uger. Da jeg atter kommer tilbage er nogle af mine kammerater afgået til fronten, andre er hjemme på orlov, og da der atter skal transport af sted, er jeg den eneste Nordslesviger der kommer med. Det blev mig en skuffelse.

Vi havde håbet at når vi skulle ud, at vi da måtte blive sammen, vi havde jo lært hinanden at kende under uddannelsen. Flere af dem kom ikke hjem mere, nogle slap uskadt derfra, en af mine præstekammerater kom til en storm-bataljon (skyttegravs-bataljon), da han kom til fronten, og ikke ret længe efter faldt han. Han var smed, og som sådan kom han til at arbejde i artilleri-smedjen her i Itzehoe, han meldte sig frivillig med en transport, som smed, og har vel nok tænkt sig det som en "drukposten" som det kaldtes. Alle kneb gjaldt, og dem lærte man ret hurtigt, jeg havde lagt mærke til at en af mine stuekammerater aldrig var til staldtjeneste om morgenen, skønt han altid stod op samtidig med os andre, og når vi spurgte ham hvad han lavede om morgenen fik man kun et undvigende svar. En morgen jeg kommer lidt tidligere fra staldtjeneste end sædvanlig, kommer han ud af et tomt skab der var på stuen, her havde han siddet hver eneste morgen, når vi andre var i staldene for at strigle hestene og gøre rent, jeg lovede selvfølgelig ikke at omtale det til nogen. En anden gang gik det næppe så heldig, han havde meldt sig syg, og nede på sygestuen, hvor der først blev taget temperatur af dem der kunne tænkes at have feber, blev han også overladt et termometer, han må vel sagtens have ment at der vidst ikke var tilstrækkelig med feber, hvorfor han holdt termometeret lidt til kakkelovnen. Saniteten, der havde travlt snupede lidt efter tingesten og den viste nu 42 grader. Han kommer ind for lægen, men bliver omgående ekspederet udenfor. Det blev til 3 dage for ham hos "Vater Philop", (arrest) og her i arresten kunne han så få tid til at køle feberen.

Ude vest for byen ved floden Stør, ligger en stor bygning, her var korn og lignende oplagret, som bønderne i efteråret måtte aflevere, her holdtes vagt døgnet rundt, og tit meldte jeg mig til vagten, da der for det meste blev spurgt efter frivillig mandskab, her havde man det så dejligt rolig, det var i juni måned og vejret var godt, og sommetider kunne det jo nok hænde sig, at man om natten var ved at slumre ind når den vagthavende officer kom for at inspicere vagterne.

Vi er nu bleven iklædt den grå feltuniform, og står opstillet på kasernepladsen, foran ligger alt klunset der hører til den krigsmæssige udrustning, alt er gråt i gråt, humøret med. Hauptmanden (kaptajnen) går endnu engang rækkerne igennem, for at overbevise sig om, at alt er i orden, så holdes der tale til mandskabet, og

snart er vi på vej derud, hvorhen ved vi endnu ikke. I Altona stiger vi igen ud af toget, her skal vi vente et par dage, transporten skal her forøges med andre afdelinger, der ventes fra Schwerin, Pommern og så fra **Bahnfeld**, der ligger lige ved Altona. Vi ligger i kvarter ude omkring i byen, forplejningen henter vi på kasernen. En gang om dagen stiller vi til parade på kasernen. Et par dage efter er transporten sammensat, og nu går det til musik i spidsen gennem gaderne til Altona Banegård. Jo mere vi nærmer os banegården desto større bliver trængslen, civilbefolkningen strømmer til alle vegne fra, foran banegården er der afspærret med infanteri, ingen får lov til at komme derind mens transporten afgår.

Vi bliver fordelt i kreaturvogne, 40-45 mand i hver vogn, der er anbragt bænke, lige en sideplads og ikke mere, afgangssignalet lyder, toget sætter sig i bevægelse, og vi ruller langsomt ud fra stationen. En underlig følelse kommer op i en, og mange sære tanker kommer frem, man tænker tilbage i tiden, på dem derhjemme, man prøver at tænke frem i tiden, men nej, det lader sig ikke gøre, ingen tanker kan tænkes til ende, og snart opfanges øjet af landskabet vi ruller igennem, og vi lader stå til, hvad kunne det hjælpe at se sort på tilværelsen, det gjaldt om at holde humøret oppe, hvilket også gik helt godt det første døgn, men efterhånden blev man jo træt af at sidde på disse træbænke, vi manglede bevægelse og det var der jo ikke til at få inde i vognene, vi hittede på at det vist kunne lade sig gøre at spadserer oppe på taget af vognene, og næste gang toget holdt ved en station, entrede en del af os op på taget. Transportføreren opdager vort forehavende, og bander og grasserer langs perronen, om vi forbandede idioter snart kan se at komme ned, vi smider os plat ned på maven oppe på taget modsat perronen, og her kan han ikke se os, her ligger vi rolig til toget atter kører videre, vi kommer på benene og spadserer så frem og tilbage heroppe, mens toget kører, springer fra den ene vogn til den anden, et fejltrin og vi havde været dødens sikre bytte. Tunnellerne, hvoraf der findes ikke så få af nede i bjergegnene måtte vi liggende oppe på taget passere med igennem, vi kunne ikke komme ned igen før toget holdt, og så var der jo kun en udvej at forsøge at rutsje med igennem. Men havde vi vidst at der var tunneller vi skulle igennem, så tror jeg næppe, at vi var gået op på taget, langt ud på natten holdt toget endelig igen, og vi var nu blevet godt afkølet, og befandt os ret godt da vi atter kunne komme ind i vognene igen.

Engang imellem holder toget ved en forplejningsstation, køkkener der er indrettet ved enkelte stationer langs hovedruterne, hvor transporterne får udleveret forplejning, for det meste kun suppe, steskryben, (roer) blauenhejnrich (blåbær - frugtsuppe) eller hvad der nu tilfældigvis var på spisesedlen. Brød havde vi fået udleveret før vi rejste fra Hamborg, så det kunne vi selv holde hus med, og det var jo ikke altid så let at overholde rationen, når man selv stod for spisekammeret, og efterhånden som brødet svandt ind, blev vi enige om, at der var lidt rigelig langt mellem disse forplejningsstationer, hvor suppen også kun blev tildelt til den enkelte. Det er nu på tredje dagen, vi sidder her i kreaturvognen. Transporttoget snekler sig kun langsomt af sted, men det afvekslende i landskabet gjorde sit til i nogen grad at aflede tanker og ensformigheden, når man i flere dage har rejst under disse forhold. Vi kører gennem vinegne, og hvor er det skønt her langs med Moselfloden, hvor vinen gror i lige rækker op ad bjergenes sider, enhver plet er tilplantet, hist og her en lille by, der enten ligger inde ved floden, eller op ad bjergets side, og på floden sejler små dampere langsomt af sted. En gammel borgruin fra svundne tider ses højt oppe på bjergets top, alt ser så fredelig ud, man er jo på vej mod fronten, og snart er vi passeret den franske grænse. Uden på nogle af vognene er der bleven skrevet med store bogstaver med kridt ”Slagtovich für die Vestfront” (slagtekreaturer til Vestfronten). Det var jo helt hyggelig selv at se derpå.

Endelig holder toget i **Sedan**. Vi får at vide at nogle af os skal vente her et par timer for at komme med en sidebane ud til et rekrutdepot, her kom jeg også med, de andre der var med transporten rejste videre med samme tog vi var kommen med, og er nok kommen lige ud til fronten.

Vi er nu igen i toget, og glæder os ved at vi ikke skulle med de andre lige ud på slagmarken. Her langs banelinjen ser vi de første soldatergrave, nogle små græsbeholdte forhøjninger med et trækors på og ingen blomster smykkede deres grave, men ud over markerne blomstrede de vilde røde valmuer, og det så næsten ud som om markerne var blodbestænkte. Vi skifter tog i byen **Baucourt**, for at rejse det sidste stykke vej med en lille smalsporet bane ud til byen **Chemmery**. Her er rekrut-depotet, hvor vi skal uddannes som kanoner, de fleste af os var kun uddannet i ridning, men så går den tid jo, det haster jo ikke for os at komme videre, vi kan jo komme tidligt nok derud hvor det går på livet løs.

Her i depotet fik vi det forholdsvist godt, forplejningen var en del bedre end i garnisonen, og befalingsmandskabet også, man fik en følelse af at det dårligste blev forbeholdt dem i garnisonerne. Byen her er en større landsby, der før krigen har været på op mod 1000 indbyggere, af civilbefolkningen er der ikke ret mange tilbage nu, vi bor rundt omkring i de tomme huse, og det ser ud til at krigen er gået let hen over byen,

ingen af bygningerne har tilsyneladende lidt derved, men noget ramponeret og forsømt ser herud. Mange af husene har kun ganske små vinduer, som vidst nok kan sættes i forbindelse med en skattelov, der engang har været her i Frankrig, hvor der også skulle betales skat efter vinduer, eller efter deres størrelse.

Når civilbefolkningen, dem der var arbejdsdygtige, mødte her ved kommandanturen om morgenen, med deres redskaber de skulle bruge til markarbejdet, for under ledelse af en tysk soldat at arbejde ude på marken dagen igennem, så kom man tit til at tænke på dem der hjemme, hvor godt det var at vort hjemland var forskånet for krigen. Hårdt må det have været at blive kommanderet til at skulle dyrke deres egen jord, og så bagefter se at andre høstede afgrøden og hvor tit gik det ikke samme vej med deres kartofler de dyrkede i deres haver, når de kom op om morgenen var kartoflerne forsvundet, stjålet i nattens løb af soldaterne, hvorfor gik de ikke ud på kommandanturens kartoffelmark lige udenfor byen, men de må jo have ment at det andet var mere redelig at ta dem inde i byen, og ude på marken blev der også udsat vagtposter om natten, der skulle passe på kartoflerne, men man hørte aldrig noget om at der blev nappet nogen der var ude efter kartofler, skønt når man havde vagt derude om natten, puslede det altid rundt omkring en. Det var soldater der var ude for at få sig nogle kartofler, og vi lod dem selvfølgelig i fred, hvorfor skulle vi gøre vore kammerater nogen fortræd, selv havde vi også sækken med som vi fyldte før vi gik hjem fra vagten. På vagtstuen, hvor der var indrettet arrest, var en belgisk præst indespærret, og her havde han siddet siden krigens begyndelse. Der blev sagt at han var bleven arresteret fordi han havde været med til at gøre modstand mod de tyske tropper da de rykkede ind i Belgien, hver dag kom han ud at spadsere en time, og flere gange har man travet langs ad landevejen med den katolske fader, en mærkelig fremtoning for resten, endnu iført sin lange præstekappe og på hovedet en meget bredskygget og fladpuld det hat, og næsten uafbrudt famlende ved sin rosenkrans han bar om halsen og mumlende de for os uforståelige ord, han foran, en anden bagefter han havde travlt, hvad han hastede efter ved jeg ikke, og når den halve time var gået ville vi jo nok hjemefter igen, og dertil var han altid uvillig, og man måtte så til at prikke ham lidt med bajonetten, og den havde han respekt for.

Her lige uden for byen løber en kanal forbi, lidt længere borte er den gravet igennem et bjerg, hist og her er anlagt kammerluser efter som landskabet stiger eller synker. Skibene eller rettere prammene trækkes af to heste i en line ofte 2-3 pramme efter hinanden. Når de kommer til en sluse ledes de et for et ind i kammeret og vandet ledes ud eller ind, efter som de skal op eller ned ad kanalen. En langsommelig sejlads, sejl kan ikke bruges ret meget her i egnen, bjergene hindrer vinden i at blæse frit ind over landet.

Rundt omkring ved skovene, hvoraf der ikke er så lidt her, ses spor af vildsvin der har rodet markerne op, mærkelig nok at de endnu ikke har måttet lade livet. Jagten var os forbudt, og noget at skyde med havde vi for resten heller ikke, da vi afleverede geværene om aftenen når tjenesten var forbi, men et par sergenter forsøgte sig engang imellem om natten som vildsvinejægere, men de fik vidst aldrig ram på nogen af dem, de havde været ved fronten før de kom hertil, og havde derfra medbragt en karabin, som de gemte i deres senge i logiet. En dag holdt officerer fra depotet og fra omegnen klapjagt, vi måtte med som klappere, udbyttet blev 36 harer, og så kunne de herrer jo leve på haresteg, vi andre fik ikke noget.

Vi har nu været her i 3 måneder, og kan vente at komme ud til fronten hvad dag det skal være. En af kanonererne jeg er sammen med, **Mond** hed han, og var købmand af profession. Han var vistnok jøde, havde udspioneret mejeriet, som var her i byen. For resten den eneste egn jeg har været på her bagved fronten, hvor der endnu fandtes køer, og andre kreaturer, bøffel-stude som vistnok var hentet i Rumænien, og sommeren over havde gået på græs her, for i efteråret at blive slagtet. Han havde lagt mærke til hvilke ugedage der var smør på mejeriet, og nu skulle der laves et kup lige før vi skulle herfra. Dagen var nu bestemt da vi skulle af sted, og natten før hentede han og en anden ved hjælp af en lang stage med et bræt på enden 200-300 pund smør ud gennem et hul i muren og samme blev omgående fordelt på alle der dagen efter skulle bort herfra. Straks om morgenen kom der nogle fra kommandanturet (stabskontor) for at revidere kvartererne rundt omkring i byen, vi viste dem smørret vi havde, og påstod at vi havde fået det hjemmefra, og med den besked kunne de så gå igen med uforrettet sag.

Dagen efter marcherer vi til **Raucourt**, og med toget herfra over **Sedan** til **Confians**, hvorfra det igen går til fods hele dagen igennem til langt ud på aftenen. Vi var ikke ret meget øvet i at gå lange ture, og slet ikke med fuld oppakning, så det varede ikke ret længe før de første sakkede agterud. En gefreiter får ordre til at blive hos de bagerste resten af vejen og så at få andre af disse slapsvanse med efterhånden som de kommer til dem. Hen på dagen har jeg fået vabler på fødderne, og nu kan jeg ikke følge trop mere, men sækker

længere og længere bagud, til sidst når gefrejderen med sin bagtrop mig. Jeg skæver lidt til dem, for den ene af dem har fået en sæk anbragt oven over tornystret, jeg spørger ikke til sækken hvad den er til, men tænker jo næste gang der byttes om, så bliver det mig den skal læsses på, da jeg er kommen sidst til flokken, og det varer heller ikke længe før gefrejderen lægger sækken oven på min oppakning. Den skal vi se at have med, siger han, det er 30 pund ærter, som vi skal have suppe på, når vi kommer i kvarter.

Her mangler 2 sider i manuskriptet

Så vagtmesteren fra 4. batteri han mangler endnu en kanonér, han ser lidt på os, ja som handelsmanden ser på kreaturerne, når de er til marked. Han får mig i kraven og trækker mig hen til de andre han har fået tildelt, og så var jeg leveret, af de ca. 20 mand jeg kom sammen med til 4. batteri var jeg den eneste fra 3. batteri fra rekrutdepotet, så her var jeg lige så uheldig, som da vi rejste fra garnisonen, men man lærte jo hurtig hinanden at kende, kammeratskabet var der som regel altid godt med, og især ved fronten. Her var vi alle ens, her tages der ingen hensyn om den ene eller den anden var dit eller dat i civil, nej her var vi alle kun soldater. Vi kunne næsten holde sammen som brødre, samtale med hinanden om hjemmet, om dem der hjemme og om fremtiden, men her kunne talen nok gå i stå, og så tænkte enhver vidst selv videre, mon du skal komme hjem igen, eller hvorledes vil det gå, men det må jo fremtiden vise, men tankerne var der stadig, man kunne ikke blive dem kvit, hvor gerne man så end ville, og så kunne det nok hænde sig, når der var lejlighed dertil, at vi gik i kantinen og drak til vi var rigtig godt tilpas, og for en kort tid glemme al elendigheden.

Efter nogle få dage, hvor vi havde haft skarpskydning og andre øvelser her i omegnen kom ordren til at vi skulle af sted til fronten, det var den 2. november, batteriet er læsset på jernbanen, og snart damper vi af sted, to dage efter bliver batteriet udlagt i **Thiaucourt**, en lille stationsby der lå ca. 10 kilometer bag ved fronten i Verdun afsnittet. Batteriet skal i stilling endnu samme aften, og straks efter at det er udlagt af toget sætter det sig i bevægelse, for endnu før mørkets frembrud at nå ud dertil hvor bagagen, feltkøkkenet, hestene osv. skulle efterlades når batteriet er i stilling.

Ikke ret mange kilometer er vi kommet frem, før vejen skråner jævnt nedad, og snart efter ses byen **Bouillonville** liggende nede mellem bakkerne, og lige tæt ved byen en sprængt jernbanebro, som franskmændene har sprængt før tilbagetoget. Til venstre for landevejen nede i dalen løber en lille å og hinsides denne en træbevokset skrænt, hvor imellem skimtes nogle træbarakker. Her er det bagagen skal efterlades Protsenlager (vognlager) blev det kaldt.

Snart efter er vi rykket ind i lageret, og har kun lige gjort holdt, da en hvislende lyd lige lavt hen over vore hoveder får os der endnu ikke har været ved fronten, til at fare sammen, de ældre ler os ud og trøster os med at de tingester skal vi nok komme til at stifte nærmere bekendtskab med, når vi kommer ud. Vi vidste næppe hvad det var der hylede gennem luften, men en brøkdal af et sekund, så et brag en røgsky, jord og sten sprøjter til alle sider, to granater af svær kaliber er slået ned i landevejen, hvor vi for to minutter siden er passeret forbi, en infanterist der gik på vejen, blev ved nedslaget kastet til jorden. Så siger en: Der fik han billet til himmerig, men snart efter rejser han sig over ende, ser sig lidt om, og kommer endelig på benene, og haltende, og med den ene arm hængende slap ned skynder han sig for at komme derfra ind mod byen til feltlazarettet, for at blive forbundet, den ene arm var knust, og det ene ben var der heller ikke helt rigtigt med, måske er der flere steder han er bleven ramt af granatsplinterne. Mens vi står og ser ham haltende ind efter byen til, er der en der siger: "So ein hejmschuss möchte ich auch haben" (Sådan et hjemsendelses-skud, vil jeg også gerne have). Vi misundte ham hans held, ja hvor utrolig det end lyder for dem der ikke har været med, men sådan var det, så skidt med om der også skulle gå en arm, når bare man kunne komme bort herfra, men hvem ved, måske er han ikke nået levende derfra igen, ofte stødte der koldbrand eller sårfeber til, og en skønne dag blev de begravet sammen med så mange andre på soldaterkirkegården ved lazarettet.

Batteriet er gået i stilling og jeg slap endnu denne gang at komme med, 1 mand fra hver kanonbetjening er blevet tilbage, det skal gå på omgang, 4 dage ad gangen er vi tilbage, og 16 dage i kamplinjen. Dagen efter kommer der ordre, at batteriet skal afgive to snedkere der skal til **Thiaucourt** for at lave feltsenge til lazarettet. Vagtmesteren spørger mig, om jeg har noget kendskab til den slags arbejde, jo det mente jeg nok jeg havde, jeg og en anden pakker så klunset, og trasker af sted til byen, 3 dages forplejning har vi fået med. Samme aften melder vi os til kommandanturet (stabskontor) og får straks udleveret forplejning der også, vi tænker der har vi dog for en gangs skyld Sveingehabt, (svineheldig) som man kaldte det. Her var også mødt nogle få andre fra regimentet som skulle lave feltsenge, der blev spurgt om vi alle var håndværkere, jo det var vi da, vi stak dem her en løgn, men det var jo lovlig ved militæret, blot man ikke lod

sig fange derved. Vi kom i gang med arbejdet, i to dage har vi tømret sammen af disse træstativer, så kommer der nogle stabslæger og officerer for at se på hvad vi har udrettet, det bliver jo lidt kritiseret, og at det var præmiearbejde kunne vi jo ikke rose os af, håndværkstøjet bestod af sav og hammer, metermål havde vi jo ingen af, så det hele så jo lidt ubehøvlet ud. Det endte også med at vi måtte til at ændre lidt om ved det hele, men hvad gjorde det, vi havde jo tid nok, og var glad for hver dag det gik.

Pludselig kommer der ordre, at jeg straks skal melde mig tilbage på batteriets skrivestue, hvad kan der nu være i vejen, men du skal vel sagtens ud i stilling i aften, og med disse tanker trasker jeg tilbage til lageret, men her får jeg besked om, at melde mig ved divisionens efterretningsskole, der skal befinde sig 8-10 kilometer herfra i en skov, og straks forsvinder jeg igen, for at opsøge det angivne sted, blot væk herfra. Og vel tilpas var jeg, at det ikke var den anden vej jeg skulle, ud til dette forfærdelige myrderi, hvor døden lurede på en døgnen igennem, eller måske det som endnu var værre, at blive sønderrevet af granaterne, og kunne komme til at lide de frygteligste smerter, i dage, ja måske i uger, indtil døden kommer som en befrielse.

Her i skoven hvor jeg er kommen til er telefonskolen indrettet i nogle barakker, ca. 120 mand fra hele divisionen er samlet her, for at gennemgå et kursus ved telefon, trådløs signalisering og hvad der ellers hører sig til ved efterretningsvæsenet. Her havde vi det ellers helt godt, blot forplejningen var det ikke godt med, tit var det jo sådan, når man var afkommanderet til andre afdelinger så blev vi afknappet med kosten, og her havde vi også en anelse om at befalingsmandskabet tog først, og så kunne vi få resten. Men længe varede det ikke før vi klagede over forholdet, to mand blev valgt til at overvære fordelingen, der straks skulle foregå, når proviantvognen kom ud til os i skoven, og efter den dag blev forplejningen ikke så lidt bedre. Ved en by, der lå 3 kilometer herfra, havde vi opdaget at de havde forrådet af kartofler nedkullet, på det nærmeste 2 tønder land der var overlagt med kartoffelkuler, her var der godt besøg om natten af soldater der lå i omegnen, der kom for at få lidt med hjem i sækken, i førstningen var der kun en vagtpost udstillet om natten, men efterhånden som den trafik tiltog, så måtte der 4 vagter til at passe på kartoflerne, samtidig med at det blev indhegnet med pigtråd 2 meter højt, enkelte gange var der nogle der blev skudt i benene af vagterne, men alt dette afskrækkede os ikke, vi forsøgte stadigvæk, sommetider med held, men tit også forgæves.

En aften er jeg og en anden gået ud for at hente kartofler, men hvordan det nu var at komme igennem pigtrådsafspærringen, det var kommen siden vi var her sidst ellers havde vi taget en trådsaks med. Vi blev enige om at det kan lade sig gøre at klatre over, men først ligger vi og aflurer posterne, de har trukket sig tilbage i læ af nogle træbuske og vi begynder at klatre over, men vi bliver opdaget, vi hører allerede at de famler ved geværet og vi er ikke længe om at forsvinde igen, et stykke derfra lægger vi os ned, mens vi ligger her, kommer der pludselig en feltgendarm ridende inde fra byen, antagelig alarmeret af vagterne, for han afsøger terrænet med en lommelygte. Vi lægger os flat ned på maven med revolverne, klar til at skyde hvis han skulle få held til at finde os med lygten, flere gange red han os forbi i en betænkelig nærhed, men han fandt os ikke, og det har måske været sin lykke, først hen på morgenstunden fik vi fat i kartoflerne, vagterne var da falden til ro.

Det er juleaften, telefonskolen er det slut med, og vi er alle sendt tilbage til afdelingerne igen, i en vandmølle der ligger her ved åen lige uden for **Bouillonville** fejrer vi juleaften. Lidt ekstra forplejning har vi fået i dag, men pakkerne og brevene der hjemmefra har jeg endnu ikke modtaget, på grund af, at jeg har været forflyttet, i flere uger har jeg ikke hørt fra dem der hjemme, og det blev en trist juleaften, tankerne vandrede mod hjemmet, og i tankerne så man hvorledes de sad omkring juletræet og sang julesalmerne og havde det hyggeligt sammen. Her blev også sunget julesalmer og holdt et par taler, råbt både leve og hurra for batteriføreren, der også var kommen tilbage for at fejre juleaften, og for resten blev der så drukken øl og så var den juleaften forbi.

Et par dage senere modtog jeg posten hjemmefra, mange af pakkerne var næsten fordærvede, de havde været over 1 måned om at nå mig, men kærkomne var de alligevel og det meste gik alligevel med selv om det ikke var helt godt mere, man var jo ikke så godt vant herude, selv om forplejningen vel nok var lidt bedre ved fronten, som i garnisonerne, herude fik vi 750 gram brød om dagen, i garnisonen 500 gram. Der var de bleven afknappet, og fik så i stedet for 5 pf om dagen. De kaldtes brødpenge, men hvad kunne det nytte, man kunne ingenting købe for dem, så de skulle ikke tilfredsstille en slunken mave.

Juledagene er nu forbi og i aften skal jeg med ammunitionsvogne der skal ud i stillingen med granater til batteriet. Da det er bleven mørkt er vi klar til at komme af sted, vi der skal med for at blive ude i stillingen trasker af sted bagefter vognene, vi må ikke køre, for hestene skal skånes. Vi kommer igennem byen og

følger landevejen et stykke, men snart efter forlader vi vejen for at køre ind over markerne, det går over diger og grøfter, snart svinges der til højre, snart til venstre for at undgå granathullerne. En gang imellem gøres der holdt, det er mørkt, lys må under alle omstændigheder ikke benyttes så der må passes godt på hvis vi skal nå derud, uden alt for store omveje, jo nærmere vi kommer fronten des bedre går det næsten med at orientere sig, lysraketterne der med korte mellemrum går til vejrs ude i infanteri-linjerne kaster deres blafrende skin viden om, sergenten der rider forude råber ”Pas på en blindgænger”. Der køres i en bue udenom den, vi der er bagefter betragter bæstet lidt, den har pløjet jorden op et langt stykke men har så lagt sig roligt til uden at eksplodere, den var af stor kaliber, og var kommen fra et af forterne omkring Verdun. Vi er nået op på et højdedrag, der gøres holdt, er vi der nu? Nej det var kun batteriets ”beobachtung” (udkigsposterne) der her fra højen bagved batteriet ledede skydningen, de får deres forplejning, og vi kører videre, 400 meter længere ude når vi endelig derhen hvor batteriet ligger, jeg ser ikke noget, men dem der har været her før ved at det er her, ved at se lidt nærmere efter opdager jeg at kanonerne står øverst oppe på en lille skrænt gemt mellem nogle træbuske, vagten siger besked til mandskabet der er nede i sænkningerne under standene, at feltkøkkenet er kommet, så kan det være der blev levende omkring en, det gjaldt jo om at komme til, mens der var noget at få.

Jeg spørger efter hvor telefonen er, da jeg skal gøre tjeneste her som telefonist, og følger med en fra første geskys, de ligger sammen med telefonisterne i dækningen, vi kommer ned ad trapperne. Jeg hilser godaften, men var der én der blev skældt ud, så var det mig, er det en måde at melde sig til på, brøler sergenten, og endelig får jeg sagt noget om, at jeg meldte mig til stede, så var der endelig ro i hulen. Her nede så det ikke helt hyggeligt ud, foran opgangen var anbragt en pumpe for at holde vandet ude, nogle trækasser var anbragt i meters højde for at vandet ikke skulle nå os, når vi sov i dem, når vi havde haft ro til at sove hele natten stod vandet gerne over en halv meter højt om morgenen og når man om aftenen ikke havde fået sine sager med i køjen, så sejlede det omkring i vandet, når vi vågnede om morgenen. Dækningen var af beton, ellers var den vel ramlet sammen for længe siden, her nede var vi temmelig sikre mod granaterne, hvis der da ikke skulle komme en stor en og satte sig lige ovenpå, det kunne den vidst ikke holde til.

Natten er ellers temmelig rolig hvad skydningen angår, kun med forskellige mellemrum sendes nogle granater ind over vore stillinger, men deres mål er længere bagude i terrænet, de gælder landevejene, korsvejene eller andre punkter, der beskydes for at forstyrre dem der er i bevægelse udefter med forplejning, ammunition, materiale, eller så meget andet. Tidlig om morgenen er jeg med ude langs telefonledningerne for at vide besked med hvor de ligger, for tit skete det, at vi måtte ud at lappe dem sammen, når de var bleven ødelagt af granaterne eller kolonnerne var kommen på tværs af dem og havde revet dem i stykker, ofte var de kun udlagt langs med jorden, eller hvor der var træer hængt op i grenene, ikke altid noget let arbejde at få dem lappet sammen igen om natten, når de var skudt i stykker, men forbindelsen skulle opretholdes, og tit kunne der gå flere timer før man endelig fandt stedet og fik skaden udbedret.

Et stykke bag vor stilling svæver en lænkeballon når vejret er klart, heroppe fra er der god udsigt over de fjendtlige stillinger, og batteriet kan ved hjælp af udkigsmændene deroppe i ballonen der har telefon med op, indstilles temmelig nøjagtig på de fjerntliggende mål der skal beskydes. Når der viser sig fjendtlige flyvere blev ballonerne skyndsomt halet ned til jorden for at de ikke skulle blive ødelagt af dem ved at kaste bomber ned. Ballonerne holdt gerne til ved skovene, her kunne de ikke så let opdages mellem træerne, men så en dag kom et fly og ballonen var ikke kommen ned før den fjendtlige flyver er over den og kaster en bombe, der rammer den og øjeblikkelig står den i flammer. Manden i gondolen springer ud med faldskærm og når velbeholden ned.

I dag er vi bleven beskudt hele dagen af de franske batterier der står lige overfor, de har godt sigte på os, og vi har måttet søge dækning for at undgå granaterne, der ustandselig slår ned ved batteriet, dækningen bliver ramt af en fuldræffer men holder, godt tænker vi, at det ikke var en af de store der engang imellem bliver sendt herover fra forterne foran Verdun, så var vi ikke kommet levende derfra, hen på eftermiddagen forlægges granatilden til venstre for vort batteri. Franskmandene har vel sagtens troet, at nu var vi tilintetgjort, men ikke et eneste tab havde vi haft. Dækningerne var gode, ellers havde det heller ikke set godt ud efter et så voldsomt bombardement. Nu begynder vi at beskyde batterierne overfor, gasgranaterne der for en sikkerheds skyld er nedgravet et stykke fra batteriet har vi begyndt med at slæbe hen til batteriet, i aften skal der skydes med gas. Jeg får ordre af vagtmesteren, der har kommandoen, da officererne er på beobachtung (udkigsposten), om at hente et par mand, der skal hjælpe til med at slæbe granater til, han mener, at de må være ovre til venstre for os i en forladt batteristilling, mellem dem og vor stilling skyder franskmændene som rasende. Granat efter granat slår ustandselig ned, jeg er snart midt i det hele springer fra

granathul til granathul for at søge dækning, puster et øjeblik, for igen at forsøge at nå over i det næste hul, på hovedet der ned, en granat slår ned lige ved, og oversprøjter en med jord og skidt, der kommer en lille standsning i skydningen og hurtig, der er ingen tid at betænke sig, er jeg på benene og løber alt hvad jeg kan det sidste stykke vej, jeg slap jo godt igennem, men jeg fandt ingen her i stillingen, men nu hurtig tilbage igen, skydningen er lige voldsomt igen, men fra hul til hul går det på samme måde tilbage, og velbeholden kom jeg atter igennem.

Jeg melder vagtmesteren at der ingen var der ovre, men han troede ikke på at jeg havde været der. Han skældte mig ud for kujon og hvad andet han kunne hitte på, hvem der var kujonen det var ham selv, han stod nede i opgangen af dækningen, vovede sig ikke op for granaterne hvoraf der endnu kom nogle enkelte ind over batteriet, han der havde kommandoet havde jo sin plads ude i batteriet, alt mandskabet var jo i fuld gang med at skyde, men han undså sig ikke ved at blive nede i dækningen. Han gav mig ordre igen til at se at finde dem, og endnu engang måtte jeg frem og tilbage gennem granatregnen, men jeg fandt dem ikke. Måske har de lugtet luntten og er stukket af. Forpustet og udaset nåede jeg atter tilbage rystende over hele kroppen, jeg var jo ny ved batteriet, og måtte lystre kommando, men disciplinen fik et knæk, man blev på engang hård i sindet, man tænkte hævn over sådan en, der selv søgte dækning og kunne sende en anden gennem dette helvede, om aftenen skød vi i flere timer med gasgranater, ikke et skud faldt derovre fra mere denne nat, måske er de kvalt af gassen.

Dagen efter kommer jeg ud i første infanteri-linie for at afløse en af de udkigsposter vi har derude, det første stykke vej går langs med jernbanelinjen, der fortsætter ind til byen **Flirey** der ligger bagved de franske linjer. Skinnerne er opbrudt, kun dæmningen er tilbage. Lidt længere ude går det igennem skoven, vidst nok en del af den der kaldes Præsteskov, snart bøjes der af fra jernbandedæmningen til venstre ind i skoven, herinde går feldbanen udset helt ud til anden linie, der befinder sig på den anden side i udkanten af skoven. Et kort stykke går jeg på langs i anden linie, hist og her er anbragt maskingeværer og minekastere, vagterne står og stirrer fremefter, hver ved sit mordredskab, parat til at krumme fingeren om aftrækkeren, hvis noget mistænkeligt skulle vise sig forude. Hvor tåbelig, at tænke sig, at stå her dag efter dag år efter år, og lure på hinanden for at få lejlighed til at tage hinandens liv. Folk der ikke havde noget udestående med hinanden, eller kendte hinanden. En tung byrde at bære for dem der havde ansvaret for krigen, for dette forfærdelige myrderi, dem ude i skyttegravene var det vel ikke, overalt kunne høres det samme når noget gik en imod, "Ich hab den krieg nicht gevolt". (Jeg har ikke ønsket den krig)

Snart er jeg ude i første linje, der ligger ca. 300 meter foran den jeg lige er passeret, gennem en løbegrav når man herud, af og til krybende på hænder og fødder, hvor graven er jævnet af granaterne, det er om eftermiddagen, og der må passes på at man ikke bliver pillet ned af dem derovre, afstanden er ikke engang 100 meter. Vi er 3 mand og 1 underofficer herude, der skiftes til at holde udkig oppe i skyttegraven, ind i siden af graven, ud mod de fjendtlige linjer er anbragt et periskop, der med sine to lange horn rager op over kanten. Vor opgave er at lede skydningen fra batteriet på gravene her lige overfor. Udkigsposterne der står bag ved batteriet kan ikke se de fjendtlige grave for skoven.

Da jeg første gang er på vagten og ser ind i periskopet opdager jeg snart hvor vagterne står der ovre, enkelte af dem står endog med hele overkroppen over dækningen, men hvad ligner de dog, jeg synes de ser så sorte ud i ansigtet. I det samme kommer en feldrebel (camouflage-spion) forbi, hvor jeg står. Han spørger om jeg kan opdage noget, jeg siger at vagterne er synlige derovre men jeg synes de er så sorte i ansigtet, ja siger han, det er de sorte djævl, der ligger her foran os, og vi har flere gange måttet stifte bekendtskab med dem. Sidste gang for ikke ret mange dage siden, og da havde de nær snigmyrdet os, det løb mig koldt ned af ryggen, at tænke sig, at her lå vi ikke engang 100 meter fra dem, hvor let kunne det ikke ske at de om natten kunne liste sig ind på os, og så var det ude med os, de gav ingen pardon. Første linje her var kun besat med få mand, hovedstyrken var i anden linie, så det var ikke helt hyggeligt at lægge sig til at sove om natten, når man blev afløst fra vagten, hvor let kunne de ikke have fundet på, disse halv civiliserede, at have sneget sig ind på vagterne der oppe i graven og snigmyrdet dem, for bagefter at kaste håndgranater ned til os, der sov i dækningerne. Den meste søvn fik vi også om dagen, om natten blev det ikke til meget, man måtte stadig tænke på de sorte vi havde så nær inde på livet af os, og når man havde vagten om natten måtte sanserne anspændes til det yderste, for om øret kunne opfange noget mistænkelig der ude fra ingenmandsland, eller når lysraketterne for et øjeblik oplyste landskabet, da hurtig at overskue terrænet forude.

Engang imellem troede man at, nu var der bestemt noget hurtig, greb man et par håndgranater, hvoraf der lå en bunke ved siden af, så lyttes der igen, men så var der vidst alligevel ikke noget. Nattevagten er uendelig

lang, om dagen går det bedre, vi har ordre på at opnotere antallet af granater der eksploderer til højre, venstre og foran os, hvert afsnit for sig, hvorfor ved jeg ikke, måske for at kontrollere hvor mange der er blindgængere, det var fra vor batteri bagved disse blev affyret mod de fjendtlige linjer.

Lige foran os ligger byen **Ftirey**, kun kirketårnet rager endnu et stykke op af ruinerne der er tilbage, alt er jævnet med jorden, næsten ikke sten på sten tilbage. Bag ved byen i skoven ser man herfra i periskopet nogle mænd fælde træer en tid om dagen, om natten bliver træstammerne antagelig slæbt ud i linjerne til at udbedre stillingen med.

I et par dage er der næsten ikke faldet et skud. Der må være noget i gære siden de er bleven så rolige derovre, de er ved at forberede et angreb, og vi kan vente dem når som helst det skal være, ventetiden er uhyggelig, vi ved, at vi ikke kan holde stillingen her i første linje, og det er de sorte, der vil komme, desertere fra vagten før angrebet kommer, kan vi ikke, men så snart de kommer, ved vi, det gælder livet, og da er det om at forsvinde, tilbage til anden linie.

Det er morgen, kl. er 8 og jeg er tilbage i anden linje efter kaffen, som vi får udleveret fra infanteriet og som de selv koger herude, da linjen ligger i skovkanten, og røgen fra udstedet derfor ikke kan ses af fjenden. Spanden jeg har med til kaffen har jeg fået fyldt, og er lige begyndt at gå gennem forbindingsgraven udefter igen, da der på en gang åbnes et voldsomt bombardement på vore grave. Granater og store centner miner hviner og hylér ustandselig gennem luften, for ved nedslagene at sønderrives med øredøvende brag, jord og granatsplinter flyger om en fra alle sider, hist og her må jeg op af graven, der allerede på flere steder er jævnet, snart ligger jeg lige så lang jeg er i bunden af graven for at dække mig for nedslagene, der følger uafbrudt lige i nærheden, jord og skidt rasler ned over en, det er som jorden ryster i sin grundvold, og alle helvedes onder var sluppen tøs. Jeg begynder at krybe på hænder og fødder gennem graven, jeg må se at komme ud i første linje, og ned i dækningen, her kan jeg ikke opholde mig længere, endelig når jeg ud igen, og kommer hurtig ned i dækningen, kaffen har jeg spildt, og der er ikke andet end jord tilbage i spanden, de andre sidder hernede og har ventet efter mig med kaffen, men det blev der ikke noget af, vi må vente til i morgen om vi så kan få noget eller hvordan det da står til herude.

Vand har vi heller ikke noget af, tørst er næsten endnu værre end at sulte, kunne skydningen holde op så var der mulighed for at en kunne komme tilbage efter noget, men vi ved også godt, at så snart skydningen holder inde, da kommer stormangrebet, jeg går op i graven for at afløse vagten, men længe varer det ikke før jeg med periskopet må søge ned i dækningen igen, ilden er bleven rettet lige på første linie, granaterne farer lige hen over graven og slår ned bagude i anden linie, de risikerer ikke at beskyde graven her med dem, da vi ligger så nær inde på hinanden, men miner og projektiler fra 4 revolvere står lige for i deres anden linje, slår ustandselig ned til os i graven. Vi sidder tavse nede i dækningen, og venter angrebet komme, jorden ryster for nedslagene af de store miner, så jord og skidt ustandselig rasler ned til os fra revnerne mellem plankerne i loftet. En mine slår ned på dækningen, et voldsomt tryk, et par planker knækker ned fra loftet, efterfulgt af en hel ladning jord, i en fart er vi oppe i graven, vi troede at den ville styrte sammen og begrave os levende, vi opdager straks at den ikke er slået helt igennem, og hurtig er vi nede igen, oppe i graven kan vi ikke være for sprængstykkerne, der suser om i luften, vi holder os tæt til opgangen for en sikkerheds skyld, men får den en på samme sted hvor den første traf, så går den igennem og så er det vidst forbi med os, længe varer det ikke før en efter en lister op af trappen, de siger ingenting, hvad mon der er i vejen, og snart er det ligesom jeg ikke kan få luften mere, med besvær kravler jeg bagefter dem op af trapperne, her ligger vi og snapper efter vejret som en fisk der er kommen ud af sit rette element, nogle infanterister kommer farende hen over os, vi ser at de har gasmasken på, og nu forstår vi først hvad der er i vejen med os, vi har slugt gas, der er trængt ned til os i dækningen, vi sætter gasmasken på, men den hjælper os ikke, da vi jo allerede har fået en del gas i os, snart må vi tage den af igen, men luften er nu igen ved at blive ren, det har kun været nogle enkelte gasgranater der er kommen, men nede i dækningerne holder gassen endnu til, vi må blive oppe i graven, der nu hen på eftermiddagen næsten er jævnet, og næsten ikke noget levende tilbage mere, vi kryber ind til nogle mænd, der ligger i en hule de har lavet ind i kanten af graven, de eneste der endnu er levende i gravstykket vi kan overskue har her klumpet sig sammen, men vi indser snart at her kan vi ikke opholde os, får vi en fuldtræffer så er det ude med os alle på en gang, vi spreder os og søger hen hvor der er lidt dækning at finde endnu, for at undgå at blive ramt af sprængstykkerne, man ser døden i øjnene, et mirakel om nogen af os endnu skal slippe levende herfra, men skal det ikke være, da ønskes kun en fuldtræffer, så det er forbi med det samme i stedet for at blive lemlæstet, her hvor man er afskåren fra al hjælp, hvis der skulle ske noget.

Det eneste man havde at vente ville blive stormangrebet, hvor de sorte ville gøre en ende på ens lidelser. Alt dette og så mange andre tanker løb gennem ens fortumlede hoved, hele dagen igennem at måtte ligge her,

klamrende sig til jorden for at søge den mest mulige dækning, for projektilernes uafbrudte nedslag, uden det mindste mad eller drikke, ventetiden bliver uendelig lang før de kommer, det synes næsten som der er gået dage siden dette forfærdelige skyderi er begyndt, og dog er det ikke længere siden i morges, blot de snart vil komme, så der kan blive en ende på dette her, men det er nu snart hen mod aften, og længe kan det ikke vare mere, så må vi se om vi kan nå at komme tilbage til anden linje, hvem der endnu har lemmerne tilbage, og selv kan komme herfra, det må gå hurtig og enhver har nok med sig selv, de andre må desværre efterlades til den skæbne vi ved der venter dem.

Da mørkningen begynder at falde på holder skydningen pludselig inde, hurtig er vi på benene og ser ud af graven, de kommer - de kommer, bliver der råbt gennem linjen, men blandet med de såredes angstskrig og jamren, der nu høres mere tydelig efter at skydningens altoverdøvende larm-tummel er ophørt her forude. Hurtig er vi ude af graven, hvem der endnu kan, og løber tilbage mod anden linie, heftig beskudt af maskingeværer der står til venstre bag os, men trods det nåede vi alligevel ind i anden linie, hvor vi blev natten igennem, her fik vi lidt forplejning, vi havde fået hverken vådt eller tørt i de sidste 30 timer, kaffen var jo gået til spilte i morges, og det sidste brød havde vi fortæret i går til middags. Vi lagde os til ro her for at hvile efter dagen der havde været så oprivende uhyggelig, men glade over at vi var sluppet så heldig derfra. Næste morgen gik vi tilbage til batteriet, herude havde vi ikke mere at blive efter, telefonen havde vi ikke, periskopet var ude i første linie, og der huserede de sorte måske endnu, ved batteriet så det heller ikke godt ud, de var hele dagen jævnlige blevet beskudt at et af forterne fra Verdun, flere var sårede, der iblandt batteri-føreren der havde fået ansigtet skamferet, en der skulle afløse vagten om aftenen var forsvundet, vagten var ikke blevet afløst, men havde måttet blive hele natten foran batteriet på lyskuglevagten, han skældte selvfølgelig ud, og mente, at den der skulle afløse ham nok havde gemt sig et eller andet sted.

Jeg og en anden er ude for at lappe sammen på telefonledningerne. I noget tråd-forhindring vi kommer forbi opdager jeg at der hænger nogle kødtrævler, vi tænker straks på manden der er forsvunden, og begynder at rode i jorden omkring et stort granathul i nærheden, og ganske rigtigt, her fandt vi et stykke af en støvle, og en lap af en notitsbog. Vi kunne se det havde tilhørt ham, andet var der ikke tilbage, fuldstændig pulveriseret, han var undskyldt, at han ikke havde afløst vagten, men undervejs derud havde han været, han var af de ældste årgange og skulle netop forflyttes tilbage fra fronten, hjemme havde han kone og en stor flok børn, men han nåede det ikke, han måtte blive derude.

Hen på eftermiddagen kommer der besked om at divisionen bliver afløst i aften, alt gøres klart til at komme af sted, så snart batteriet der skal afløse os er kommen herud, og da mørkningen begynder er det her allerede, vore egne heste er også kommen for at hente kanonerne ud, og vi er færdig til at køre, da kommer underofficeren, der var med i første linie til at tænke på periskopet vi har efterladt derude, og jeg får ordre til at gå ud efter det, noget mismodig trasker jeg af sted derud igen, det er bælgmørk nat før jeg når anden linje, den første vagt jeg kommer til råber parole, men jeg har ikke fået parolen for i dag, at vide før jeg går fra batteriet, jeg kan ikke svare, men tilfældig kendte jeg ham fra de dage jeg kom her for at hente kaffen da vi lå i første linie. Han siger mig hvad parolen er, og så slipper jeg uantastet forbi de andre vagter, det går langsomt udefter, mørkt er det, og vagterne har fortalt at de endnu ikke har forsøgt at besætte første linie, og om de sorte endnu er derude ved de heller ikke, ganske forsigtig lister jeg af sted for ikke at komme til at sparke til noget der kan gøre den mindste støj i tilfælde af at de endnu er i graven. Jeg er nu ganske nær ved graven og længe lytter jeg før jeg endelig drister mig til at komme ned i graven, men jeg skal helt ned i dækningen, der har jeg dagen i forvejen selv bragt det ned og husker endnu hvor det ligger, men umuligt er det jo ikke at der er nogle af de sorte dernede endnu. Med revolveren parat til at fyre løs på lykke og fromme, hvis der skulle være nogen, når jeg derned og får fat i apparatet og lister mig lige så forsigtig tilbage igen, ud af graven og hurtig kommer jeg derfra igen og ind til anden linje, hvor vagterne var nysgerrige efter at få at vide hvordan det stod til derude. Jeg kunne kun meddele at de sårede alle var døde, de sorte havde gjort en ende på deres liv, og om de var nogle af dem i graven endnu kunne jeg ikke sige, i nat siger de, skal nogle af os nok ud for at undersøge det forude, og veltilpas at det ikke var mig der skulle med igen, skyndte jeg mig at komme tilbage for at træffe til batteriet, der for længst var rykket ud af stilling, men som jeg skulle indhente ved bagagelejren, hvor der ville blive et kort ophold, for at få det med der her havde været efterladt mens batteriet var i stilling. Her nåede jeg batteriet lige som det kørte ud fra lejren, efter først endnu engang at blive udsat for en heftig granatild bag ved batteristillingerne.

Langt ud på natten blev der holdt hvil, for tidlig om morgenen igen at marchere videre, langt ud på eftermiddagen i øsende regnvejr og gennemblødte nåede vi i kvarter i den lille by **Tronville** der ligger nogle få hundrede meter fra den tyske grænse og i nærheden af **Mars-Ja-tur**. Her skulle vi blive i ro en tid. Og

glade var vi, at vi var sluppen ud af dette forbandede helvede foran **Verdun**, men hvorhen mon næste gang, blot det ikke må blive samme vej igen, derhen ønskede vi os ikke mere, men godt at vi ikke kunne se ud i fremtiden, man havde nok af at tænke på det der lå bagved.

Det hed sig nok at vi var tilbage i ro, men vi havde øvelser fra morgen til aften, og for mit vedkommende var jeg på nattevagt 3-4 gange om ugen, og måtte gøre øvelser med straks fra om morgenen af. Jeg var uskyldig kommen til at brænde min ene støvle da vi kom hertil i kvarter, vi havde stillet dem til tørring ved udstedet, og en eller anden havde væltet den mens jeg lå og sov støvlen var ødelagt, og til straf skulle jeg så have lidt vagt, som batteriføreren sagde, det kaldte man så at være i ro. 4 forskellige vagter havde vi her i byen, og da jeg var telefonist, måtte jeg tilligemed engang imellem afløse om natten ved bykommandanturen. (by-stabs-kontor) Det blev vel meget, og tit sov jeg mig fra vagten, hvis jeg blev nappet derved, vilde jeg klage over forholdene, men det gik selvfølgelig sådan at vagten aldrig blev revideret mens jeg netop sov.

I 14 dage lå jeg på sygestuen her, jeg havde slugt for megen gas den dag ved angrebet derude i linien, ”Drykkeberger” (dovenkrop) blev man skældt ud for, da man meldte sig tilbage til vagtmesteren, men det kunne jo let sidde på, 14 dage havde jeg haft ro.

Kvarterene her er fulde af lopper og lus, de var ikke bleven rensede før vi tog dem i besiddelse og læge varede det ikke før alt vort tøj var fulde af disse kriblende og krablende væsener, vi kommer på luseanstalten for at bade, og får tøjet rensat, men stråmadrasserne vi sov på blev ikke fornyede, så det varede ikke ret længe, så var det, det samme svineri igen. De forstyrrede en om natten, for når de bed alt for galt, måtte man til at have dem flyttet, og det gik tit for sig, men den slags småting vænnede man sig også til.

Her i nærheden af byen, lige ved grænsen mellem Tyskland og Frankrig ses monumenterne over dem, der faldt i krigen 1870 i slaget ved **Mars-Ja-tur**. En stor del af divisionen gjorde her parademarch forbi monumenterne i overværelse af generalstaben fra 2. Arme med kronprinsen i spidsen. Kun et svagt indtryk, når man betænkte, hvad denne krig havde medført af lignende, og endnu sås ingen ende på alt dette myrderi. Fra hvert batteri er der 4 mand der går til undervisning hos stabslægen to gange om ugen, jeg er også kommen med, vi skal uddannes til saniteter og sygebærer. Hver batteri bliver udrustet med to maskingeværer til at beskyde flyvere med, og her bliver jeg også uddannet, så det meste af tiden slipper jeg nu med de lange marchture, og øvelser der afholdes dagen igennem.

Meldehunde-brevdue kursus har jeg også været til i nogle dage i en by her i nærheden. Mens vi er her har batteriet været 8 dage i stilling på Maashøjene ved **Combres**, batteriet var anbragt øverst oppe på en træbevokset skrænt, der var over 100 meter høj, og så stejl at der var anlagt trappetrin. Feltbanen der gik forbi nede i dalen bragte os granaterne herud, som vi så måtte pukle op af trapperne, et besværligt arbejde, da det var noget sløjt med kræfterne for de flestes vedkommende. Midt på skrænten havde officererne deres hule, og her lige udenfor træffer jeg og en anden en dag i mørkningen, da vi er på vej ned i dalen efter kaffen, en soldat i tysk feldrebelt uniform, (en spion i camouflageuniform) der taster os an, og spørger efter hvad det er for stillinger her, og efter numrene på dem, vi siger at vi ved det ikke, men han kan jo spørge officerer der opholder sig her lige indenfor i hulen, men så snart han hører at de er så tæt ved, er han før vi tænker os om, forsvundet ind mellem træstammerne. Uden at vi anede det mindste, havde det været en spion vi havde talt med. Her havde været et kup at gøre, men våbnene havde vi liggende oppe i batteriet, og en forfølgelse uden våben var farlig. Da han selvfølgelig bar våben, og ved den slags fyre sad skuddene løse, når det først gjaldt livet. Her havde været en lejlighed til at komme hjem på orlov hvis vi kunde have taget ham, nu vidste vi at hvor stilling var opdaget, og snart kunne vi vente at blive beskudt, men dagen efter blev vi igen afløst, så vi slap derfra i tide, da vore heste endnu var i det gamle kvarter i Tronville, og vi skulle med toget herfra tilbage, blev vi kørt ud af stilling til banegården tæt bagved, af en trænkolonni der lå her i nærheden, her træffer jeg en der er fra Flensborg, jeg kunne høre det på sproget, og spørger efter om han kan tale dansk, jo det kunne han da, og vi talte så på dansk i nogle minutter indtil toget kørte af sted. En hel oplevelse var det at høre sit modersmål, da jeg al den tid jeg havde været i Frankrig ikke havde truffet en eneste dansker.

Vi er atter i vort gamle kvarter i **Tronville**. Når der er måne om natten plejer der gerne at komme besøg af fjendtlige flyvere over byen, og tit sker det at der, falder et par bomber, vel sagtens når de har set lysskær fra vinduer der ikke har været tilstrækkelig tildækket, om aftenen plejede der altid at gå vagt i byerne der skulle se efter om vinduerne var afdækkede så der ingen lys kunne ses udefra.

Da vi kom hertil fik vi fra kommandanturet (stabskontor) i **Mars-Ja-tur** et lille svin og en ko, Det gav mælk, så vi kunne vi få mælk i kaffen, svinet der levede af affaldet fra køkkenet voksede helt godt i de uger

vi var her, og måtte lade livet et par dage før vi skulle af sted. Koen skulle afleveres igen, og jeg måtte af sted med den til kommandanturet i Mars-Ja-tur, hvor der var en hel samling af køer, der havde været udlånt til divisionen der lå her i omegnen, men som nu skulle af sted til fronten igen. I Tronville er der ikke ret mange af civilbefolkningen tilbage, i kvarteret hvor jeg ligger bor en gammel franskmænd der passer nogle kreaturer der er opstaldet her, og som bliver slagtet efterhånden som her bliver brug for dem.

Det går atter mod fronten, og fra Mars-Ja-tur, går det denne gang med toget, for igen at blive udlagt bag ved **St. Quentin** hvor forårsoffensiven for et par dage siden var begyndt. St. Quentin havde været en by på ca. 65,000 indbyggere, og det der nu var tilbage var næsten kun en ruinhob, næsten ikke et hus tilbage uden at det var gennem hullet af granater og alle vinduesruder var knuste, alt indboet ramponeret, eller brugt til at fyre op med af militæret for at de kunne holde varmen når der var koldt. Tyskernes anden linie var inde i byen, og mange steder var byen helt undermineret af gange under gaderne og ind under husene hvor de holdt til i kældrene eller selv gravede sig længere ned under husene. I gadekrydsene var støbt solide betonstande til maskingeværer og lignende, gaderne oprevne mange steder af granaterne, eller mange steder brostenene opbrudt og sammen hobet til barrikader. Vi gør holdt mit inde i byen, en kort tid for at søge efter vand til feldkøkkenet, men længe varer det før vi endelig finder noget i en brønd der så ud til ikke at være bleven benyttet under hele krigen, huset hvor vi fandt den var til dels ramlet sammen over den, og vandet var alt andet en godt, men i feltkøkkenet kom det alligevel, knap med vand var der næsten i alle byer, og tit var der kun en brønd i hele byen, så det var ikke let at få fat i noget når der var stort rykind. Vi har gjort holdt ved en åben plads i byen, på pladsens anden side holder et kompagni hvil, det er koldt, og uden videre har de stukket ild i en stor bygning der endnu var temmelig uskadt, for at varme sig. I en butik et stykke henne i gaden, hvor der havde været udsalg af musik instrumenter og lignende spilles der på klaver og grammofon af en fra vort batteri, de fleste går rundt og gør husundersøgelse i nærheden, noget spiseligt var der ikke, men det var bleven til en vane at gå og rode i alting hvor vi kom hen, og sommetider kunne det hænde sig, at man fandt ting man syntes der var værd at gemme, for ved lejlighed at se om man kunne få det sendt hjem til et minde, og en ved batteriet var særlig slem til den slags, altid løb han rundt med tornystret fuld af ting, som skulle sendes hjem, og fandt han noget han syntes var bedre, så smed han det gamle bort for at slæbe videre på noget andet. Han havde kone og en stor flok børn der hjemme, de manglede jo tøj, så det var særlig det han var ivrig efter at få fat i, men det var vidst kun sjældent det lykkedes at få en pakke af sted, da de for det meste først blev revideret på skrivestuen, da det ikke var tilladt at sende noget hjem man havde fundet. Lige for, hvor vi holder, er der en der har fundet et pænt spejl, som han anbringer øverst oppe i vinduet, det dækker hele vinduesåbningen, og når fra gulv til loft, han giver tegn til dem på gaden at nu kan de begynde at bombardere, og straks går det løs med at kaste med sten efter spejlet, indtil det ramlede sammen, alt skal ødelægges, og intet bliver skånet, men sådan er jo krigen, grusomt og ødelæggende i enhver henseende, hvilket syn for dem af befolkningen der engang vender tilbage til deres hjem og vil finde det hele ødelagt, næsten ikke til at finde igen, hvor en gang deres hjem har ligget, til kun en grus-dyngede bevokset med græs ukrudt. Endnu før vi drager videre, kommer en med en gammel spinderok han har fundet, sætter sig til at dreje rokken rundt, og dertil syngende nogle gamle kærlighedsviser, altid kunne han hitte på lidt kommers, til morskab for os andre, det stivede altid lidt af på humøret, som det til tider kunne være sløjt med. Kokken har fået fyr under kedlen og maden er allerede ved at koge, batteriet kører videre ud af byen, og snart er vi nået ud til de første grave hvor den første kamp er udkæmpet, da offensiven begyndte for to dage siden.

Lige udenfor byen kører vi omkring mellem mægtige sprængkratere for omsider at nå ind på det der engang har været vejen ind til byen men som nu er så ødelagt af granater, så den næsten er ufremkommelig. Hvor vejen på tværs krydser den første franske linie gøres der holdt, og middagsmaden bliver fordelt, siddende her på grøftkanten og fortærende middagsmaden ser vi til højre venstre for vejen liggende foran den franske skyttegrav hundreder og atter hundreder af døde soldater, franskmænd, engelskmænd og tyskere mellem hinanden, en bajonetkamp er her udkæmpet lige foran den franske skyttegrav, et forfærdeligt syn at se deres fordrejede ansigtstræk med fråden stående ud af munden, enkelte endnu med modstanderens bajonet i kroppen. Tavse fortærer vi maden, tænkende på det der forestår os, vi er jo på vej udefter og, når, først offensiven standser, da er det først den alvorlige del kommer. Vi er færdige med at spise og kører videre, hist og her i terrænet ses endnu spor efter den gule gas franskmændene er bleven overdænget med dagen før angrebet, rundt omkring ligger døde der er kvalt af den frygtelige gas. Vi marcherer hele dagen til langt ud på natten, kun afbrudt at et kort hvil for at vande hestene, hen på natten gøres der holdt på åben mark, jeg har første vagt ved batteriet, de andre lægger sig ned for at sove. To timer efter kommer der ordre at vi skal videre, og jeg fik ingen hvil denne gang, det er begyndt at regne, og i 3-4 dage blev det ved med at øse vand

ned, gennemblødte var vi, ikke en tør trævl på kroppen mere, og oversprøjtet af ler helt op i nakken af hestene der kom bagefter en, når der gjordes holdt og for det meste på åben mark, lagde vi os på jorden lige så gennemblødt vi var og sov til det igen gik videre, aftenen før vi skulle nå ud i stilling, nåede vi til en by, hvor vi blev indkvarteret i en stor bondegård, her fik vi lov til at hvile hele natten igennem i en stald, jeg var kommen til sidst, og måtte nøjes med at ligge i grebningen, da alt var fuldt belagt, men her sov jeg ganske udmærket oven på et tyk lag hestegødning og med tornystret til hovedpude, gennem blødte som vi var, faldt vi straks i søvn, vi var helt udmattede, og søvn havde vi næsten ikke fået i de 6 døgn vi havde været undervejs, kun afbrudt af ganske korte hvil under åben himmel, hvor der ikke var andet end den fugtige jord at lægge sig ned på og tilmed øsende regnvejr det meste af tiden. Forplejningen var det småt med, det gik hurtig fremad, og provianten kunne ikke følge med, men hist og her i byerne vi kom igennem, kunne man være heldig at finde lidt fødevarer der var efterladt af de flygtede beboere.

Dagen efter afmarcherede vi først hen på eftermiddagen, og vi får tid nu at få os vasket og gjort lidt i stand igen, vejret er nu godt igen og tøjtet er også snart tørret på kroppen igen, så det hjalp jo lidt på humøret. Før vi drager videre er vi lidt ude i byen, alle beboere er borte, og det kan ses at det er gået hurtigt med at komme væk, et sted hvor jeg kommer ind står middagsmaden endnu på bordet og på en mark udenfor byen har nogle af dem sovet den sidste nat, her lå alt muligt husgeråd, sengetøj, potter og pander og andet som de havde bragt ud fra hjemmet inde i byen, ting som de ikke har villet skille sig fra, men som de alligevel ikke har kunnet slæbe med sig, op har måttet lade det ligge for skyndsomst at komme bort herfra, rædselsslagen har de måttet flygte fra hjemmet og det hele for at overlade det til krigsødelæggelser.

(Her mangler der en linje)

tilbagelagt, franskmændene havde sat sig fast, og veg ikke mere, men gjorde nu en hårdnakket modstand, 7 dage er gået siden vi begyndte frem-marchen fra St. Quentin, og hele regimentet er kørt op i en dalsænkning, hvor vi venter ordre til at gå i stilling tæt forude, hvor franskmændene maser hårdt på for at bryde igennem vore linjer, endnu før mørket er begyndt at falde på kommer ordren til at rykke frem, kanonerne får denne gang ordre til at sætte sig op, hvad vi ellers aldrig fik lov til, terrænet vi skulle igennem kunne overses af fjenden, så det skulle gå hurtig, snart er regimentet i bevægelse, og lidt efter går det i strakt galop over det terræn der er synlig for fjenden, indtil vi når ned i en sækning, og det hele går pludselig i stå foran en lille flod hvor vi skulle over, broen var lige før vi kom bleven skudt i stykker, pionerne var allerede i gang med at gøre den i stand igen, men forstyrres og må jævnlig søge dækning, da broen endnu med korte mellemrum bliver holdt under granatild. Vi gør omkring og samme vej tilbage igen, for lidt længere til venstre igennem en sumpet skov at forsøge på at nå frem, det er nu bleven mørkt, igennem skoven har pionerne anlagt en vej af træstammer til at køre på, med korte mellemrum står en pioner, der skal passe på at vi ikke kører ud i sumpen. Her inde mellem træerne var det jo bælgmørkt, det endte også med at en af kanonerne gik udover enden af træstammerne vi kørte på, og forsvandt i sumpen, med stort besvær fik vi den halet op igen, og vi kunne atter køre videre, snart efter er vi nået ud af skoven og kommen op på højmarken, tæt foran os skimtes en stor gård, ude på vejen foran gården må vi gøre holdt, foran på vejen ligger et batteri, der er bleven sammen skudt, folk og heste ligger omkring mellem hinanden, vejen er spærret for os, og vi skal netop til at skaffe det hele til side, da den næste salve af granater slår ned i vort batteri, og flere følger hurtig efter hinanden, og et øjeblik efter havde vort batteri lidt samme skæbne som det der lå foran på vejen. Jeg forsvandt ind på gårdspladsen straks da de første granater var slået ned, en af dem slog ned mellem hestene ved den kanon jeg var bagefter, vi smed os plat ned på vejen, og kanonen tog skraldet af for os bagved, men af hestene og rytterne var der ingen levende tilbage. Inde på gårdspladsen ligger der fuldt af sårede, der venter på at blive forbundet af saniteterne og stabslægen der opholder sig i kælderen, hvor de sårede efterhånden bliver slæbt ned, og bagefter kommer over i laden når de er bleven eftersat og forbunden.

Ustandselig bliver der bragt sårede herind der kommer ude fra infanterilinjerne, de kunne ikke bringes tilbage om dagen, og måtte derfor vente til det blev mørkt. Saniteterne har travlt, et par går rundt med en lommelygte, og ser på de sårede, og dem de kan se på, at de ikke har langt tilbage mere, bliver roligt lagt til side, dem ofres der ingen tid på, med at forbinde. Henne ved nedgangen til kælderen opdager jeg en af mine kammerater, han ligger ganske stille, jeg knæler ned hos ham og visker hans navn, han slår øjnene op, men kender mig ikke mere, jeg spørger om han har smerter, ja visker han næppe hørligt, min ene arm gør ondt, jeg tænkte nok at det var andre steder der var mere alvorlig, og ved at se nærmere efter, opdager jeg at han er ramt i maven, og indvoldene hænger ud, staklen vidste, det ikke selv, og jeg fortalte ham det selvfølgelig heller ikke, jeg blev siddende hos ham, det kunne jo være at han ville sige mig noget til dem der hjemme, men længe varede det ikke før bevidstheden svandt bort, han havde ikke langt tilbage mere. Tårerne kom en i

øjnene, han havde været en god kammerat. Hvilken hjerteskerende jammer og elendighed, blot på denne lille plet, gårdspladsen, og når man så betænker, at frontlinjen strakte sig over hundreder af kilometer. Granaterne vedbliver stadig med korte mellemrum at slå ned ude omkring vejen enkelte af dem slår ind i gårdlægen der vender ud mod fronten. Hele natten blev jeg her i gården i en fåresti sammen med nogle infanterister der også var søgt herind, og trætte som vi var, satte vi os ganske rolige til at sove, kun afbrudt engang imellem når en granat blev lidt nærgående da vågnede vi op, for hver gang igen at kunne høre de såredes jammer og skrig, indtil vi atter døde hen.

Langt ud på natten blev laden hvor de sårede var lagt ind, ramt af flere granater, og styrtede sammen om dem, og ingen af dem fandtes levende. Hen på morgenstunden blev kælderer ramt af en fuldtræffer, og saniteterne blev dernede, samt stabslægen. Da det blev lyst holdt skydningen op, jeg går ud på vejen for at søge efter mit tornyster. En gefreiter fra batteriet er også ved at søge efter hans, men vi finder ikke andet end stumper og stykker, det hele er i nattens løb bleven splittet ad. Nu ved dagslyset kunne man først rigtig se ødelæggelsen, alt lå mellem hinanden af mennesker, heste, kanoner og ammunitionsvoogne der var sprængt i luften, 39 heste lå her, for ikke at nævne hvor mange menneskeliv der var gået tabt. Hele batteriet ligger her på vejen, på nær de to kanoner, som er sluppen derfra, og må være kommen i stilling, men vi ved jo ikke noget om hvor stillingen er, og bliver enige om, at vi hellere må se at komme tilbage igen for at søge efter feltkøkkenet, men hvor det er henne ved vi heller ikke, vi er sultne, forplejningen har det været småt med i den tid vi er rykket fremad. I tre dage traskede vi omkring, uden at kunne opdrive det mindste at spise, småbyerne der lå her bagved var for længst plyndrede for alt spiseligt, på den 3. dag fandt vi en roekule, det var runkelroer, men det kan alligevel nok være at de smagte, nu da vi ikke havde fået det mindste i tre dage, og en ordentlig portion gik der til livs, før vi atter gik videre med hver et par under armen, vi ville sikre os, for det var ikke godt at vide når vi fandt bagagen.

Hvis vi havde kunnet få fat i noget at spise, så havde det jo ingen hastværk med at komme tilbage til batteriet, men alle steder blev vi affærdiget med, at de havde ikke nok til dem selv. Hen på eftermiddagen fandt vi afdelingen, vagtmesteren havde også os på tabslisten, ingen havde set noget til os siden den aften vi var på vej ud i stilling, hvor batteriet blev skudt sønder og sammen da vi holdt foran gården, og blandt de døde som de havde hentet tilbage derudefra havde de ikke fundet os. En erklæring til hjemmet om vor forsvinden var endnu ikke afsendt, da de ventede at høre fra et eller anden lazaret, om vi muligvis var kommet såret dertil. Men her var vi nu igen, og kunne atter optages på de levendes liste, og samme aften måtte vi med igen, da forplejningsvognen kørte ud til stillingen. Lige udenfor byen ved vejen vi passerer, ligger nogle gravsteder, det ses at de er nylig begravede og alle forsynede med et fly trækors, jeg og gefrejderen er henne at se på dem, og her finder vi flere af vore kammerater begravede, og iblandt dem, også ham jeg sad hos derude i gården. Et øjeblik står vi tavse og betragter disse nøgne gravsteder med de simple trækors, og ved at læse navnene, der stod på dem, blev man grebet af en underlig følelse, det var jo vore kammerater der lå her, dem man i lang tid daglig havde været sammen med, og med hinanden trøstet så mange lidelser og savn. For 3 dage siden var de endnu i vore rækker, her lå de nu, og atter kunne der skrives hjem, "Er ist den Heldentot fürs Vaterland gestorben" (Han er død en heldedød for fædrelandet).

Vi skynder os atter herfra, for at indhente vognen, der allerede er langt borte, mens vi har opholdt os her ved gravene, snart har vi den indhentet igen, og længe varer det ikke før vi er ude ved gården igen, den bliver endnu jævnlig beskudt, og hurtig ser vi at komme forbi, da der er en standsning i skydningen, et minut fra eller til kan gøre udslaget med at komme godt igennem, og næppe er vi kommen 200 meter fra gården, før den næste granatsalve brager ved gården. Vi slap endnu denne gang forbi i det heldige øjeblik, og ca. 400 meter fra gården nåede vi batteristillingen. I tre linjer bag hinanden står her artilleri, hvor batteri står i første række, med de to kanoner der er tilbage endnu, erstatning for dem der var skudt i stykker var der endnu ikke kommet, og mandskabet var ikke engang fuldtallig, de andre var døde eller sårede, og os havde de jo heller ikke ventet at se mere, så vi blev vel modtaget, da vi atter meldte os ved batteriføreren, trods det at vi havde drevet omkring i nogle dage.

Kanonerne står her på marken uden at være nedgravet, som vi ellers plejede van, det var ventet at franskmændene ville bryde igennem, og da vi stod lige bag ved infanteri-linjerne, kunne der i givet tilfælde ikke skydes med fladbane (langs med jorden) når de var nedgravede, men kun med stejlbane.

Terrænet hæver sig en lille smule udefter, og omtrent øverst oppe på højdedraget, så langt fremme at vi endnu ikke kan ses fra de fjendtlige stillinger, står kanonerne på åben mark uden nogen dækning, hver mand har gravet et hul i jorden og her går det sommetider på hovedet ned i, når vi bliver beskudt, kun et nu, og alle mand er vi forsvundet fra jordens overflade ned i hullerne, hvor vi var nogenlunde sikre for granatsplinterne,

hele dagen igennem, og endnu med større antal om natten, hviner granaterne lige hen over os med korte mellemrum, deres mål er gården dernede bagved, som nu næsten kun er en stendynge.

Vejret er godt om dagen mens vi er her, men natten er kold med lidt frost, og stive er vi i lemmerne, når vi kommer op af hullet om morgenen, når vi har haft lidt ro til at lægge os, og lidt varer det før vi kan få de stive skanker i bevægelse igen, men efter som solen kommer frem vågner vi atter op. Tiden skrider langsommelig af sted, noget at tage os for har vi ikke, kun at afsende nogle granater til franskmændene engang imellem.

Flyverne kredser daglig over os i luften, tit sker det at modstanderne mødes deroppe, og en kamp udkæmpes med hinanden på liv og død, vi er interesserede tilskuere, en hel forestilling er det at se på, hvor den ene forsøger at komme over den anden, med maskingeværer skydes der på hinanden og tit ender det med at den ene må bukke under, enten er han selv eller maskinen bleven ramt på et ømfindtligt sted. Han taber herredømmet over den, og den slår nogle koldbøtter eller går i spind med rasende fart mod jorden, hvor den ender, flad som en pandekage.

Lidt længere forude, ca. 1 kilometer til højre for vor stilling, ligger byen **Morel** nede i en dal, krudtdampen står tæt over byen hele dagen igennem fra granaterne der sendes ind i byen, nogle af os går hver dag ned i byen, her findes endnu hist og her lidt i de forladte huse af fødevarer, sommetider havde vi end held til at finde en høne eller en kanin, men farligt var det at færdes her, granaterne slog jævnlig ned i byen hist og her, og mange steder i gaderne lå de døde, som havde været i samme ærende som vi andre, men dette afskrækkede os ikke at gå herind, det var fødevarerne det gjaldt, og for resten kunne man jo lige så let blive ramt oppe i stillingen om det skulle være som her i byen.

En dag jeg er hernede igen og er kommen ind i nogle gader hvor jeg ikke før har været, standser jeg på fortovet ved et gadekryds, midt på gaden ligger en gammel kvinde og er skudt, et modbydeligt syn, jeg havde ikke ventet at se civile her i byen, der blev så stærk beskudt, men større bliver min forfærdelse da jeg vender mig om og ser ind af et vindue, ansigt til ansigt står jeg for en gammel kvinde, der sidder lige indenfor vinduet, tankefuld stirrer hun frem for sig, øjnene stod stille i hendes hoved, og det så ud til at hun havde mistet forstanden, måske har hun ikke kunnet gå, og har så her, måttet sidde foran vinduet og set på hende, der lå ude på gaden. Huset var ramt af granater og var færdig til at falde sammen, når det skulle være, ingen af os mælede et ord, jeg følte mig som en der var i ulovlig ærende, og uden at betænke, at hun trængte til hjælp, listede jeg derfra for at komme op i stillingen igen her kom jeg ikke mere, og hvordan er det mon gået hende, måske er hun sultet ihjel, eller også en granat har gjort en ende på hendes grufulde tilværelse, men hun er jo ikke den eneste, mange er det af civilbefolkningen, der har måttet lide samme skæbne. Sådan er krigen, hvor den raser skånes der intet, alt ødelægges.

Få dage efter bliver divisionen afløst, og trækker tilbage i reserve men bliver straks indsat igen, denne gang har vi stilling et par hundrede meter bag ved byen Morel i en kridtgrav ved landevejen, der fører ind i byen, men et par dage efter er vi atter tilbage i ro. Divisionen er bleven ukampdygtig, svære tab har den haft i de få dage vi var i stilling, vi får atter tildelt nyt mandskab, kanoner og andet der er gået tabt, og i ca. 3 uger har vi øvelser bag ved fronten, hvor efter det atter går til fronten, og denne gang bliver vi indsat vestlig for **Sojssons**. Bagagen efterlades i skoven bag Sojssons, vejen ud til stilling går et godt stykke med den store landevej, der fører til Paris, derefter bøjes der af til venstre og kommer forbi en slugt her inde i bjergsiden er der store huler hvor der før krigen er brudt kridt eller sten, her er forbindingsplads, staben og hvad dertil hører har også søgt tilflugt her, hertil indgår alle meldinger om stillingen forude gennem telefon eller ordonnanser, herfra ledes slaget, en sådan post eller afdeling kaldtes gruppen: To kilometer forude for slugten er vor batteristilling i en lille sækning i terrænet midt i en hvedemark som franskmændene har sået i efteråret, men nu er gået tilbage ved tyskernes angreb i foråret da offensiven satte ind. Kanonerne har vi nedgravet her og over trukket med trådvæv, og hver dag slås der grøn hvede til at dække over, for at dække os for flyverne, der til stadighed kredser omkring i luften her, men så en dag var det nær gået galt for os, der var ved uforsigtighed, gået ud i den kanon-dækning jeg var i, og da der netop viste sig fjendtlige flyvere forude, kan det nok være at vi alle mand fik travlt med at slukke, men til alt held opdagede de os ikke, da de pludselig fløj i en anden retning, så vi undgik denne gang at blive opdaget, stillingen her var forholdsvis rolig, og kun enkelte granater faldt hist og her. Franskmændene havde endnu ikke opdaget hvor vi stod, men det kunne jo også komme tidligt nok. Til venstre for vor stilling nede i en dal ligger en lille by **Maryal**, der er ca. 1 kilometer derned, og de sidste hundrede meter går gennem en hulvej før man når ind i byen, her går vi hver dag ned, sommetider flere gange om dagen for at hente vand, og er det rolig oppe i stillingen, hvor vi ligger, og ingen tab har haft i den tid vi har ligget der, så møder der en et uhyggeligt syn hver gang man går

igennem hulvejen, her har franskmændene haft store tab, da de måtte vige for tyskernes angreb, mange døde ligger her og er endnu ikke rigtigt begravede, kun lidt jord er kastet på dem, og arme og fødder stikker frem ved de fleste af dem, længe er det allerede siden der er faldne og i den stærke varme er de for længst gået i forrådnelse, hist og her ligger en arm, et ben eller andre legemsdele og at se på disse ben-stumper, ja det er værre end at se de døde, for det er jo lemmer af dem, der nu måske ligger og lider på lazaretterne, og er krøblinge på livstid, og hver gang man går her igennem hulvejen, er det lige som man må dvæle lidt ved alle disse menneskelige levninger, er det af medlidenhed med der her har fundet døden eller er bleven lemlæstet, eller er det ens igen uvisse skæbne der får en til at gruble over alt dette, og da tror jeg nok det har været det sidste, der har holdt ens tanker fangen, endnu var man jo selv blandt de levende, men hver dag kunne jo blive den sidste for en selv, man så jævnlig døden i øjnene, og troede, at, nu var det slut med tilværelsen. Og hvilken tilværelse var det så ikke vi levede under, umenneskeligt fyldt af savn og lidelser, og dog trods alt dette undgik man så godt man kunne farerne, man nærrede håbet om igen at vende tilbage til hjemmet. Når vi var nede i byen, opholdt vi os ikke der ret længe af gangen, da den blev beskydt med granater, men lejlighederne fik vi jo efterset, det var en gammel vane at alting skulle gennemrodes, og en hel del møbler fik vi hentet ud af byen, som vi møblerede vor kanonstand med, udgravningen hvor kanonen stod, var så stor, at der bagved den kunne stå bord, stole et spejl og andet, så det var jo forholdsvis en meget pæn lejlighed vi havde at bo i, men det skete jo daglig, at det hele i hast blev hevet op i et hjørne, når der skulle skydes med kanonen, og polituren på de pæne møbler så jo som følge deraf efterhånden ikke ret godt ud. Et lille stykke bag ved kanonen havde vi to og to mand gravet os et hul til at sove i, det var 1 meter dyb og med nogle hegnspæle og et lille lag jord ovenpå, her var vi jo temmelig sikre, undtagen for en fuldtræffer. En aften jeg har lagt mig til at sove, kommer min kammerat, der deler hulen med mig, han har været nede i byen, og har fundet flere hundrede revolver patroner, der passer til vor Brovning-revolver. Vi deler patronerne og begynder med det samme en kapskydning nede i hulen, siddende i den ene ende af den, fyrer vi løs ind i den anden ende, men som skyderiet går allerbedst hører vi min gode ven vagtmesterens skingrende stemme, han raver i mørkningen omkring for at opsøge den hule, hvorfra de dumpe drøn fra skydningen har nået hans øre, nå, siger min kammerat, det er kun overkelneren, det var han nemlig i civil, og vi fortsætter skyderiet, men omsider finder han os, og bandende, skældende af fuld hals, hvad for en måde at ødelægge fædrelandets ammunition på, får han os endelig ud af hulen, og til straf måtte vi afløse vagten hele natten igennem, og af skade lyste hans små plirrende høgeøjne, det var nemlig en af hans største fornøjelser eller måske endog en af hans største bedrifter han udførte i krigen at kunne få en eller anden idømt en straf for en forseelse. I slaget var han som regel den der først søgte dækning, og når vi var tilbage fra fronten i ro, så var han en vældig herre til at hundse med sine undergivne, når han havde kommandoen over batteriet ved øvelserne der blev afholdt. Således en dag vi havde kanon-eksercits, i et par timer havde han på en umenneskelig måde jaget os frem og tilbage slæbende på kanonerne så vandet haglede af os, og da han endelig kaldte batteriet sammen for at afslutte med travløb, da det andet ikke gik ham hurtig nok, trådte meklenborgeren, der var i min kanonbetjening ud foran fronten af batteriet, og meddelte ham, at han ville være den første der fik en kugle for panden, når vi kom i stilling igen, vi andre gav vort påfald tilkende ved højlydt mumlen i geledderne, dødsdommen var afsagt over vagtmesteren, og jeg betvivler ikke, at det var ment i ramme alvor. Vagtmesteren blev som lamslået, bleg som et lig, og kun det ene ord fik han fremstammet ”træd af” og stemmen svigtede ham helt. Men så længe jeg endnu var ved batteriet var vagtmesteren endnu i live, mere medgørlig blev han herefter, han vidste at livet hang i en tråd, der kunne bryde, når der gaves en lejlighed. Det var jo ham der flere gange jagede mig gennem spærreilden ved Verdun, da var man jo lige kommen ud til fronten, og disciplinen var endnu uskadt, men efterhånden blev den noget tyndslidt, ja man nægtede simpelt hen at udføre visse befalinger, der var givet, mere eller mindre, alt efter hvilken befalingsmand man havde med at gøre, og længst nåede vel nok dem der tog det fra den gemytlige side, vagtmesteren var bleven det sorte får, melde os turde han ikke, og vi udnyttede naturligvis enhver chance til at kunne ærgre ham, meklenborgeren og jeg vi havde svoret ham hvor fjendskab, og ikke så få mellemværender havde vi med vagtmesteren, der som oftest endte med mundhuggeri, og i et tilfælde vedgik han sin svage side over for mig, hvilket jeg senere skal komme tilbage til.

I flere dage har vi nu ikke mærket noget til franskmændene, de er bleven så underlig rolige, næsten ikke et skud falder der dagen igennem, og af erfaring ved vi, at de er ved at forberede et angreb på vor stilling, og denne uhyggelige stilhed snegler sig af sted time efter time, det er kl. 12 nat, jeg ligger og sover allerbedst, da jeg bliver vækket, jeg får ordre til at bringe en melding til gruppen, jeg aner ikke hvor gruppen befinder sig, batteriføreren angiver den retning hvor jeg kan finde den, det er begsort nat, og i det øde terræn der er gennem pløjet af granater og med gamle skyttegrave og pigtråds forhindringer varer det ikke længe før jeg

har tabt retningen, og i mulm og mørke raver jeg længe omkring, nogen kending af terrænet kan jeg ikke få, jeg har aldrig været her før, omsider står jeg blandt en hel flok infanterister, de er kommen ude fra linjerne for at hente forplejningen ved deres feltkøkken, der er nået her ud til, fra deres tilholdssted bag ved fronten. I tavshed fordeles maden, hver mand får udleveret til sin gruppe, og næsten lydløse forsvinder de atter ud efter linjerne for igen at krybe ned i deres huller afventende angrebet der antagelig sætter ind ved daggry.

Jeg er sulten og spørger ved feltkøkkenet om der ikke skulle være lidt tilovers, men suppekedlen er fuldstændig tømt for dens indhold, og snart efter står jeg ene i den stille nat, hvor kun lyden af det bortrullende feltkøkken når mine øren, og mens jeg står her kommer jeg til at betragte stjernehimlen jeg gribes af hjemlængsel ved at se de stjernebilleder jeg så ofte har set derhjemme ved aftenstide, de samme stjerner er det, der skinner ned til os her på Frankrigs blodbestænkte sletter og hvor længe. Hvordan vil dette ende, vil man igen komme til at skue denne stjernehimmel i sin hjemstav. Brat rives jeg ud af mine betragtninger, ud af mine drømmerier over det der synes så fjernt, en ordonnans traver forbi, jeg slår følge med ham, og det viser sig, at hans mål for den natlige vandring er den samme som min, gruppen hvor tit han daglig har bragt meldinger, og snart har vi nået stedet, stenhulen i slutten jeg før har omtalt. Med mellemrum sender franskmændene nogle granater ind i slutte. Ekkoet fra sprængningerne slår mod bjergsiderne, og som en bortrullende torden forplanter lyden sig igennem hele slutten, franskmændene aner jo nok, at her inde i stenhulerne slår hjertet for angrebet og forsvaret, de ledende officerer fra staben, og de dermed i forbindelse stående forskellige grene i efterretningstjenesten. Jeg har afleveret meldingen ved gruppen, der består af en 3-4 mand, der sidder herinde i stenhulen ved et tællelys, og sikkert og vel forvaret er de herinde i bjergets indre, fremmest for vi andre der må opholde os ude omkring i det åbne terræn, det er langt hen på morgenstunden, da jeg atter når tilbage til batteriet, og netop som jeg når ud til stillingen igen, stiger de røde lyskugler til vejrs ude i infanteri-linien til tegn på at de forlanger spærreild af batterierne bagved. Franskmændene griber an, og er allerede stormet ud af gravene uden forberedelse af artilleribeskydning på vore stillinger, og næsten i samme øjeblik de røde lyskugler stiger til vejrs, knalder deri første batterisalve mod målet, spærreild der ligger foran vore grave, nogle få minutter, og angrebet er afslået for denne gang, men det samme gentager sig en hel uge igennem, og hver morgen endnu før natten har begyndt at brydes med dagen der vil komme står vi parat ved kanonerne, spejdende fremefter, og endnu før den første røde lyskugle, der er gået til vejrs, er udbrændt, bjæffer kanonerne af fuld hals, med febrilsk hast arbejdes der og i den korte tid angrebet står på er der hver morgen afskudt ca. 40-50 granater ved hver kanon på den femte dag bliver jeg afløst sammen med en fra hver af de andre betjeninger. På vejen tilbage til bagagen, der ligger i skoven foran Sojssons kommer vi forbi et feltlazaret efter først at være kommen over den store Panser landevej, i udkanten af skoven ligger soldaterkirkegården, vi går rundt og ser på hundreder og atter hundreder af grave, hvorpå et trækors med navn og afdelingsnumre står samt dødsdag og år, de ældre grave er tilgroede med græs og ukrudt, og mange navne er næsten allerede ulæselige, årstallene fra krigens begyndelse ind til nu findes her, men mest vel nok fra det sidste årstid, mange grave er ikke ret gamle, og daglig kommer der flere til. Vi går fra grav til grav, læser navnene, mange af dem ender på sen, måske er de fra Nordslesvig, navnene kunne tyde derpå, men hvorfra de stammede stod der ikke, længe går vi omkring mellem gravene, et fredet sted syntes vi at stå på, men snart får en bekendt lyd os til at kaste os ned mellem gravene for at søge dækning, og i næste øjeblik slår et par granater ned i kirkegårdens ene hjørne, flere grave kun få dage gamle kastes højt til vejrs jord og de sønder flængede kroppe af dem der lå her begravede kastedes ind over os, der lå her mellem gravene, hvor uhyggelig at tænke sig, at hvor let kunne man ikke være gået herind på kirkegården for at være bleven levende begravet. Hvor modbydelig er krigen ikke, selv ikke de døde lades i fred. Vi kommer igen hurtig over forskrækkelsen og ser til at komme bort herfra, og vore tanker om gravens fred er bleven en anden mening. Snart efter er vi nået gennem skoven i hvis udkant bagagen ligger, her går det temmelig lystig til netop som vi kommer hertil. Inde i Sojssons har de fundet en del drikkevarer, vin og andet, som de har hentet herud i skoven, og næsten alle havde taget godt for sig af de våde varer. Sang og skrald lyder igennem skoven. En bajer, der i civil var cirkusartist var bleven så beruset, at han hæsblæsende løb omkring og søgte efter officererne, med dolken i den ene hånd, og udstødende trusler om at gøre dem kolde, når han fik fat i dem, men de to officerer der var i lejren havde fornuftigvis gjort sig usynlige, og da han ikke kunne finde dem, gav han sin harme luft ved at plante dolken omkring i træstammerne, alt mens han bandede og skældte ud over de ”verdamten prøjsen” (forbandede tyskere). Hen på natten kom der atter ro over lejren, der først igen vågnede op da solen stod højt på himlen.

I en afsides del af lejren har vi, der er kommen tilbage for at holde 4 dages hvil rejst vort telt, man må se at gøre sig lidt usynlig, da der altid vil være nogle, der ikke tåler, at vi går og daser omkring og ingenting bestiller, hen på aftenen bliver vi imidlertid purret ud af teltet, ammunitionsvognene skal ud med ammunition, og vort arbejde er det når vi er tilbage, da at køre med som bremsen på vognene. I flere timer søger sergenten der fører ammunitionsvognene efter depotet, hvor vi skal have granaterne udleveret, og før vi endelig får dem læsset og kommer af sted er det langt hen på morgenstunden, højlys dag er det da vi kommer ud i nærheden af stillingen, i en lavning et godt stykke bagved batteriet må vi gøre holdt. Franskmændene er antagelig allerede brudt gennem de tyske linjer, da deres spærreild allerede ligger bag ved vore batterier, ingen ammunition har batteriet mere derude, men da det er den visse død for os at køre gennem spærreilden foran os, nægter vi at køre frem undtagen første vogn, der kører af sted med tilintetgørelsen, frem mod spærreilden går det i strygende galop, og midt i det hele bliver vognen stikkende fast i et granathul.

De tre mand der er med vognen må i største hast se at komme derfra efterladende vogn og heste, der kort efter at det var forladt af mandskabet blev tilintetgjort af granaterne. Vi opgiver at forsøge på at komme ud til batteriet med granaterne, kaster uden videre dem af i en grøft, og kører tilbage, da vi kommer tilbage til bagagen er der allerede kommen ordre til at hente batteriet ud af stilling, hestene må atter af sted, og et par timer efter nåede batteriet tilbage, vi overnatter her i skoven, men dagen efter måtte vi gå tilbage, en-to-tre gange for at indtage en ny stilling og et par dage efter var Sojssons atter i franskmændenes hænder, og i ro i 8 dage holdt vi stillingen på højderne bag Sojssons. To af kanonerne har vi stående lige ved en korsvej, de to andre står et godt stykke længere ude i en dal, her ved korsvejen var det ikke så hyggeligt at være, korsvejene bliver næsten altid stærk beskydt, særlig om natten, hvilket også var tilfældet her, med korte mellemrum brager granaterne ned omkring hvor vi ligger. En aften jeg har vagten er det særlig slemt, pludselig står jeg ene på åben mark ved kanonerne, alt mandskabet er flygtet ned i en træbevokset slugt til venstre, og snart efter er jeg i hælene på dem deserteret fra vagten, og enhver der har været soldat ved jo nok hvad der blev meldt, at jeg var deserteret fra min post foran fjenden, men jeg slap med at få skældt krukken godt fuld. Her fra korsvejen fører en løbegrav ud til infanteri-linjerne, og hver nat kommer infanteristerne derudefra for at hente deres forplejning eller andet der kommer hertil. Dagen igennem sidder her to infanterister. Deres arbejde er at gøre håndgranater færdig til brug, en lille sprængkapsel sættes i hver, og så er de med andre ord først skarpladte, og hver aften ligger der en anseelig bunke parat, om morgenen er de forsvunden, afhentet i nattens løb af dem der ligger forude, fly forsyning er igen kørt herud til vejen, og deres arbejde med at indsætte sprængkapsler kan atter begynde om morgenen, tænke engang over hvor de er blevet af, hvorfor der atter og atter hentes ny forsyning, svaret er kun lige tilintetgjort med det formål for øje at dræbe og lemlæste de flest mulige mennesker, der kunne jo spørges, hvordan kunne de dog få dem selv til at gøre dette, at dræbe deres medmennesker for dem der ikke har været med, står det måske som en gåde, men dem der var med til at storme frem med fuldt bajonet mod angriberen ved var det gjaldt, et eneste syslede tankerne kun med og det var, dræb din modstander eller du selv bliver på valen.

Som før nævnt blev alt læsset af her ved korsvejen af kolonnerne der kørte herud til, og kun dem med granater måtte videre frem til batterierne der stod længere forude, en dag kommer der en kanoner gennem løbegraven, han spørger efter sin batteriførers saddeltaske der skulle være bleven aflæsset her, men en sådan har vi ikke set noget til, vi finder manden noget mistænkelig, hans tysk synes ikke at være hel perfekt, og af udseende kunne han godt ligne en franskmænd, og vi har ham straks mistænkt for at være en spion, vi bliver enige om at det helt bestemt må være ham der i en af vore tidligere stillinger havde været på færde, og hvor kort efter at han havde gjort sig usynlig igen, vort batteri var blevet næsten skudt sønder og sammen, vi tror allerede at have gjort et godt kup, officererne mener også at kunne genkende ham, og tager ham derfor i forhør, kanoneren skuler fra den ene til den anden af os, og han forstår øjensynlig ikke situationen rigtig, og vi opfatter kun hans skuler, til at finde en lejlighed til at desertere, men vi vogter på ham fra alle sider, og skarpt bevæbnede som vi var med revolver, skulle han ikke få lov til at slippe levende fra os igen, hvis han skulle gøre forsøg på at flygte. Efter forhøret giver batteriføreren ordre til at to mand skal føre ham til påvisning af stedet, som han angiver på det bestemteste, at hans batteri skal ligge i stilling, et stykke til venstre foran vor stilling, de trasker af sted med manden foran sig gennem løbegraven, men ganske rigtig finder de batteriet, som vi ikke havde noget anelse om befandt sig her i nærheden, han var tjener hos batteriføreren der, og de to mand der transporterede ham derud, fik sig en rigtig røffel af hans batterifører, og noget slukørede kom de tilbage og meldte om fejltagelsen. Manden var polak, og som sådan talte han et endnu mere dårlig tysk, end der i almindelighed taltes af hans landsmænd.

Vor batterivagt der før stod i batteriet er nu bleven forskudt et par hundrede meter længere frem, og står i

løbegraven der fører udefter, her står min ven meklenborgeren en eftermiddag på vagten, ensom, og langsommeligt går tiden på vagten, og for at forkorte tiden har han trukket sig helt nøgen, og er ivrigt beskæftiget med at pille lus som vi i lang tid havde været stærkt befængt med, dem der selv har været ved fronten kender jo nok racen, nogle store grå med kors på ryggen, og så tykke af blod, de havde suget af ens krop, så blodet kunne sprøjte en op i ansigtet, når man havde fået fat i et godt eksemplar af dem og knipsede dem mellem neglene, men som jagten går allerbedst på de grå irriterende skabninger, kommer regimentsstaben gennem graven, med vor afdelings hauptmand (afdelingsfører) i spidsen, og han fandt jo hurtigt ud af, at det ikke var helt efter reglementet at klæde sig af på vagten, og omgående blev han dømt til 7 dages streng arrest, men det kunne de ikke gøre nogen ked med, og så længe vi var i stilling blev der selvfølgelig heller ingen der kom til at aflægge besøg hos "Vater Philop", (arrest) og ærgrede han dem med at spørge om han snart kunne få de 7 dage, for så er jeg da ude af skidt i den tid, men han fik dem aldrig, da der simpelt hen var mangel på mandskab.

Ved siden af løbegraven går vejen hvor ammunitionsvognene kører ad om natten når de skal ud, og vagten har ordre til at vise alt tilbage der kommer om dagen, da terrænet kan bese af fjenden, en dag jeg har vagten, kommer der en bil langsomt kørende, det er en general med følge, jeg ordrer den til at standse og vende om, men generalen vil ikke lystre ordre, og giver tegn til chaufføren om at køre fremad, jeg var jo nødt til at lade ham passere, men det var også kun med alle ønsker om at han måtte få en lille en på sinkadusen når han kom derud hvor han agtede sig hen, lidt længere fremme hvor de to andre af vore kanoner stod, var der en sænkning i terrænet, men her hvor vi havde vagten kunde vi ses af franskmændene, når vi færdedes oppe af graven og selv undgik vi så godt vi kunne, ikke at lade os se, og generalens kørsel kunne få til følge at vi ville blive beskydt, selv gik vi jo altid i løbegraven, når vi skulle udefter, men det har han nok fundet at være for langsom, den slags herrer havde for det meste travlt når de kom herud med at komme tilbage i sikkerhed igen, og sjældent fik de vel lejlighed til på nærmeste hold at være med i de situationer der næsten daglig frembød sig for os, og hvor livet for så mange blev indsatsen, når angrebet satte ind, eller overdængede med granater, hvor vi ofte kun havde den flade mark at kaste os ned på, og ganske rolig måtte afvente en lejlighed til at slippe bort, eller også blive liggende på stedet, afventende at skyderiet skulle ophøre, med nerverne spændt til bristepunktet, hvor tankerne om at slippe levende derfra var opgivet. Og heller ikke det at sulte havde de gjort tilstrækkelig kendskab med, og ordsproget vi brugte om "Glejcher lönung, gleiches essen, var der Krieg schon vergessen" (lige løn, lige mad, så var krigen glemt) var ikke uden grund, hvor tit kunne det ikke hænde at vi ikke en dag så noget til feltkøkkenet, der i slagets hede ikke kunne nå ud til os, men måtte vendte til anden dags aften, eller måske længere endnu i enkelte tilfælde, hvor den knurrende mave gjorde oprør til på vanviddets rand. Som skakbrikker var vi kun, der af spilllets udøvere kunne flyttes fra angreb til angreb, fra forsvar til forsvar, uden så meget som de selv betrødte skakbrættet valpladsen.

Franskmændene maser stadig voldsomt på, her oppe fra højderne bag Sojssons, ses byen dagen igennem indhyllet i krudtdampe fra granaterne der i store mængder sendes ind i byen, og alt hvad der i tidligere kampe om Sojssons, undgik ødelæggelsen, er nu snart kun en ruinhob.

Der er aften, en ammunitionskolonne er ude med granater til os, halvdelen bliver aflæst her ved de to kanoner ved korsvejen, resten skal ud til de to andre der står ca. 500 hundrede meter længere ude, jeg får ordre til at føre dem derud, men sagen er ikke så ligetil, jeg har ikke været derude før, og ved kun at de må være et sted forude, og i mørket er det ikke let at opdage en dækket batteristilling, lys må under ingen omstændigheder benyttes når man er så nær de fjendtlige linjer. Der hvor terrænet begynder at skråne udefter kommer vi forbi et såkaldt artilleri beobachtung, indgraveret i siden af løbegraven som vi følger udefter. Vagtposten tilråder os at være forsigtig når vi kommer længere frem, da franskmændene skyder med gas, og straks kommer jeg til at tænke på gasmasken, den har jeg glemt at få med, noget som ellers ikke måtte ske, jeg lader kolonnen gøre holdt, og overvejer et øjeblik, men det synes som om gasgranaterne falder til højre i terrænet for, hvor vi skal hen, og kører derfor videre, nede i dalen gør vi atter holdt, og jeg begiver mig på opdagelse efter batteriet, engang imellem kalder jeg sagte på 4. batteri, for at gøre vagten opmærksom, men ingen svarer, efter en god times forløb finder jeg endelig stedet ved at dumpe ned til befalingsmandskabet i deres jordhule, hvorover de plan med jorden havde spændt deres teltdug, rivende det hele med mig i dybet, så kan det jo nok være at der blev røre på en gang, og jeg blev selvfølgelig skældt ud, fordi jeg på en sådan måde havde forstyrret dem i søvnen, og de nu midt om natten måtte ud for at gøre det i stand igen som jeg havde ødelagt for dem, til gengæld beklagede jeg mig over at jeg i så lang tid havde måttet søge efter dem, og ved kalden på vagten ikke havde kunnet henlede hans opmærksomhed på vort komme, som ikke var så

mærkelig, da han blev fundet fredelig sovende på sin post, vi får granaterne aflæsset, og ammunitions sergenten afgiver kvittering til kolonnen for det afleverende, hvorefter jeg begiver mig tilbage for at sove igen. Den slags forstyrrelser i nattesøvnen var ingen sjælden begivenhed, og mange nætter gik der ikke, uden at man på en eller anden måde, blev vækket eller purret ud af hulen for at udføre en ordre. Ved dag eller nat sov man, lige som det kunne byde sig. Søndag behøvede man ikke at længes efter for at få en fredag, helligdagene mærkede man ikke noget til, den ene dag slæbte sig kummerlig af sted efter den anden, her lå man og rodede i jorden, i regnperioder tilsølede af ler og snavs fra top til tå, og hvem af dem der har været med, har vel ikke været med til at der kunne gå otte ja fjorten dage og måske mere endnu, uden at der var lejlighed til så meget som at få sig vasket, og med at skifte undertøj kunne der tit gå meget længere tid endnu, så ingen under at de små grå ynglere så godt som de gjorde.

Her i stillingen har vi det godt med vand, på flere steder vælder den klare kvæld ud af bjergsiden nede i slugten, der herfra tager sin begyndelse, og munder ud i dalen hvor byen Sojssons ligger. På den anden side af slugten ligger en stor farm, et af batterierne der har stilling her i nærheden har deres heste stående her i gården i beredskab, men ved franskmændenes fremrykning, er gården nu kommen under artilleribeskydning, den ene af gårdens udlænger er i hast bleven undermineret, hvor en del af mandskabet og hestene har søgt tilflugt, fra en skakt der begynder midt på gårdspladsen føres hestene ned i dækningen. Vi er nogle mand gået herover for at hente nogle zinkplader ved gården, som bruges til at dække over vore jordhuer, for at beskytte mod regnen. Et næsten herskabeligt stuehus findes her, frem for de fleste andre, der var af bindingsværk og ler-vægge, her var det grundmuret, og i to etager, men ødelagt af granater som det nu var, og hvor de pæne møbler lå hulter til bulter mellem hinanden, så her ikke godt ud mere, i sovekammeret finder vi nogle gode fjeder-madrasser, dem kan vi lige bruge til at sove på, og en to tre er de alle kastet ud af vinduerne og ned på gårdspladsen, det fine bolster de er betrukken med får en rift, men hvad har det at sige, vi er ikke mere så husligt vant, eller pænt anlagde og til deres formål er de for os lige gode og søvnen ligeså om betrækket så også er flænget fra øverst til nederst.

Mens vi er ved at gennemrode lejligheden, bliver gården pludselig beskydt, hurtig springer vi ned fra loftet, trappetrinene er der ingen tid til at benytte, nede i kælderen søger vi dækning en tid lang, flere granater rammer gården med øredøvende brag, hvor tag og murværk vælder flyver til alle sider, i kælderen er vi nogenlunde sikre, hvis der da tilfældigvis ikke skulle gå en granat ned i kælderhalsen til os, nedgangen er fra gårdspladsen, og samme retning som granaterne kommer fra, og ganske rolig må vi her afvente skyderiets ophør, krybende i skjul bag nogle store vintønder, hvoraf der altid fandtes nogle i de franske kældere, vi undersøger dem, men de er tomme, skyderiet hører endelig op, og vi slipper heldig derfra, hver med en madras på nakken, og havde tønderne ikke været tomme, ja så havde det været en ny kæft vi havde slæbt derfra, og ikke madrasserne, og hvem tør vove at påstå af dem der var med, at de ikke har deltaget i sligt når der gaves lejlighed, der er bestemt kun få. Dreven dertil over sult og savn, for en stund at glemme de grå hverdags-begivenheder, hengav man sig uimodståelig drikkeriet i vold, jo selv i enkelte tilfælde kan feltpræsten heller ikke bede sig fritaget, selv når han ved feltgudstjenesten stod og prædikede moral over os der lå i dette helvede, og selv ikke havde hovedet helt klart efter nattens svir og spil, alle skal de ikke kæmmes over en kam, heldigvis var de fleste undtagelser, hvad indeholdt en sådan prædiken, ja det er næsten sagt med disse to ord, "aushalten und snautse halten" (hold ud og hold kæft). En kanonér der da vi lå bag fronten og havde overværet en sådan gudstjeneste, og ved tilbagekomsten af vagtmesteren blev spurgt hvad præsten havde talt om, svarede, at så vidt han havde forstået det, var det om aushalten og snautse halten, du har forstået det rigtig, siger vagtmesteren, og du skal nok komme i den tyske himmel. Kanoneren bemærker hertil, "Gibt es da auch steckrüben herr vagtmeister" (gives der også roer i himlen hr. vagtmester). Det kunne han ikke svare på, og utvivlsomt havde han selv fået nok af kålrabi.

Et par dage senere er vi atter gået tilbage, og ligger nu bagved i alarmberedskab i en by, her har vi tag over hovedet. På et løfte har vi indrettet vort kvarter, og veltilpas føler vi os, efter nu i ca. 3 måneder at have ligget under åben himmel, og til stadighed i ilden, da hvor division blev kaldt flyvende division, og som sådan alle steder blev indsat hvor der var noget på færde, men heller ikke her bagved har vi fred, hver nat kommer en sværm af flyvere indover byen og kaster bomber ned huset lige ved siden af bliver ramt og synker i grus, heste og mandskab er alle døde, helt hyggelig er det ikke på løftet, men vi har vænnet os til meget, og uforstyrret lader vi skæbnen råde.

Et par dage bliver vi her, og får tid til at vaske og gøre vort tøj lidt i stand, som det i højeste grad trængte til, min mantel (frakke) er gået tabt i stillingen, og ved apellen, der bliver afholdt bliver jeg opfordret af vagtmesteren til at besørge mig en, det var sådan et pænere ord der brugtes, i stedet for at sige stjele. Kun få beklædningsgenstande var der tilbage ved bagagen, og så let fik man ikke nyt udleveret, man måtte simpelt

hen se at hugge det man manglede ved en troppeafdeling hvor den bestjålne så igen på en lignende måde måtte se sig om efter noget andet igen.

Det er samme aften, vi har lagt os til at sove på høløftet, forstyrret og fortumlet kommer vagten og kalder på os, infanterister har slået ham i gården, og hvor længe han har ligget besvimet, ved han ikke, men proviantvognen er plyndret, det var den samme vagt vi fandt sovende for nogle dage siden da jeg var ude med ammunitionskolonnen som i aften havde vagten, så nu var han rigtig kommen på stregen, en del af mandskabet går med ham ned til batteriet, der står på en mark i udkanten af byen, men vognen var fuldstændig tom, dagen i forvejen var den bleven fyldt med brød, konserves og andet, forplejning til hele batteriet for flere dage. Hævnen er sød, men den kom til at gå ud over de uskyldige, et attentat på en i nærheden stående proviantvogn der tilhørte et andet batteri blev planlagt og omgående fuldført, vagten derovre blev af vor vagt overtalt til, at de kunne jo sætte dem op på et kanonsæde, og det blev jo som tilfældigvis på den der stod længst fra proviantvognen, vor vagt rumsterer engang imellem ved kanonen, for at tilkendegive hvor de opholder dem, og imens har de andre erobret hele vognens indhold.

Et par dage senere bliver der slået alarm, og allerede et par timer efter er vi atter i stilling, denne gang til venstre bag Sojssons, på vejen udefter bliver vi pludselig angrebet af to engelske flyvere, der i ganske ringe højde beskyder os med maskingeværer, vi gør holdt, og et øjeblik efter knatrer de to maskingeværer som vi har ved batteriet løs på flyverne, jeg selv var uddannet som maskingeværskytte, og måtte betjene det ene af dem. Kort efter bliver den ene af flyverne ramt, slår en kuldbøtte, braser til jorden lige ved landevejen med hjulene i vejret, 4 bomber hænger endnu ved maskinen, og de var sikkert også tiltænkt os, når maskingeværene først var tømt for deres indhold, men det fik han altså ikke held til, ramt af en kugle gennem hovedet halede vi ham frem af den splintrede maskine, nogle for os uforståelige ord kom over hans læber, vel nok en sidste hilsen til dem der hjemme. En stabslæge forbinder ham, nogle sanitetere fra Bajersk kompagni, der marcherede foran os er først kommen til, men vil ikke forbinde flyveren, deres kompagni har ved flyverangrebet en del tab, og rasende som de er herover, vil de ikke forbinde ham, den verflugte Tommy, (forfløjne Tommy), men gøre ham et hoved kortere, og havde de været ene med ham, betvivler jeg ikke at de havde omsat deres ord i handling, noget varmbloedige som de er, bragtes blodet let til kogepunktet, og dolken som så mange af dem bar, sad løs i skaftestøvlerne. Flyveren var dødelig såret og udåndede kort efter at være forbundet, en stjal hans guldur, en anden hans lædergamacher, den anden flyver forsvandt straks efter at hans kammerat var bleven nedskudt.

Vi kører videre, og vore tanker er allerede henvendt på noget andet end flyveren, vi nærmer os fronten, kanontordenen brager ustandselig, slaget er i fuld gang, hylende, hvæsende og buldrende suser projektilerne gennem luften, hver kaliber frembringende forskellige lyde ved at kløve luften, for kort efter ved nedslaget at krepere i utallige stumper og stykker. Snart vil vi være midt i dette helvede, tavse vandrer vi fremad, mange ord bliver der ikke talt, den voldsomme kanonade taler tydeligt til os, hvad der er at vente derude. En strøm af sårede der er på vej til feltlazarettet kommer ustandselig forbi, det er let sårede der selv må forsøge at tilbagelægge vejen til lazarettet, for manges vedkommende en møjsommeligt og pinefuld vandring, nogle er sårede i benene og må støttes af kammeraterne, andre med hovedet fuldstændig tilbundet, og må ledes frem på vejen, nogle med en påhæftet seddel, hvorpå klokkeslettet for en afbunden pulsåre står skreven, hver to timer må der løsnest for den, så blodet et øjeblik kan strømme igennem. Alle forbindinger er gennemtrukne røde af blod, fra enkelte forbindinger pibler blodet endnu frem, og efterlader sit spor på vejen, hårdt sårede transporteres af ambulancerne, der suser af sted henover den hullede landvej, og fra hvis indre nu og da høres jammer og klageråb fra de lemlæstede, hvor smerterne stiger til det umenneskelige ved den ublide medfart en sådan transport forvolder.

Kom med tilbage kammerater, gå ikke derud tilråber de sårede os, men vi går videre, som dreven af en usynlig magt, misundende dem, der let-sårede er på vej tilbage, til lazaretophold, måske orlov til hjemmet, ude af skidtet for en tid, eller måske ikke mere vender tilbage til dette helvede, man søger selv i tankerne at granske sin egen skæbne, men finder ingen løsning, måske får du svar derpå endnu i dag før solen går ned derovre bag bankerne i vest, hvorfra de ildsprydende kanoner sender deres død og fordærvelse.

Vi er gået i stilling, men efter nogle få timer må vi atter vige lidt tilbage, det hedder sig, for at indtage en bedre stilling, ja det kunne jo være godt nok, men årsagen forekom os at være af en hel anden grund, det var tyskernes modstandskraft, der øjensynlig var på retur, og allerede havde man en svag anelse om at krigen vidst snart måtte få en ende. Så snart vi er gået tilbage igen i den nye stilling, bliver med det samme 8 mand og en af observations-sergenterne sendt tilbage, ca. to kilometer og lidt til højre, for at udgrave en ny batteristilling. Jeg og meklenborgeren fra anden geskys (kanonstilling) er også med. Undervejs træffer vi

infanterister fra regiment 84, der ligger her i reserve, og få dage senere ligger infanteri fra regiment 86 i reserve ved vor stilling, ”knakker-regimenterne” blev de som bekendt kaldt, fordi der ved dem var så mange nordslesvigere. Vi er kommet til bestemmelsesstedet, hvor vi går i gang med udgravningen af kanondækningerne i skovbrynet. Få meter bag os ligger en træbevokset slugt, og foran os ca. 200 meter borte ligger ruinerne af en lille landsby, nærmest skoven ligger banegården, et par murrester står her endnu tilbage, alt det øvrige af byen er fuldstændig jævnet med jorden overgroet med græs og ukrudt, af træværket er der ikke en stump tilbage, måske er byen brændt i førstningen af krigen. Kort efter at vi er nået hertil falder mørket på, og vi indstiller arbejdet for den dag, og indretter os for natten nedenfor i slugten.

Det er jo sommertid, vejret er godt for tiden, vi lægger os i græsset med tornysteret til hovedpude, et par dækkener over os, og sover trygt til dagen atter kommer, og igen går det løs med hakke og spade i den hårde lerjord, et helt anseelig hul skal der graves godt en meter dyb, foran ca. to meter udvidelse tilbage til 4 meters bredde, for i påkommende tilfælde at kunne foretage store svingninger til højre eller venstre med kanonen, hvis det skulle vise sig nødvendig at beskyde andre punkter end dem det ellers til daglig af batteriet bliver holdt under ild. Batteriet kommer i aften, og til den tid må vi være færdig med at udgrave stillingen. Meklenborgeren og jeg bliver enige om, måske at kunne slippe lidt lettere fra dette her graveri og vi udser os en ny plads henne ved banegårdsruinerne, her kan det ordnes med få spadestik. Det er fint og klart solskinsvejr. Foran os ses flere af franskmændenes observations-balloner svævende højt i luften, vi tænker os ikke videre noget derved, men går omkring og ser lidt på ruinerne, og længe varer det ikke før en granat slår ned et kort stykke foran os, vi aner straks at vi er bleven observeret af franskmændenes balloner, og straks efter slår den næste granat ned et stykke bag ved os, nu ved vi af erfaring hvor den næste granat vil ramme. Afstanden mellem de to første vil ved tredje skud blive halveret, og vi flygter af sted ind mod skoven igen, og et øjeblik efter kom den tredje granat, der sad lige på pletten hvor vi havde begyndt at grave, vi fortsætter nu igen hvor vi først havde begyndt at grave, og franskmændene forstyrrer os ikke mere denne gang.

Det er på den varmeste årstid, solen bager på os fra en skyfri himmel så sveden perler af os, ved den rislende kvæld nede i slugten slukker vi af og til tørsten, på lignende måde som kreaturerne der vader i vandstedet, brødskorperne vi havde med, er for længst fortærede, og det er det eneste vi har fået det sidste døgn af forplejning, vi må vente til en gang i nattens løb, hvis overhovedet feltkøkkenet kan finde os i den nye stilling, ellers venter vi til i morgen, den slags skuffelser blev man snart fortrolig med, blot maven knurrede og gjorde oprør, og så kom endelig feltkøkkenet, faldt man over det som en flok ulve, og i næste øjeblik er suppen fortæret, den knap tildelte portion suppe tilfredsstillende ikke sulten, og straks efter gjordes der et drabelig indhug i brødet, der samtidig var bleven udleveret, og som skulle slå til for to dage. Men når så feltposten blev fordelt, og der var breve eller pakker derhjemme fra, så lavede humøret atter op. Stille listede man ind i sin hule, fik tællepråsen tændt, brevene kom frem, og ved lyset der blafrende, ”Hindenburg kerze” læstes brevene igennem, ja flere gange blev de læst, før man gemte dem hen for atter og atter i en stille stund, eller når man om dagen stod på den ensomme vagt fik listet dem frem på ny, da kunne det nok times at en tåre listede sig frem i øjenkrogene, og en vemodig tanke ilede mod det, der var så fjernt, og aldrig mere syntes at skulle nå hjemmet. Man læste i brevene, hilsen fra os alle derhjemme, måtte krigen snart få en ende, og at, i må vende uskadt tilbage. Ja nogen trøst og håb fandt man på en måde i disse ord, men når så kampen atter rasede omkring en, og man så sine kammerater segne, en efter en, da var håbet mangan gang ved at briste.

I dag slipper du ikke mere levende herfra, og i den vildeste fantasi udmalede man det hele, lemlæstet vil du blive, død, forbi med det hele, og i morgen vil der gå bud til hjemmet, hvori der står: Falden på ærens slagmark! - Når så atter en stilhed i kampen indtrådte, så skrev man atter til hjemmet, ”Jeg har det godt”, man søgte, hvor svært det tit end kunne være, at holde dem uvidende om det, vi var med i, og måtte gennemgå. Det er her i stillingen, feltkøkkenet har været her hen på natten, forplejningen og posten er bleven fordelt. Meklenborgeren og jeg har hver fået en pakke hjemme fra. Den ene indeholder æg, den anden skinke, vi er de bedste venner, deler ofte pakkerne med hinanden. Du, siger han, skal vi ikke smage lidt på delikatesserne med det samme, vi venter jo franskmændenes angreb når det skal være, og hvem ved så hvordan det vil gå, vi lister af sted i slugten, med stegepanden, pakkerne og brødet, og i den sene natteknittrer ilden under stegepanden, æggepandekage med skinke til, det var noget man ikke i lange tider havde spist, og hvor det smagte os. Cigardrejeren fra vor beskyts kanonstilling har vi også inviteret med til festmåltidet. Han fik aldrig så meget som en eneste pakke hjemmefra, men fra cigarfabrikken hvor han havde arbejdet, fik han hver eneste uge en pakke med cigarer, og da han ikke selv røg dem gav han dem til vi to

andre, så vi måtte jo gengælde ham, og tit fik han en stump med af pakkerne vi fik, med god appetit har vi fortæret både æggepandekage og skinke, og rigtig mætte og veltilpas er vi for en gangs skyld bleven, en cigar bliver tændt og går op i røg, før vi igen går op i skrænten til vor jordhule og vor afbrudte søvn.

Højt i luften over os springer shapnellerne (bomberne) med korte mellemrum, og deres kaskader af hvislende jernstumper smælder mod hinsides slugten. De er ikke os tiltænkt, men mere bagved hvor trafikken går livlig ved nattetid. Hen på morgenstunden, bliver vi atter purret ud af hulerne, en ammunitions-kolonne har været herude med gasgranater, et kort stykke fra batteriet er de for en sikkerheds skyld bleven aflæsset, hvor vi går i gang med at grave dem ned, for at beskytte dem for at blive ramt. Fra batteriføreren kommer der ordre, at jeg og en af sergenterne straks må melde os nede ved hans bungalow i slugten, vi går og melder os til stede, batteriføreren henvender sig til os i en kort tale, hvor han skildrer vor indsats i den sidste tids hårde kampe, os to var det, der havde held til at uskadeliggøre den engelske flyver, før han fik tid til at nedkaste sine bomber hen over batteriet. Han overrækker os Jernkorset, og vi træder af. Men havde han kunnet læse mine tanker, kun modvilligt var jeg her, for at gøre min forbandede pligt som statsborger, og ikke videre. Men nu da man engang var her kunne der indtræde øjeblikke, hvor man blev tvungen til at handle i selvforsvar. Du har skudt flyveren ned, summede det i mine øren, men hvorfor havde han også været så dumdristig, han havde også selv været skyld i sin ulykke, vi måtte handle i selvforsvar, han tvang os jo dertil, og her stod vi nu med jernkorset på brystet, belønnet fordi vi havde krydset hans livsbane, og bragt den til afslutning. Men et vidste jeg, ikke havde jeg eftertragtet at udføre bedrifter for ærens skyld, og skulle jeg herefter bære jernkorset, så skulle det kun være som tegn på, at jeg havde været derude, og i erindring om det grufulde man havde været med i, og oplevet.

En tidlig morgenstund kommer det ventede franske angreb. I flere timer raser det franske artilleris ødelæggelsesværk på vore grave, hvorefter deres infanteri går over til angreb, det tyske infanteri bliver slået på flugt, og ved middagstid kommer de få der er bleven tilbage fra angrebet, flygtende forbi os, de løber som franskmændene var lige i hælene på dem, vi spørger efter franskmændene, men ingen ved hvor de befinder sig, de standser ikke ved at blive tiltalt af os, men haster videre, nerverne er oprevne, og skrækslagne synker de i jorden hver gang vi affyrer en salve, men opdager snart at det kun var af skud fra vore kanoner. Vi fyrer uafbrudt, men ud i det blå, vi ved ikke hvor vidt franskmændene er nået i det bakkede terræn forude, men franskmændene har opdaget vor stilling, for pludselig bliver vi beskudt med granater, stillingen for os er ved at blive alvorlig, batteriføreren løber frem og tilbage, i dag har han fået stålhjelm på, noget der ellers sjældent skete, aldrig havde vi set, at han tabte fatningen i kritiske øjeblikke, men i dag gik det ham synlig på nerverne, han havde forpasset tiden til at slippe herfra, hestene kunne ikke mere nå herud, det franske artilleri skyder som rasende, og i førstningen svarer vi lige så hurtig igen med at skyde, men længe varer det ikke, før vi må indstille skydningen, kun få granater har vi tilbage, og i stedet går vi i gang med at uddybe vore dækninger. Batteriføreren kommando lyder gennem batteriet, kanonerer gør jeres pligt, i dag må stillingen holdes til sidste mand, jeg ser mig tilbage i slugten, som for at finde en udvej, til at løbe fra den visse død, som det vil blive for os, hvis der bliver gjort modstand fra vor side når franskmændene kommer. Jeg går for at hente en af vore spader ved 3 geskyts, franskmændene har forlagt ilden lidt længere tilbage for os, og kun få granater går endnu ned i batteriet, et tegn på at de rykker os nærmere ind på livet, en tid lang sidder jeg ved 3 geskyts og taler med kammeraterne, vi har god tid, hvorfor arbejde mere, om lidt kommer franskmændene jo nok og tager os levende eller døde.

Endnu har vi ingen tab haft i dag, mærkeligt nok, men hvad kan der endnu ske i de få timer der er tilbage før natten falder på, hvor vi dækket af mørket først kan tænke på at forlade stillingen, før kan hestene ikke føres herud. Vi taler om fangenskabet, der vil gøre en ende for os på krigen, og i tankerne er vi allerede på vej bag de franske linjer, i fangenskab, men dog en befrielse for krigens gru, men det skulle dog komme anderledes end jeg håbede, og de fleste andre ved batteriet. Jeg går atter tilbage, og næppe er jeg nået de 40 meter der er til mit geskyts, før der råbes på saniteterne, en granat er slået ned få meter fra, hvor jeg lige havde siddet, i rette tid var jeg kommen derfra, to mand var sårede, den ene mistet et ben, og kun ved kødtrevler hang det endnu fast ved kroppen. Hurtig bliver blodåren afbunden, manden lagt på båren og fire mand løber vi af sted til forbindingspladsen med ham, her har stabslægen travlt i dag, (slakteri-direktøren) blev han sædvanligvis kaldt. Da vi atter når tilbage, er der kommen ordre til at hale kanonerne ud af dækningen, og frem på fri mark, for at modtage franskmændene når de kommer. To flyvere kredser over stillingen i ganske ringe højde og beskytter os med maskingeværer, ligetil højre for os er infanteri-reserven rykket frem, og har slået sig ned i jernbane udgravningen der findes her, de ligger og venter, hvad vil der

mon ske, er de kommen for at dække artilleriets tilbagegang, eller måske når mørket begynder at falde på, at forsøge et modangreb, ingen ved det, de bare venter, deres maskingeværer knatrer løs på flyverne, men uden resultat, det er afdelinger fra knakker regimentet 86, der ligger her.

Jeg går hen for at tale med dem, måske træffer jeg nogle af mine landsmænd, næsten et år siden er det, at jeg ikke har hørt mit modersmål blive talt, eneste nordslesviger blandt folk fra alle Tysklands egne. Jeg finder ikke den jeg søger, enkelte har der sikkert nok endnu været blandt dem, skuffet vender jeg igen tilbage. Atter bliver vi stærkt beskydt, flyverne har henledet artilleriets opmærksomhed på vor fremtrukne batteri på åben mark, og forsøger nu på, at tilintetgøre os, før den næste fremrykning i angrebet sætter ind. Fra staben kommer ordonnansen med ordre til at rykke tilbage, så snart det på nogen måde er muligt at få hestene ud, vi begynder at affyre de sidste granater der endnu er tilbage, ud i det blå fyrer vi løs, ingen bestemt mål kan mere tages under ild, vore observatører er for længst kommet tilbage fra deres fremskudte post.

Dette postkort med billede af en flok soldater blev sendt den 4. apr. 1917 fra Chr. Jessen Andersen i Gnesen til Andreas Haugaard. Christian Jessen Andersen (24. nov 1898-13. okt 1967) var søn af skomager i Bedsted, Anders H. Andersen (1868-1955) og Theoline Oggesen (1860-1944). Gift 4. dec. 1923 med Cathrine Bothilde Elberg (Aabenraa 13. feb. 1899- 4. maj 1953), datter af landmand i Åbæk ved Aabenraa, Jes Elberg og Anna Maria Nielsen. Børn: Theoline (1924-); Anna Marie (1929-), gift med landmand i Bedsted, Christian Brodersen (1930-).

Telefonerne er ødelagte, ordonnanserne traver frem og tilbage gennem det beskydte terræn, for at aflevere meldinger til de forskellige afdelinger ved regimentet. Den sidste granat er affyret, og straks forsvinder vi ned i slugten for at søge dækning, et øjeblik efter får kanonen en fuldtræffer, den slår en kolbøtte, hjulene på den flyver i stumper og stykker til alle sider, et held for os at der ikke var flere granater, så var vi alle blevet på stedet. Nede i slugten bliver vi inddelt i to hold, det ene får revolverne, det andet håndgranaterne. I åndeløs spænding snekler tiden sig af sted, og endnu stadig intet nyt fra udkigsposten deroppe i skovbrynet. Men endelig opgiver batteriføreren forsvaret, og vi søger alle ind i en lille stenhule lidt til højre, der i dagens løb er blevet forladt af en anden afdeling, batteriføreren stikker i klasse, som han bærer på brystet i lommen, og giver ordre til at kaste våbnene på en bunke uden for hulen, færdig til at strække armene i vejret når franskmændene viser sig og bede om pardon M... Hvem mon der kommer først for at befri os, vore egne eller franskmændene, jeg håber de sidste.

Skumringen er ved at falde på, og kort efter er hestene der, og netop som vi forlader stillingen, går infanteriet frem i spredt orden, med geværet under armen, frem over det skovløse og temmelige flade terræn der hæver sig forude, godt at man ikke er med der tænker man ved sig selv. Mit ønske gik desværre ikke i opfyldelse, først tidlig morgen den følgende dag gik franskmændene frem på ny, og vi måtte flere gange i dagens løb vige tilbage, vi fra anden beskyts er i de følgende dage ikke i ilden, men følger bagagen, indtil vi atter får erstatning for kanonerne vi måtte lade i stikken. Vi går et par dage senere ind i reserven, tæt bagved ligger vi, døgnet igennem er der højeste alarmberedskab, klart til, med korteste varsel at rykke frem eller

tilbage, fjendtlige flyvere kredser ustandselig omkring i luften, og afsøger terrænet, det er en skovrig egn hvor vi holder til, og her aner de jo nok, at vi under træernes kroner har gjort os usynlige, og i stort antal lader de, bomberne falde omkring i skovene, der volder stor forstyrrelse, og tab af mennesker. Næsten overalt myldrer det med tropper af alle våbenarter, og næsten alle de store bomber gør sit bytte på mennesker, heste eller materiel.

Skrækslagte flygter vi flere gange enkelt vis ud på åben mark når flyverne atter nærmer sig, ganske rolig bliver vi liggende her, til bombardementet atter er stilnet noget af, og vi igen kan samle os i skoven. Vor afdeling slipper heller ikke uden tab, et par gange bliver den ramt af bomberne, 4 officerer, den ene vor Hauptman (afdelingsfører) fra afdelingen, og 3 sergenter medens de står og betragter flyverne ramt af en bombe, og alle dødelig såret, hauptmandens tjener der stod i nærheden slap kun derfra med livet, ved at kaste sig på hovedet i et granathul. Hauptmanden var vor gamle batterifører, indtil han i foråret blev ramt af en granatsplint og mistede det ene øje, efter lazaretopholdet kom han atter til regimentet, forfremmet til hauptmand og blev hvor afdelingsfører. Nu var det forbi, frygtelig tilredt, udåndede han kort efter med de ord, hils min gamle moder, jeg dør for fædrelandet. Savnet blev han af sit mandskab, vel var han soldat til fingerspidserne, og vi havde fået lov til at gøre hvor pligt til punkt og prikke, men som få andre forstod han at gøre sig afholdt af mandskabet, med pligter følger rettigheder, og dem forstod han at dele ligelig til alle sider. På byens kirkegård i nærheden blev de begravede, eller rettere udenfor kirkegårds diget, indenfor stod kors ved kors, og her var ikke mere plads levnet, i de få dage vi lå her, faldt mange, som følge af de franske flyvertogter ind over vore lejre, og trækorsenes antal ved den lille kirkegård voksede i en uhyggelig grad. De sidste tids kampe havde ført os gennem mangt og meget. Mange af kammeraterne var ikke nået at komme med tilbage, de var blevne derude, deres plads var udfyldt af nyt mandskab, men deres minde levede iblandt os, der havde stået ved deres side i kampen, man havde set dem falde, eller blive lemlæstet af granater, og hørt deres hjerteskerende smertens-råb, indtil livet langsomt ebbede ud, og døden kom som en befrielse for dem. Selv var man endnu kommen derfra med livet, skønt det til tider havde set håbløs ud, men stadig gik krigen sin gang, og hvad kunne der endnu ikke være levnet vi andre, endnu sås ingen ende på dette myrderi. Uvisheden om fremtiden nagede, humøret var faldende, og hertil bidrog i væsentlig grad den dårlige forplejning, der selvsagt blev ringere jo længere krigen varede. Sulteføde skulle den nærmest betegnes, og uden mad og drikke duer helten ikke, som det hedder, og klart stod det da også for os, at ad denne vej måtte krigen snart føre til ende. Knurrede en eller anden over den knappe forplejning, gav man dem som oftest det svar, at de måtte være glade for at få lov til at være herude, hjemme i byerne fik de ikke nær så meget at spise som os herude, det var den trøst man fik, og vi troede selvfølgelig ikke derpå, men da man senere igen vendte tilbage til Tyskland fik man vished for at der alligevel ikke var så lidt om det, man her fortalte os. Mange var det, derfra fronterne på forskellige måder en lejlighed til at komme bort, mange af dem blev senere pågrebne, og endte for en tid på fæstning, for derefter igen at blive sendt ud til fronten, og i mange tilfælde var det måske svært at sige, hvad der var at foretrække. Det som straffefangerne måtte igennem, under opsyn af et dertil specielt udvalgt vagtmandskab, grænser til det utrolige, kolbeslag og lignende traktement, var den daglige opvartning, når en af fangerne var ved at segne under byrderne af det hårde arbejde de måtte udføre.

To mand ved batteriet, hvor jeg gør tjeneste, kommer også til at friste tilværelsen som straffefanger for en kortere tid. Begge undlod de at melde sig tilbage til batteriet, den ene var sendt her fra, hvor vi nu ligger, i et ærende for dyrlægen til Laon, den anden var hjemme på orlov, begge bliver de en tid efter arresterede, stillet for krigsretten, hvor de bliver dømt til hver to måneders fæstning, efter at straffen var afsonet, meldte de sig atter til tjeneste ved batteriet, men samme aften de nåede herud, faldt de begge to. En anden af kanonerne ved batteriet, sårede sig selv 3 gange, to lazaret ophold fik han ud deraf, men tredje gang nåede han kun til forbindingspladsen, hvor såret ved eftersyn ikke viste sig alvorlig nok til at han kunne komme på lazaret. Dagen efter måtte han atter melde sig tilbage til batteriet. Divisionen bliver pludselig afløst, og glade er vi, at det ikke gik udefter, som vi var forberedt på i de dage vi lå her i højeste alarmberedskab. Det er ved aftenstid da skumringen falder på, og flyverne ikke mere kan iagttage os, at vi forlader lejren, 3 sårede heste er i forvejen afleveret til hestelazarettet, hårdt medtagne var de, men alligevel skulle der gøres forsøg på at lappe dem sammen igen. Under andre omstændigheder var de havnet i suppegryden, men disse var anmeldt som sårede, så denne gang vankede der intet hestekød.

Flere gange havde vi i de sidste måneder aflivet en såret hest, og på denne måde skaffet os noget at tilfredsstille sulten på. Skelettet blev liggende hvor hesten var død, og 8 dage efter kunne man endnu se dem

der sad og pillede ben, skønt det var på den varmeste årstid, "Men hunger er den bedste kok" og den kom vi desværre så ofte til at stifte bekendtskab med. Nu ved jeg godt, at mange vil sige, at føden vi fik, den kunne vi sagtens klare os med. Hvem er det der vil påstå dette, er det måske ikke dem der holdt til bagved i etaperne, eller gik og snusede rundt ved køkken og forplejningsdepoter, eller dem der stod for tildelingen af fødemidlerne, men dem fortænker man ikke, at de passede sig selv først, men i alle tilfælde levede de højt på frontsoldatens bekostning, og venlig sindede var vi dem ikke, når vi var tilbage i ro, gennem byerne hvor vi nåede frem, blev de som oftest tilråbt med de kendte ord fra soldatersproget, "Etappenbulen" (etappen-hingste). Feltgendarmene havde deres besvær med at passe på markernes afgrøde af korn og kartofler, hvor det fandtes, hvor vi kom frem, og enkelte små skærmydsler med dem, gik vi ikke af vejen for, blot der var udsigter til at bjærge lidt til føden.

Branncourt

Efter at vi har været på marchen hele natten, afbrudt af korte hvil på landevejen, er vi ved middagstid nået den lille landsby Branncourt, cigardrejerer er ikke nået med os tilbage, jeg og meklenborgeren må nu savne hans cigarer, under marchen i nattens mørke fandt han på at putte en fod under kanonhjulet, og resultatet blev, at den blev smadret, med et vræl væltede han i vejgrøften, batteriet gør holdt, og alt imens foden forbindes, skældes han krukken fuld af batteriføreren, og alle får vi en formaning om at holde os bag ved kanonen når vi marcherer, men om natten stjæler vi os engang i mellem alligevel til at hvile et øjeblik på kanonsæderne. Hestene skal skånes hedder det, og vi traver bagefter. Vi kører videre efter at foden er forbunden, og i flere timer måtte han holde ud til at køre med på kanonen. På et lazaret bliver han afleveret hen på morgenstunden, glad smiler han til afsked, skønt han har store smerter i foden, men nu er han jo fri, for at gøre det med mere, eller for en længere tid i alle tilfælde, vi andre misunder ham, hvor dejligt kunne det ikke være med et lazaretophold bagefter måske med orlov til hjemmet.

I den lille by Branncourt bliver batteriet indkvarteret i en stor 4-længet gård, undtagen kanonerne, vi kommer i kvarter hos en kone der bor midt i byen, hendes mand er på den franske front, to små børn har hun hos sig, og hendes mor, der bor i aftægtshuset ved siden af. 30 mand er vi indkvarteret hos hende. Uden at hilse på konen, og anmelde vort komme, indtager vi kvarteret, der befinder sig i den ene ende af huset, og straks går vi i gang med at ramme søm ved søm i træpanelet, der adskiller rummet fra hendes lejlighed, vi mente at her kunne klunset passende anbringes, men længe varer det ikke før konen står midt iblandt os, og skælder ud på fransk, et par af hendes skilderier, der hang på den anden side panelet, hvor vi hamrede sømmene i, var danset ned af sømmene, og lå nu smadrede på gulvet, vi havde at opføre os lidt anstændig ellers ville hun gå til kommandanturet (stabskontor) i byen og beklage vor opførsel i kvarteret, men hvad kunne det hjælpe hende. Kommandanturet frygtede vi frontsoldater ikke, og en hånlige latter blev kun vor svar til hende. En Berliner, der talte lidt fransk, og som kunne gøre sig forståelig over konen, lod hende forstå, at vi kun agtede at gøre os det så behagelig i kvarteret som vel muligt, så længe vi var her, og med den besked måtte hun opgive sit forsøg på at irettesætte os, og det skal siges, at, i den tid vi lå her, var der ingen der gjorde hende fortræd, legelig set, men med hensyn på det materielle, da havde vi ikke noget at rose os af. Der skulle vaskes tøj, i flere måneder havde vi ikke været i ro, lusene trængte også til en rigtig gang kogning igen. Brænde måtte vi selv skaffe til veje, men det var heller ikke så vanskelig, frontsoldaten vidste altid råd, og så længe der var vinduer og døre i huset, da manglede vi ikke noget i den henseende, men så slemt var det nu ikke her, ved huset stod en trælade, et godt indhug i den var der allerede gjort da vi kom hertil, men da vi drog herfra, stod kun stolperne tilbage, bræddevæggene var hugget til pindebrænde og brændt under kedlerne. Bedstemoderens dør forsvandt et par gange, og hver gang måtte kommandanturet skaffe hende en ny. Et par af kanonerne går på undersøgelse oppe på loftet hos den gamle mor, hengemt i et hjørne, finder de hendes gamle spindereskaber, velforvarede spindereskaber og hvad andet dertil hører, alt museumsgenstande, ting som den gamle vel sagtens havde arbejdet med og som hun stadig værnede om, de blev smidt ud af loftslugen, slæbt i kvarteret og brændt, nede i stuen sad den gamle mor, og græd over tabet af hendes ejendele. En trist tilværelse må det have været for den civilbefolkning der blev tilbage i etaperne, daglig at være vidne til i over 4 år, at landet, deres ejendom og indbo blev hærget af fjenderne, og dertil kom, at de arbejdsdygtige blandt dem, både mænd og kvinder måtte udføre markarbejde og lignende, under opsyn af det tyske by-kommandantur. Vel lå det meste af den gode jord, ubearbejdet, øde og forladt hen, byerne skudt i grus, markerne gennempløjet af granater, skyttegrave, minesprængninger og gamle pigtrådsspærringer. Skovene raserede, enten ved rovflugt eller granaterne, hvor de splintrede træstubbe, ragede mere eller mindre til vejrs, og fra hvis stammer nye skud groede frem, og i de egne af frontafsnittene, og til dels etaperne med, hvor vinstokkene før havde stået og båret frugter, men nu måtte skytte sig selv, var

faktisk helt ødelagte, og kun i længere afstand fra fronten blev markerne hist og her tilsået med lidt korn, kartofler, hestebønner og lignende og som før nævnt for en stor del ved hjælp af den civile befolkning, der var talrigere her, end i byerne nærmere ved fronten.

På orlov til hjemmet

Her går dagene igen som de plejer når vi er i ro, tjeneste fra morgen til aften, det meste er det gamle om igen fra garnisonen, og engang imellem natøvelser, enkelte gange bliver der slået alarm når vi om natten ligger i den bedste søvn, og vi tror at det nu igen går af sted til fronten, hurtig får vi pakket sammen og står march-beredt, men så lyder kommandoet "træd af" og snart efter er igen alt stille, det var kun blind alarm, en øvelse, en prøve på hvor hurtig vi kunne være klar til at rykke ud på ny, ærgerlig over at være bleven purret ud midt om natten raver vi atter af sted og finder vort kvarter, som efter en så hurtig udrykning ser alt andet end hyggelig ud, men snart har enhver igen fundet sit leje, og vel til mode, lægger vi os atter til at sove, og enhver tænker nok ved sig selv, godt at det endnu ikke denne gang blev til noget, men også velvidende om, at hver time i døgnnet kunne det igen blive den rene alvor, hvor vi igen er på vej derud.

Hver morgen går vi fra kvarter i sluttet trop, og stiller til tjeneste på gårdspladsen i den store firelængede gård, hvor før nævnt det øvrige batteri har sit kvarter. To af længerne er indrettet til hestestald, den tredje til batteriet, og i fjerde længe, stuehuset, er køkken og skrivestuen. Her er det vi en morgen er i færd med at hale kanonerne frem på gårdspladsen, at overvagtimesteren, der har skrivestuen, kommer ud af døren, brøler af fuld hals over gårdspladsen, at jeg øjeblikkelig må melde mig på skrivestuen. Nå tænker jeg, hvad har jeg forbrudt mig med. Jeg lunter af sted, og vagtmesteren, der endnu står i døren brøler endnu engang om det så kan gå lidt mere geløjfig (smidig) og tilsat en hel række af militærsprogets værste gloser, der næsten lød, som han øste af en udtømmelig kilde, men vi kendte ham, og morede os kun over hans ordforråd, som var bleven ham en uvane at udøse over for det samlede mandskab, og min ven meklenborgeren, havde da også for det meste held til at få mandskabet til at stikke i med en rungende latter, lidt mundrap som han var, trakterede vagtmesteren med en af sine vittigheder, så som "hold mund din tykke forædte køkkenskriver". Men på tomandshånd var det noget andet med ham, og så snart jeg her melder mig foran ham og slår hælene sammen, slår han straks over i en anden tone, og spørger mig kammeratlig, ønsker de at rejse på orlov. Javel hr. vagtmester, der er ikke noget jeg hellere vil. Nå siger han med et smil. "Det er også en fædrelandsforsvarer". Orloven begynder først om tre dage, men du må rejse med det samme i dag. Han meddeler mig afgangstid for toget jeg kan benytte, og i hvilken stationsby jeg kan finde orlovstoget. Jeg får papirerne udleveret. Og med de tre dage jeg får lov til at rejse før den egentlige orlov begynder, har jeg 18 dage på orlov til hjemmet. De ønsker mig god rejse på skrivestuen, og med et på gensyn er jeg straks ude af døren igen. Jeg gemmer omhyggeligt de værdifulde papirer i inderlommen. Kammeraterne er nysgerrige efter at høre, hvad jeg skulle hos vagtmesteren, og da de hører at jeg rejser på orlov, bliver de misundelige. Jeg er blevet den første der rejser på orlov, af os der kom til batteriet for syv måneder siden, selv havde jeg ventet at blive den sidste, da jeg var den nederste på siden. Jeg spurgte ikke efter grunden, men den anelse slog mig straks, at det måtte stå i forbindelse med engelske flyvers ulykkelige endeligt for kort tid siden. Kun dem der er blevet forundt at rejse på orlov fra fronten, ved med hvilken følelse man begav sig af sted for at nå hjemmet. Snart har jeg pakket klunset, og er på vej til banegården, der ligger flere timers gang herfra, men aldrig er gangen falden så let som i dag.

Jeg slår følge med en ældre landstormsmand (infanterist af lav rang) som også skal på orlov og med samme tog som jeg. Han er kendt med byerne her omkring og ved hvor toget kan findes. I lang rem over skulderen bærer han på et fransk karabin, det skal med hjem til erindring om hans deltagelse i krigen, forestille et krigsbytte han havde gjort, ved at være med til at slå fjenden på flugt. Samtalen mellem os går livlig. Han fortæller ustandselig om alt det han har været med til og oplevet ved fronten og jeg der af bitter erfaring som frontsoldat har fået lidt kendskab til krigsteknikken har snart gennemskuet ham. Jeg gider næsten ikke svare ham mere, og tænker ved mig selv, løgn og praleri hvad du der fortæller, vent hellere med det til du kommer hjem. Der kan du blive troet, men mig kan du ikke bilde den på ærmet. Nok er jeg ikke så lidt yngre som dig, men hvad kunne jeg trods det ikke fortælle dig, om de sidste måneders mange blodige kampe, ved den flyvende division, hvor jeg gjorde tjeneste, måneder igennem havde vi næsten uafbrudt været i ilden, kun afbrudt med få dages mellemrum, hvor vi havde været undervejs for at nå det næste afsnit i frontlinjen, hvor nye kampe ventedes eller var i fuld gang. Det hele stod en endnu i frisk erindring, som det var passeret den dag i går, uhyggelige minder og begivenheder man helst ville undgå at fortælle om, men i tankerne oplevede man det atter og atter om igen, som en film hvor billede efter billede ustandselig rullede forbi i fantasien, man blev det ikke kvit, som en talefilm dundrede kamptumlen løs på hjernen, et uhyggeligt

mareridt man søgte at vågne op fra, ved at henlede tankerne på den forestående orlov med gensynsglæden i hjemmet, men heller ikke det var nok til at sprede tankerne, og jo længere man kom bort fra fronten og i berøring med andre mennesker, syntes det som at stå klart for én, at frontsoldaten ikke mere havde alt tilfælles med andre, men langsomt og ubevidst var ved at glide længere og længere ind i den kategori af individer, der må betegnes som legemlig og sjælelig nedbrudt, og stadig glidende ned af skråplanet, hvor afgrunden hedder kulturelt og moralsk undergang. Et par timers gang har vi tilbagelagt, et par små landsbyer er vi kommet igennem på vor vej, ruinhobe var det kun, afbrændt så de ud til at være blevet, kun hist og her strakte murresterne sig anklagende i vejret. Vi standser foran et krucifiks ved siden af vejen udenfor en af byerne, den slags traf man jævnlig på sine vandringer, og så vidt jeg ved, forestillede de en skytshelgen, hvor før i tiden de vejfarende knælede ned i bøn om beskyttelse på deres vandring. Vi sætter os ned ved krucifikset for at hvile og spise lidt, et stykke brød til rejsen beregnet til to dage fik jeg udleveret før jeg tog af sted, lidt kaffe i feltflasken, det var hele måltidet, mens landstormsmanden er ved at pakke ud af tornystret, er jeg næsten færdig med den ration jeg har tildelt mig selv af den knappe portion, der er beregnet til hjemrejsen, han har tornystret fuld af fødevarer, pølser konserver og andet, men kammerat, hvordan har du kunnet komme ved det. Jo siger han, jeg er kusk ved et forplejningsdepot, ”ach so” (nå sådan), afbryder jeg ham, før han er færdig med at udtale sig, han stikker mig et godt stykke pølse, der omgående sammen med endnu et ekstra stykke brød af min knappe ration forsvandt i min slunkne mave. Han indså straks at han havde afsløret sig. Løgn var det hele han havde fortalt, men overraskende kom det ikke for mig, jeg havde straks ved sammentræffet med ham takseret ham så nogenlunde. Uniformen han bar, var ikke den gængse frontuniform. Dertil havde han et prægtigt fuldskæg, så kraftig, at det ikke tillod brugen af en gasmaske. Han havde sandelig ikke det at klage over som han fortalte, tyk og forædt, som han var bleven ved forplejningsdepotet.

Vi går videre, i dag har vi ingen ro til at hvile ret længe, snart når vi den næste by, der modsat de andre byer vi i den senere tid er kommen i berøring med, er tættere befolket af civile. På et gadehjørne hænger et skilt hvorpå der står: Barberstue. Min rejsekammerat går derind for at få skæget skrabet af. En kvindelig barber er indehaver af forretningen. Jeg sætter mig imens på trappestenen udenfor, og lader hvilen falde over mig, jeg betragter færdslen i gaderne, der er noget andet end det frontsoldaten er vant til at se, her går civile og militær fredelig mellem hverandre. I rask tempo kommer en lille afdeling feltgendarmer forbi, bøjer om hjørnet, og følger den vej vi har tilbage til banegården. Nå tænker jeg, hvad har de etape-hingste nu igen at stikke næsen i, men det står måske i forbindelse med orlovstoget, der snart skal afgå. Ventetiden synes at blive mig lidt lang, jeg lukker døren op og kikker indenfor i barberstuen, og spørger om kældingen snart har svinet skrabet, jo hun var nu endelig bleven færdig med de lange børster, det var en værre omgang forsikrede han, det bliver vidst aldrig til skæg mere, jeg fornåm det som de blev reven op med rode, ja ja jeg driller ham lidt, og siger at så nært ved og så slemt en omgang har du dog vidst aldrig fået af fjenden. Med et ”auf versehen” (farvel) forlader vi madammens barberstue. Adjø, adjø og tilføjer hun noget på fransk, der lød for os som noget i retning af: I slapsvanse na na olles rejtperd siger landstormsmanden, kan mi de buket runter rutschen. (nå - nå alles ridehest, siger landstormsmanden, du kan rutche mig ned af pukkelryggen.)

Beretningen ender her, slutningen får vi ikke, men jeg mener, at vores far under en orlov gik over grænsen til Danmark i nærheden af Ribe. Han opholdt sig på Sjælland, Lolland-Falster, indtil han kunne komme tilbage til hjemegnen, efter at Sønderjylland var stemt hjem til Danmark.

Krigen sluttede den 11. november 1918. Ganske kort efter at vores far var taget hjem på orlov. Det blev til næsten 2 år i tysk militærtjeneste. Deraf ca. 7 måneder ved fronten.

Kilde:

- Nis Lausten Nielsen, Øster Terp, Bedsted sogn: Beretning om sin deltagelse i Den Store Krig 1914-18. Beretningen, der er på 56 sider, blev af datteren Ingrid Nielsen afleveret til Lokalhistorisk Arkiv i Rens, Pebersmarkvej 4, 6372 Bylderup Bov. Flere steder i beretningen er hjørnerne og enkelte sider meget krøllede eller gået tabt. Meningen er derfor nogle steder gået helt eller delvis tabt.

Oplysning:

- Nis Lausten Nielsen (Bovlund 15. nov 1898- 4. feb 1968), husmand i Øster Terp. Søn af Peter Nielsen (-) i Bovlund og Helene Lausten. Gift i Aabenraa 16. apr 1926 med Marianne Jacobine Hoff (Aabenraa 22. nov 1900- 30. mar 1968). Børn: Anne Lene (9. jun 1926-). Gift med Jens Jensen (1922-), Rise; Peter Christian (14. dec 1928-); Gerda (1. dec 1932- 24. dec 1932); Valdemar (15. jun 1934-); Kristine (23. jan 1937-); Holger (2. sep 1938 - 18. apr 1939); Ingrid (16. maj 1941-). Gift med Ib Bunszey (1936-) fra Brønshøj; Gudrun (1. aug 1945-). Gift med Aage Olsen (1941-) i Toftlund.

Noter:

- I Nis Lausten Niensens lange beretning er alle ord med dobbelt a rettet til bolle å og navneordene er ligeledes rettet fra store til små bogstaver. Nis Lausten Nielsen har også brugt en lidt anderledes stavemåde i mange af ordene. Derfor kunne det til tider være lidt tungt at stave sig igennem manuskriptet. Også disse ord er rettet (år 2002) til nutidsdansk.
- Jørgen Bendorf fik fra formanden for Lokalhistorisk Arkiv i Rens, Ruth Christensen, lov til at lave en kopi af beretningen i marts 2014 (Sag nr. C 3152). Denne kopi lånte Henning Haugaard i december 2018. Han scannede den og resultatet foreligger her.
- Uddrag af Nis Lausten Niensens militærpas, som sammen med beretningen om hans krigsdeltagelse opbevares på arkivet i Rens. Om afslutningen på beretningen (de manglende sider), mener datteren, at Nis Lausten Nielsen gik over grænsen til Danmark. Iflg. militærpasset har dette ikke været tilfældet, da han blev "Nach Baulund entlassen". Far: Peter Nielsen, Bovlund. Mor: Helene, født Lausten. Nis Lausten Nielsen, geboren 15. November 1898, Baulund. Landwirt. Dienst Eintritt: 18.11.1916. Ersatz-Eskadron, Ersatz Train-Abteilung 8. 23.11.1916 zur Ersatz Train-Abteilung 9. War vom 20.09.1918 - 15.10.1918 in Lazaretbehandlung. Kam am 16.10.1918 zu Feldartillerie-Regiment 43, II. Ersatz-Abteilung. 07.11.1918 zur 4. Ersatz-Batterie versetzt. Eisernes Kreuz 2. Kl. am 11.08.1918. 30.11.1918 infolge Demobilmachung nach Baulund entlassen.

Dette postkort blev sendt den 9. jan. 1917 fra en soldat Paulsen i Segeberg til Paul Wind i Arndrup. Senere forærede Edith Wind billedet til Henning Haugaard.

Tre gange på patrulje

Af Johannes Jessen, Korup

Vi sad i toget på den lange rejse fra Rusland til Frankrig. Det var lige før jul i 1916. Vi havde masser af tid til at drøfte de oplevelser, vi i de sidste to år havde haft ved østfronten. Jeg delte kupe med to af mine gode kammerater, Schärflinger og Knipping. Vi kom til at tale om de patruljer, vi sammen havde været ude på, og det er tre af disse, jeg vil fortælle om. Schärflinger var sergent. Han var en kraftig mand, ca. 30 år gammel. Under de fremstående, buskede bryn lå et par stålgrå øjne. Blikket var hårdt. Det vidnede om fasthed. Han var en kammerat, man kunne stole på. Knipping var min kammerat fra den aktive soldatertid. Han var en høj, velskabt mand, havde blå øjne og lyst hår. Efter træfningen ved **Raigrod** i Polen den 12. februar 1915 fortsatte vi gennem skovene, hvor de nedkæmpede russiske stillinger lå. Mod øst øjnede vi åben mark. Vi prøvede at grave os ned i den frosne jord; men det blev kun til en lille snevold. Den nat frøs det 34 grader. Vi samlede nogle grankviste, lagde dem på den frosne jord og prøvede, om det var muligt at få lidt søvn. Ved midnatstide blev vi vækket. Man skulle bruge ti mand fra hvert kompagni, i alt fyre mand, til en officers-patrulje. Selvom vi kun havde "sovet" nogle få timer, meldte mine kammerater og jeg mig. Det kunne da altid give lidt varme i kroppen. Vi stillede op foran den provisoriske skyttegrav. Officeren gav os besked om patruljens opgave: Vi skulle løbe en enlig russisk vagtpost over ende og bringe ham med tilbage, og dersom vi selv ville få tab, skulle vore egne døde og sårede også tages med tilbage. Endvidere lå der et sted forude et teglværk, og her gjaldt det om at få konstateret, om det var besat af russerne. Med geværet

under armen traskede vi af sted. Det var besværligt at gå, for sneen var næsten en halv meter dyb. Natten var frostklar, stjernerne gnistrede. Vore mørke skikkelser var lette at skelne i den hvide sne. Vi havde vel gået omkring ved en halv times tid, da vi pludselig blev anråbt af de russiske vagtposter. Foran os så jeg noget mørkt fægte i luften, men - så lå vi også alle mand med næsen i sneen.

Maskingeværerne kugler fløjtede hen over vore hoveder. Det varede et stykke tid, men omsider stilnede skydningen af. Jeg løftede hovedet for at se til mine kammerater; men til min store forbavselse var der ingen at se. Jeg rejste mig op på knæene for at få et bedre overblik, og nu kom der to andre hoveder frem. Det var mine to gode kammerater. Vi fandt hinanden og blev hurtigt klar over, at hele den øvrige styrke var stukket af tilbage - med officeren i spidsen. "Tilbage", sagde den ene af mine venner, og så løb også vi, så godt det kunne lade sig gøre i den dybe sne. Det var den første patrulje, vi tre var med på, og den var jo ikke så vellykket. - Den næste patrulje, vi var med på, blev omtalt i hærberetningen og kaldtes "Patrouille auf dem Augustowo-Kanal". - Til i begyndelsen af marts havde vi leget krig i egnen mellem Augustowo og Grodno. Efter en meget anstrengende march var vi en aften kommet i kvarter i en bondegård i Suteino. Vor "Spiess" opsøgte os her, udbetalte lønninger og blev natten over hos os. Som bekendt har den russiske bondegård kun en stue, men der kunne mageligt anbringes 30-40 mand i den. Bonden, der ejede denne gård, må have været udenlands, for han ejede et rigtigt jernkomfur med både ringe og vandbeholder, noget, der ellers var ganske ukendt. Da vi undersøgte gården nøjere, fik vi også øje på hans køer, og en af mine kammerater "kom til" at malke en af dem. Kogekarret blev fyldt til randen, og nu ville vi gerne have mælken kogt på komfuret. Vi ventede til omkring midnat, så begyndte vi at skramle med ringene og tændte op. Støjen behagede dog ikke "Hr. Spiess". Han blev vred og bandede på, at han nok skulle sørge for, at vi "ganske frivilligt" skulle komme med på den næste patrulje. Og det skete for resten ret omgående, for klokken fire om morgenen blev stuen vækket af bataljons-ordonnansen. Han bragte os besked om, at 4. kompagni skulle stille en patrulje til rekognoscering, og sergenten, Schärflinger, skulle straks møde ved bataljonen for at modtage nærmere instruks. Ved femtiden sad otte mand - ad "frivillighedens vej" udpeget af Spiess - parat til at rykke ud - Det var mørkt og klingrende frost. Vi gik i en klynge og snakkede sammen, indtil vi nåede kanalen. Her gik vi ud på isen. På begge sider af kanalen lå høje, sneklædte jordvolde. I læ af disse gik vi op ad det bundfrosne vandløb, men nu var det i gåsegang. Schärflinger gik foran, alle havde vi geværet under armen, skudklart. Nu nærmede vi os målet. Der blev ikke talt. Det begyndte at gry ad dag. Til højre kunne vi nu skimte toppen af en skov, som russerne skulle holde besat. Vi skulle undersøge, om dette var tilfældet. Spændingen steg. Det var blikstille. Af og til stod vi stille og lyttede. Sergenten kravlede op på dæmningen og undersøgte skovbrynet gennem sin kikkert. Der var ca. 200 m over til skoven, som gik parallelt med kanalen. Der var intet at opdage, intet rørte sig. Vi var rådvilde. Hvad skulle vi gøre? Imidlertid var det blevet lyst, og nu kunne vi øjne nogle tynde røgsøjler, der i den stille luft steg lodret til vejrs mellem stammerne; men så måtte russerne jo være der. - Kanske var de ved at koge deres morgenkaffe! - Kikkerten blev igen rettet mod skovbrynet. Ingen levende væsener at se! Det var højst besynderligt. Stadig steg røgen til vejrs. Vi trampede rundt nede på isen for at få lidt varme i kroppen. Schärflinger kom tilbage til os for at rådslå, hvordan skulle vi klare den sag? - Kunne det tænkes, at russerne følte sig så trygge, at de lå og sov ved det varmende bål uden at opstille vagtposter? - Nej, det var helt utroligt! - Vi blev nu enige om at rette deres opmærksomhed mod os. Vi steg op på jordvoldens skrænt og lagde geværene på kanten. Da alle var parate, skød vi pludselig en salve ind mellem træerne. I spænding ventede vi på de første fløjt fra russernes kugler, men alt forblev stille. Det var ligefrem uhyggeligt. Mon de gik ud fra, at vi ville komme frem, når de ikke besvarede vore skud? - Vi sendte endnu en salve derover, for at ingen derovre skulle sove over sig, men - stadig den nervepirrende stilhed. Nu kunne vi ikke vente længere. Vi steg op over skrænten og løb, så hurtigt vi kunne, halvvejs over mod skoven. Her smed vi os ned. Stilheden varede ved og holdt uhyggen og spændingen vedlige. Ville de vente, indtil vi var kommet så nær ind på dem, at de kunne se det hvide i vore øjne, før de skød? Da vi havde ligget lidt, stod sergenten ganske roligt op og gik ganske langsomt og helt alene over til skoven. Lidt efter sjokkede også vi - med alle sanser vågne - bagefter. Lad nu komme, hvad der vil! Og så skete der - slet ingenting. Vi fandt kun en forladt lejrplads, ulmende bål, madpapir, pølseskind, cigaretstumper og andre efterladenskaber. En mindre, russisk styrke, vel ca. 200 mand, havde haft lejrplads der for omkring ved en times tid siden, og nu var den gået mod øst. Vi betragtede den forladte lejrplads og gik så samme vej tilbage, som vi var kommet. Spændingen var udløst, og i højt humør nærmede vi os atter kanalens skrænt. Da lød pludseligt den russiske kommandofløjte bag os, en trillefløjte, som enhver, der er fortrolig med russernes skyttegravsliv, kender. I et stormsus gik vi på hovedet ned bag kanalens skrænt, i dækning. Kort efter kravlede vi op til voldens kant, geværet kom til kinden, fingeren på aftrækkeren. Vi ville sælge vort liv så dyrt som muligt. Mellem de mørke stammer. I skovbrynet så vi noget bevæge sig. Var

russerne vendt tilbage, hidkaldt af vore salver? Noget sikkert mål kunne vi ikke iagttage, derfor skød vi ikke. Schärflinger holdt mandtal, og se - der manglede én, den store, blonde Knipping. Nu kom han anstigende. Han havde blandt russernes efterladenskaber fundet denne trillefløjte og havde moret sig med at fløjte på den. - Det kunne have kostet ham livet. Så gik vi tilbage til vort udgangspunkt og aflagde beretning.

Tiden gik. Sommeren 1915 lakkede mod enden, men september måned havde endnu mange smukke og varme dage. På en sådan henrivende sensommerdag lå vi i bivouak i en skovkant. Fra skoven så vi ud over et udstrakt engdrag, derimellem moser og sumpe. Hist og her steg jordsmonnet lidt, og på disse steder voksede enkelte høje træer. Mod nord (til venstre for os) lå Narotsøerne, og længere mod syd begyndte Rokitnosumpene. Lige foran os lå et stykke opdyrket land, bag dette, småskove. Under træernes grene kunne man skimte en stråtækt bondegård. En patrulje skulle sendes frem om natten for at udspejde hele terrænet, før videre fremrykning var tilrådelig. Trekløveret indvilligede i at gå i lag med denne opgave. Den aften var der fuldmåne. Der var ikke en sky på himlen, ikke en vind rørte sig. Den russiske bondegård i skovkanten lå lidt i skygge. Bonden havde kørt gødning ud, og denne lå i små stakke på marken foran skoven. Muldjorden var let blandet med sand. Vi kravlede hen over det flade terræn og skjulte os bag "Panjes" møgdynger. Geværet holdt vi parat. Fra vort skjulested betragtede vi hele landskabet foran os. En meter fra gårdens gavlen stod et højt træ. En gang imellem sprang et menneske fra træet og hen til huset for kort tid efter at springe tilbage igen. Vi var klar over, at man i det klare måneskin ikke kunne undgå at observere os bag vore herlige, små møgstakke. Vi var egentlig ganske udækket og befandt os i en usikker situation. En vagtsom hund gøede, men holdt pludselig inde. Da skete det værste, der kunne ske. På en gang stod huset i lys lue. Det brændte i alle hjørner og kanter. Hele egnen blev oplyst i flammeskæret, månen skinnede ubarmhjertigt ned på os. Vi skræbde jord sammen foran os for at få lidt dækning, men vi kunne intetsteds finde skygge. På en gang hørte vi langt borte fra en kraftig stemme: "Schärflinger! Kosakker!". Tak skæbne! Til alt det foran os nu også kosakker i ryggen! Vi for om på den anden side af møgstakkene og holdt geværene parat. Ganske rigtigt, der så vi hovederne af fire mand. De var vel ligesom os ude på patrulje. Nu var de blevet overrumplet. Vi gloede på hinanden, men så indså kosakkerne vel, at slaget var tabt, for de smed deres våben og overgav sig. Det viste sig, at de skulle vende tilbage fra deres patruljegang, så snart de så, at der var blevet stukket ild i gården. Nu løb de intetanende på os - og blev fanget. Vi afleverede vore fanger ved bataljonsstaben.

Kilde:

- Artiklen er hentet fra DSK årbog 1951, side 14-18.

Dette postkort med billede blev sendt den 7. dec. 1918 fra Andreas Haugaard i Beckum, nordøst for Dortmund, til sine forældre i Bedsted. På bagsiden skriver Andreas Haugaard: *Kære alle sammen! Mange tak for pakken, som jeg modtog i dag. Jeg kommer ikke hjem før om 8-10 dage. Ansøgningen er til dels bevilget. Mange hilsner Eders søn Andreas.*

Den eksklusive bataljon

Af Johannes Jessen, Korup

Den eksklusive bataljon så dagens lys den 27. november 1914. Det var i den tidlige morgenstund og bidende koldt. Cirka 2½ år senere, 2. påskedag den 9. april 1917 døde den, ligeledes en dag med stærk kulde - og med sne. Jeg vil her give en lille optegnelse af 4. kompagnis levnedsløb. I 1914 oprandt den tid, da jeg skulle aftjene min værnepligt. Jeg var ved forårssessionen på "Stadttheater" i Aabenraa blevet udskrevet, og det samme gentog sig om sommeren ved generalsessionen i Merseburg. Når jeg gik til session i denne by, havde det sin grund. Jeg vidste nemlig, at de dansksindede unge mænd sædvanligvis kom til at aftjene deres værnepligt i garnisonsbyer ved den franske eller den russiske grænse, og det var for at slippe for det, at jeg og en kammerat drog på valsen og tog til Sachsen. Vi ville studere dette lands berømte landbrug. Jeg havde dog ikke heldet med mig, for jeg skulle aftjene min værnepligt i Breslau i Øvre Slesien. Så brød jo krigen ud i august måned. En af de første dage allerede, modtog jeg telegrafisk besked om at melde mig i Flensborg i løbet af tre dage. I Weißenfels i Thüringen fik jeg gratis rejsepas til mig selv og til min bagage, og så gik rejsen nordpå til Flensborg. Toget var overfyldt med frivillige fra Tysklands sydlige stater. De havde alle meldt sig til marinen og skulle enten til Wilhelmshaven eller til Cuxhaven. De var alle nogle vilde karle og var kun iført benklæder og en opknappet skjorte, hvorfra deres hårede bringe tittede frem. Havet havde de aldrig set, langt mindre et krigsskib, så jeg spåede dem en ordentlig omgang og brat opvågningen på bølgen den blå - Med to lokomotiver foran og to bagved blev vi hjulpet op over den stærke stigning ved Weißenfels, hvorefter vi selv kunne klare resten. Omsider nåede vi til Halle, hvor vi længe holdt stille. I det hele taget gik rejsen meget langsomt. Vi kørte jo mod nord og krydsede derved alle ruterne mellem de to fronter i øst og vest, og de var i de dage stærkt trafikerede.

Medens vi holdt stille på banegården, kom en hurtigtogsmaskine brusende ind på stationen. Til maskinen var koblet kun en eneste vogn, en salonvogn. Ud af denne steg en hel stab af generaler og andre officerer. De havde alle brede røde striber på deres benklæder. Det måtte altså være officerer fra en eller anden generalstab. I hurtigt tempo gik hele staben tværs over perronen og ind i en anden salonvogn. Næppe var den sidste kommet ind i vognen, før toget dampede af sted - østpå. Det var selveste Hindenburg og hans stab. Fra sit eksil var han blevet tilkaldt for at drive russerne, der var trængt ind i Østprøjsen tilbage. - Efter fire lange rejsedage nåede jeg endelig frem til Flensborg, og her fik jeg "orlov indtil videre". Resten af sommeren - og efteråret med - gik, men den 24. november fik jeg indkaldelsesordre og skulle møde ved 3. Garde-Grenader-Regiment (Königin Elisabeth) i Westend-Kasernen i Charlottenburg ved Berlin. Jeg nåede mit bestemmelsessted den 27. november. På den store eksercerplads i Döberitz stod vi under inddelingen i kompagnier og bataljoner time efter time og frøs. Endelig var dog inddelingen overstået, og vi flyttede ind i nogle splinternye barakker, som man i stort antal havde opført herude. De kunne give plads til ikke mindre end 40.000 mand, der her kunne få deres uddannelse. Hele indretningen var dog endnu meget primitiv. Der manglede f. eks. kakkelovne, og vi frøs meget; men efterhånden hjalp det dog, og vi gjorde nu tilværelsen i barakkerne så hyggelig, som omstændighederne tillod det. Trods alt var og blev Döberitz et trist sted. Et ofte anvendt mundheld sagde: Mit Donner, Hagel und Blitz schuf Gott die Wüste Döberitz, rekrutterne i regimenterne 261 og 262, hvis uniformer var pyntet med gardeslidser og gardestjerner, lærte her - iført gamle, blå uniformer - med brask og bram krigshåndværket. På de gule skulderstropper sås et stort E, og oven over dette en krone. Derfra stammede vort øgenavn "Kronæsler". For at uddannelsen kunne blive lidt mere energisk og flot, ankom der nu fra det aktive Elisabeth Regiment, der på det tidspunkt lå i Frankrig, 75 mand til hvert af de fire kompagnier. Det var både menige, underofficerer og officerer. Officererne var et ædelt udpluk af Tysklands højadel, fyrstesønner fra slægterne Hohenlohe og Bülow, og der var en baron Friherre von Richthofen. Min kompagnichef i 4. kompagni hed von der Marwitz, og i mit kompagni var der endvidere en løjtnant von der Prittwitzund Gafron, der førte 1. deling. I 2. deling var der en løjtnant Heiser, en springfyr i 17-18 års alderen. Vi kaldte ham Bubbi. 3. deling havde en løjtnant, der hed Kuno von Kunowsky. Bataljonsadjutant var premierløjtnant von Neskär, bataljonskommandanten var major von Görne, og chef for hele regimentet var selveste von Litzmann. Det var i virkeligheden en meget eksklusiv bataljon, hvad førerskabet angik; men vi menige, der stod under dette adelsvælde, var nu heller ikke til at kimse ad, for vi var alle unge, raske og stærke mænd, der jo skulle have været indkaldt i 1914 og således kunne tage en tårn. Efter uddannelsen gik det mod øst. Vi deltog i vinterslaget i Masuren i Østprøjsen, hvor vi somme tider havde 34 graders kulde. I sommeren 1915 kom der fart i offensiverne. Den 18. august indtog vi den stærke fæstning Kowno, der var omgivet af tolv forter. Den 12. sep. kom Vilna i vor besiddelse, men i

begyndelsen af oktober standsede angrebene, hvorefter vi gravede skyttegrave og gik i stilling. Vi var da nået helt ind i det såkaldte Hviderusland, til Beresina floden, hvor Napoleon under tilbagetoget fra Moskva i 1812 led de store nederlag. Vi forblev i vor nye stilling til ind i december 1916 og holdt skiftevis de forskellige afsnit besat. På det tidspunkt blev vi trukket ud af stillingen. Hele divisionen samledes i Soly Vest, og herfra gik det i kreaturvogne mod vest. Vi kørte over Vilna og Warszawa til Kalisch ved den slesiske grænse. Her blev vi befriet for lus og andet utøj, kom så i rigtige personvogne og rullede tværs igennem Tyskland til Lille i Nordfrankrig. Det havde taget os 108 timer at nå hertil.

For at vænne os til den mere skrappe krigsførelse ved Vestfronten, især den voldsomme kanontorden, satte man os til at grave reservestillinger ved La Basse. Arbejdet foregik i regn, mudder og pladder, og vi følte ret stærkt forskellen mellem østfrontens fastlandsklima med stærk kulde og hård vinter, og så Vestfrontens havklima med evindeligt regn- og ruskvejr. - Engang i februar måned gik vi for første gang i stilling. Det var nord for Arras. Her rettede englænderne uden forudgående artilleri-forberedelse et angreb mod vor stilling; men de havde meget store tab. Dagen derpå kom en parlamentær over til vore linjer og bad om våbenhvile i fire timer, for at de kunne begrave deres døde. Vi efterkom deres ønske. Den 1. marts 1917 besatte vi en ny stilling på højderne ved Vimy, og dermed nåede vi begyndelsen til den eksklusive bataillons endeligt. En uendelig og voldsom trommeild - den varede lidt over fire uger - kunne nok gøre os mør og stillingen moden til storm. Det var det såkaldte påskeslag, der var under udvikling. Påskedag den 8. april var alt roligt, nærmest uhyggelig roligt; men 2. påskedag klokken halv seks om morgenen, fik vi den sidste omgang fra deres kanoner, og da englænderne en time senere stormede stillingen, var hele bataljonen i et nedkæmpet, ødelagt, oprevet og tilintetgjort. Kun elleve mand kunne kaptajnen, von Richthofen hen på formiddagen samle omkring sig. Resten var taget til fange eller lå dræbt eller lemlæstet rundt omkring på de sønderskudte Vimy-højder. Det havde sneet om natten, og i morgenstunden var jorden hvid, men et kvarter efter trommeildens begyndelse var den sort, så voldsom var kanonaden. Fire fuldtallige kompagnier var gået op på Vimy-højderne, kun elleve forhulede skikkelser gik, eller rettere sagt vaklede og tumlede ned igen, de eneste overlevende. Således udslettedes den eksklusive bataljon.

Kilde:

- Johannes Jessen, Korup. DSK årgang 195, side 47-49

Dette postkort blev sendt fra fronten den 28. sep. 1917 fra Mads Gubi i Königswinter til Andreas Haugaard. På bagsiden skriver Mads: *Königswinter 28. sep. 1917. Kære ven! Jeg takker for dit brev, som jeg modtog i går. Det glæder mig at høre fra dig. Du kan være glad for, at du kan holde dig så længe i garnisonen, for ved fronten går det anderledes til. Jeg har det også helt godt. Kærlig hilsen fra din ven Mads. Lev vel og skriv snart igen.*

Før og nu

Af Johannes Jessen, Korup

I grunden skulle jeg have skrevet ”nu og før”, fordi det er nu, jeg fortæller om og - samtidig mindes før. Det drejer sig nemlig om en 10 dages tur til de gamle slagmarker, som vi besøgte fra Ostende til Verdun. Konsulent Kr. Jensen og datter fra Skive ankom efter aftale og tog Nic. Petersen, Klovtoft, min kone og mig med på denne dejlige ferietur. Bilen havde vi fyldt med konserves. Vi tilberedte og spiste vor mad på smukke steder, som fx ved Zuidersø dæmningen, ved Vimy, i Argonnerne og andre steder. Vejret var godt, ikke alt for varmt. Det værste turistmyster på veje og gader var forbi, og der var plads på hotellerne. Vi var for gamle til at ligge i telt. Vi ville sove godt om natten. - Og det er der jo ikke noget at sige til. Nå, vi startede så den 5. august 1960. Vi opholdt os en kort tid i Kruså, den smukkeste grænseovergang, vi passerede af de fem, vi overskred i de ti dage. Vi kørte i et stræk over Itzehoe, Hamborg og Bremen til den hollandske grænse. Efter at vi havde passeret Oldenburg, kørte vi ind i det frugtbare Østfrisland. I Groningen gjorde vi holdt, for der var marked på grønttorvet. Groningen er en by med 160.000 indbyggere, Nordhollands største by. Da vi havde set lidt på folkelivet, fortsatte vi over Leeuwarden til den imponerende Zuidersø dæmning. Et enestående ingeniørarbejde, der gik ud på at bygge en 33,5 kilometer lang dæmning med to kørebaner samt cyklesti midt ude i havet. Når vi stod ved udsigtstårnet ved campingpladsen midt på dæmningen, kunne vi se land i syd eller nord. - Gennem et mægtigt sluseværk ved vestsiden kunne vandet nok komme ud, men ikke ind i Zuidersøen. Turen gik videre til Amsterdam, hvor vi sejlede over Havnebassinets og fortsatte til Haag. Her standsede vi ved Fredspaladset og ved den vidunderlige, smukke Park. Herfra gik det til Rotterdam, hvor vi kørte under havnebassinets, idet vi passerede den smukke, lange og berømte tunnel. Videre gik det over grænsen til Belgien, og så nærmede vi os de gamle kampområder. Den første valplads, vi stødte på, var Antwerpen, der jo for længst er opbygget igen; men da kampene stod på i de sidste dage af august 1914, flygtede befolkningen over grænsen til Holland. Byen var besat af et engelsk marinedetachment med selveste Winston Churchill som bataljonschef. Vi passerede Gent og kom hen på eftermiddagen til Courtnai. Vi parkerede på den store plads med det firkantede, middelalderlige tårn. Det stod der virkelig endnu - efter to verdenskrige. Der var dog anbragt et mindesmærke fra den sidste krig. Da jeg var her for 43 år siden, i maj 1917, efter påskeslaget ved Vimy og igen efter Langemark i august samme år, var der nok tomme steder i byen efter flyverbomber, og lysflodens kajer var delvis i stykker, men byen var ellers i behold, og befolkningen havde ikke forladt den. Nu var den store plads kantet med fortovscafeer; men soldaterknejen ”Cafe Albert” var erstattet med en skotøjsbutik, og lysfloden flød sindigt og fredeligt gennem byen. Kong Albert kunne selv i spidsen for sine tropper befri byen i dagene 14. og 15. oktober 1918. Nu begyndte indtrykkene at melde sig. Vi kørte ind i Menin, den i sin tid frygteligt omkæmpede korsvej, hvor huse, gader, haver og træer var smadret. Der var dengang ikke sten på sten. Da vi nu sindigt kørte frem, så vi, at alt var opbygget på ny. Veje og gader var asfalterede, markerne planerede og opdyrkede. Belgierne er et flittigt folk, der så hurtigt som muligt har bragt orden i sagerne. Vi aflagde et besøg i Paschendale; men - her kunne vi ikke få logi. Vi blev henvist til Ypern, 10 kilometer mod vest. I Paschendale havde man rejst en mindstøtte foran rådhuset, det var det traditionelle nedadvendte sværd. Byen ligger nu smukt og fredeligt på sin engang så omstridte højderyg. Hvem husker ikke de voldsomme kampe, som ingen nogen sinde kan forglemme, den endeløse vinter 1916-17. Bundløst pløre, sump og morads, granathuller, fyldt med vand og døde, lemlæstede kroppe. Den ustandseligt silende og iskolde regn. - ”Dreck”, sagde tyskeren. - ”Boue”, sagde franskmændene. - ”Dreck” var slemt, ”Boue” var værre, sagde franskmændene...

Ustandseligt slap englænderne uendelige kolonner af soldater ud gennem Menin Porten i Ypern til Bischoote, Langemark, Paschendale, Wytschate og Kimmel. Med et tab på 400.000 mand vandt englænderne denne ”Pyrrhus sejr” - som de også benævner ”Tragedien fra Paschendale”. Ypern skulle holdes, koste hvad det ville. Det var det sidste bolværk før kanalen. Kirkegårdene ligger tæt her. En flok belgiere på seks mand passede 15 gravpladser her mellem Kimmel og Ypern, gravstederne var velholdte. England betalte for dette arbejde - endnu nær ved 50 år efter krigen. Det var også storslået at skue ud over de gamle slagmarker fra det høje udsigtstårn på Kimmel-bjerget, at lade tankerne gå tilbage til denne rædselsfulde tid, da den frugthare flamske jord blev vædet med tapre, unge mænds blod fra mange nationer. - Tyskerne sad på den sydlige ende af Kimmel, englænderne på den nordlige. Her er også deres mindesmærker anbragt. Nu er alt for længst opdyrket og opbygget, kun enkelte arealer, som ikke kan bruges til noget særligt, står endnu. Man ser sammenskudte understande, kanonfundamenter og andre mindelser om

1914-18. Som jeg nævnte, fik vi logi i Ypern, hvor vi boede i to nætter, Herfra besøgte vi alle de for os så historiske steder, og vi fik endda tid til en badetur til Ostende. Da jeg var i Ostende i juli 1917, var den skønne promenade foran de fashionable badhoteller gennemfuret af skyttegrave. Vi spankulerede dengang omkring i glassalene. Nu er Ostende jo igen et af verdens internationale badesteder. Da den franske præsident, Poincare besøgte Ypern lige efter våbenstilstanden i 1918, udtalte han, at de flamske byer var at betragte som sårede, men Ypern var død, Han dekorerede byen med krigskorset. Det har nu fået sin plads i det monumentale rådhus. Inde i byen ligger endnu de gamle bastioner med murede tinder bag brede, vandfyldte voldgrave og med de drejelige maskingevær- og kanontårne, hvorfra englænderne forsvarede ruinerne af den sønderskudte by. Kun de tykkeste og solideste rester af rådhuset og kirkerne stod endnu tilbage efter fire års beskydning. Nu har Ypern for længst nydt godt af borgernes virke og liv. Her er smukke parker og brede gader, en kirke så smuk, stor og så rigt udsmykket, som vi aldrig har set magen til, ja, så skulle man vel helt til Milano eller Rom. I rådhusgangen stod enkelte af de største granater, som den tids mennesker kunne frembringe til menneskers ødelæggelse.

Ligeledes stod der et par stykker i den vældige Meninport, som høj og bred dannede indgangen til Ypern. Den er bygget af hvide kalkstensblokke. I alle de mange kvadere var der indhugget tusinder og atter tusinder af navne på dem, der stred og døde i og omkring Ypern. Vi fortsatte vor rejse og passerede den belgisk-franske grænse ved Armentières. Vi følte straks, at vi var kommet til et andet land og et andet folk - Andre lande, andre folk, andre skikke, Da vi var her under krigen, var byen i behold, men hvilken by! Fuldstændig folketom, vinduerne blæst ud, tagpanderne lå smadrede i baggårde og på gaderne. Med kridt var der malet et stort og tydeligt kors på alle porte og døre. Byen var engang belagt med gas, og det var derefter farligt at opholde sig i kældre og stuer. Dengang drog vi lige igennem. Det gjorde vi for resten også nu. Da told- og grænsebetjentene så det danske flag på bilen, blev bommen straks hævet. Vi behøvede ikke engang at standse. Nu gik det hurtigt fremad over La Basse og Lens til Vimy, hvor vi gjorde ophold i flere timer. I 1917 lå jeg her fra 1. marts til 10. april. Oppe på højderne ligger alt endnu, som da vi forlod dem for mere end fyre år siden. Skyttegravene med alle deres krumninger og løbegravene frem og tilbage sås tydeligt. Vel er alt nu tilgroet med græs og ukrudt, men min kone og jeg gik længe rundt heroppe mellem utallige granathuller. Min kone var dybt rystet. Krattet på selve skråningen var groet op igen, efter at det endelig fik fred og ro til at fortsætte, men vi så tydeligt, hvor grenene dengang var mejet ned af granaterne. Det var en meget stor oplevelse at se de minderige steder igen.

Herfra gik det over Arras, Cambrai, St. Quentin, La Fere til Laon. Uden for St. Quentin lå der en stor fransk gravplads med 16.000 grave. Nord for byen begyndte den 21. marts 1918 den stort anlagte offensiv. Vi husker alle den forfærdelige tåge hin morgen. Stormen på de engelske stillinger måtte udsættes fra klokken otte til klokken ni. Vi kæmpede os så frem mellem Peronne og Bapaume til Albert. Det var i det gamle Somme-terræn, hvor alt var ødelagt i forvejen. Jeg husker, at vi under fremrykningen fandt mange flasker med en seddel og et navn. Flaskerne stod med halsen stukket ned i jorden. I de første dage i april 1918 nåede vi Albert, men så var gassen også gået af os, og otte dage efter måtte vi tilbage, hvor vi kom fra. - Det var en slem omgang ... Da vi kørte gennem egnen nord for St. Quentin, kom jeg i tanker om et kvarter, jeg havde haft i en bondegård otte dage før den 21. marts. Min gruppe marcherede ind på gården i La Terrier en aftenstund i skumringen. Ude på gårdspladsen stod en olding og pegede på den stald, vi skulle bo i. Den var selvfølgelig tom. Nu var vi så heldige, at der i vor gruppe fandtes en mand, der talte perfekt fransk. Han havde været tjener i Paris i fem år. Han talte så mod den gamle og fik lov til at hilse på den øvrige familie, en mor og hendes datter. Faderen var jo indkaldt i 1914 og befandt sig nu i tysk fangenskab. Konen på gården ville behandle os godt, for så mente hun, at hendes mand sandsynligvis ville få samme behandling. Datteren blev hele gruppens pige, hun gik fra arm til arm og var ikke karrig med sin gunst ... Vi var ikke forvante med pigebørn, hvor vi kom fra, så vi havde det dejligt i de otte dage, vi var der. Her op til offensiven fik vi rigelig forplejning, og den delte vi med de tre på gården. Men en aften skulle vi af sted. Vi tog afsked med vor lille veninde, og det var såmænd svært, for hun var kun ca. tre år gammel. - Mon hun lever endnu - og hvor? Over La Fere nåede vi Laon. Jeg havde aldrig været i Laon under krigen. Byen består nu af to dele, en lavtliggende bydel rundt om bjerget. Det er den gamle og oprindelige bydel. Højere oppe ligger den middelalderlige bydel, skuende ud over landskabet og med den mægtige domkirke ragende endnu højere op. Det så ikke ud til, at Laon havde lidt meget under krigen. Fra Laon til Reims går der en næsten snorlige landevej, delt op i to kørebaner med gule striber og, ikke som hos os med smukke, lige, hvide striber. Reims er en storby og Champagnes hovedstad. Sammen med Verdun var den Frankrigs stærkeste fæstning, omgivet af tolv forter. De var jo ikke alle i bedste forfatning, da krigen pludselig var over dem. Tyskernes armeer masede sig i august 1914 ned mellem Paris og Reims, det ved vi jo alle, men ved Marne mødte de deres

Waterloo. Reims lå nogle få dage bag den tyske front, men da tilbagetoget startede, blev byen befriet for stedsde. Den monumentale katedral har endnu mange sår fra de eksploderende granater, og mange af de utallige figurer, der smykker facader og tårne, mangler lemmer eller hovedet, men det skal vel være sådan som et varigt minde om krigens ødelæggelse. Hen på eftermiddagen nåede vi Verdun. Vi var da kørt gennem det smukke Argonner-landskab. Det var en afvekslingsrig og meget smuk tur. Selve Verdun er der ingen stads ved. Byen er grå og trist, men et godt stykke nordøst for byen ligger på højdedragene forterne Douaumont og Vaux, hvor uden sammenligning de fleste unge, stærke og sunde mænd har sat liv og lemmer og sundhed til i hele krigen 1914-18. Vi standsede ved monumentet med den døde, unge løve, der skal symbolisere Frankrigs ungdom og kraft, men samtidig er et mindesmærke over alle de brave og tapre mænd, der her satte livet til. Vi så den imponerende mindehal ude i horisonten, og langsomt og vemodigt nærmede vi os denne uhyre gravplads. Den sum af sorg og lidelser, der er gennemgået her på dette sted, er ikke til at fatte. - Kors ved kors i lange, lange rækker, navn ved navn på hver eneste sten inde i mindehallen. Kældrene fyldte til loftet med knogler, ben og kranier fra tusinder og atter tusinder af unge mænd, der endte deres unge, håbefulde liv på disse blodvædede skråninger. Ikke så svært, at tårerne løb ned ad kinderne på vore damer. At gå stille og andægtigt i denne dunkle og tyste hal var en stor, betagende og minderig oplevelse. Vinduerne i kapellet brød lyset på den smukkeste måde.

Det var glasmalerier og indebar smukke, kristelige motiver. - Man kunne næsten ikke rive sig løs. I det høje udsigtstårn stod der øverst oppe fire projektører, der kastede skarpe lys ud til alle verdenshjørner; og midt imellem dem hænger den store malmklokke, der tre gange om dagen maner til fred. Kampene ved Verdun begyndte den 21. februar 1916 med en fuldtræffer i ærkebiskoppens palæ. Den 26. februar faldt forterne Douaumont og Vaux i tyskernes hænder, og de forblev det, indtil franskmændene den 24. oktober 1916 erobrede dem tilbage. Da vi havde beset hele det oprindelige, gamle fort, der lignede en tilgroet, sammenskudt ruin, dvælede vi en kort stund ved "Bajonetgraven". Her blev som bekendt en deling franske soldater levende begravet under en granatekspllosion, men bajonetterne ragede op over jorden - og gør det stadig. En rig amerikaner mente, at man burde bevare dette triste og uhyggelige minde for eftertiden. Han lod da dette gravsted indramme med tykke cementsøjler og lod lægge et solidt tag over det; men som værn mod turister, der hensynsløst går på jagt efter souvenirs, lagde han uden om det hele et sikkert ståltrådsnet. Da det lakkede mod aften, forlod vi stille og med sørgmodigt sind dette engang så forfærdelige, men nu så fredfyldte område. Vi fortsatte mellem høje vinbjerge gennem den smukke Mosel-dal og nåede Rhinen ved Koblenz. På den modsatte side af Mosel-flodens udløb i Rhinen ligger den ældgamle fæstning, der går helt tilbage til romertiden, "Ehrenbreitstein", hvor så mange af vore landsmænd gennem årene har ligget inde som soldat. Med den dejlige udsigt deroppefra sluttede vi vores minderige rejse. Det var en oplevelse at se de gamle slagmarker så mange år efter. Jeg havde kæmpet på næsten alle valpladser fra Soissons til Ostende, nu oplevede jeg at se dem igen, og jeg havde min kone med. Det gjorde det endnu mere værdifuldt.

Fra bogen om "Paul Verrier og Norden" citerer jeg følgende: Husker du Arras - og du Compiègne? Husker du Argonnerne - du Amiens, St. Quentin, Cambrai, Lille og Douai? Og du Bruxelles, Zeebrugge, Gent, La Fere, Craonne, Reims og Chateau-Thierry? og du Epernai, Chalons og Vitry, Ostende, Valenciennes og Laon? Ja, Bruges, Liège, Namur og Soissons?

Kilde:

- Johannes Jensen, Korup. (DSK årbog 1962 side 54 58)

Billede af kasernen i Wünsdorf

Fra Masuren til Beresina

Af Johannes Jessen, Korup

Vinteren var forbi, tøbruddet overstået og foråret 1915 begyndt. Tøbruddet eller foråret, om man vil, varede faktisk kun en måned, men med det forfærdelige pløre på veje og marker, med smeltevandssøerne næsten overalt, ufremkommelig for både soldater og hestetrukne vogne og kanoner, syntes denne tid ikke at få ende, men endelig kom solen og tørrede veje og marker, så det blev til at færdes igen ... Nu begyndte så sommeroffensiven, som på nær kulden var lige så anstrengende som vinterfremrykningen. Der var jo ikke længere 35-40 kuldegrader, men lige så mange varmegrader. Vi smed uldtøjet, men havde jo stadig den tykke uniform. Det var en lidelse at marchere på disse sandede, smalle skovveje, hvor støvet fra de tusinde støvler hvirvledes op og blev stående mellem de 20-25 meter høje graner. Sveden løb i strømme ned ad kroppen. Det var næsten ikke til at få vejret, og sorte blev vi til ukendelighed, vi drev omkring i de egne, hvor tøbruddet havde standset os og rensede byer og skove for fjender. I de første dage i maj kom vi frem til Njemen (Memel). Her havde vi den store oplevelse at komme i kamp med den russiske flåde. Det vil sige, at en skønne morgen kom der et skib til syne bag en krumning af floden. Vi troede, at det var en harmløs floddamper, men - det var en russisk kanonbåd. Pludselig gav den sig til at overdænge os med granater og kugler fra maskinkanonerne. Skibet skulle åbenbart ud og sondere terrænet, for russerne regnede nok med, at vi var nået ned til floden. Vi plaskede nok så lystigt i vandet for at få fjernet det generende støv fra porerne, men det plaskeri kunne de sikkert ikke lide, og så gav de os det glatte lag. Heldigvis stod der et batteri fra "Felt 63" i stilling langs floden. Floden var meget bred på dette sted. Vi kunne kun lige se russisk kavaleri strejfe rundt på den anden side; men med vore geværer kunne vi intet udrette mod den svært armerede kanonbåd. Ved skyderiet kom den gamle batterifører frem og fikserede uhyret i sin kikkert. Han gav derpå skydeordrer. Han ledede selv ilden, og det tredje skud sad omtrent midtskibs ved skorstenen. Så skyndte den sig at få drejet og dampede tilbage mod Kovno, hvor den kom fra. Det søslag var nu ikke så forfærdeligt ... Omkring den 20. maj fik vi så en meget lang hvilepause. Den varede næsten tre uger. I den tid havde vi hverken eksercits eller appel. Vi hentede kun vor forplejning, sov, dasede og hvilede. Det skulle være en udtrykkelig ordre fra selve Hindenburg, som en påskønnelse for den svære tid i vinterslaget i Masuren. Desværre var der jo også en slange i dette paradys. Vi havde nemlig slået vore telte op i kanten af en stor nåleskov. Det tykke lag af nedfaldne grannåle gav et behageligt og blødt leje. Et par dage efter at vi havde slået lejr, havde myggene fundet frem til os, og det i så store sværme, at luften var helt tyk. Den fjende kunne ikke bekæmpes med geværer og håndgranater, men vi fandt så hurtigt på at fordrive dem med røg, det lod sig kun mådeligt gøre, men bedre blev det dog. Grannålene skrabede vi sammen i små tuer og satte ild på. Utallige var disse små bål, og de halvtørre, skimlede nåle røg som bare pokker. Ikke en vind rørte sig. Den tykke røg blev stående ca. 1 meter over skovbunden. Om dagen lå vi i vore telte, hvor vi var nogenlunde i ro for disse blodsugere. Når de så hen ved 4-5-tiden forsvandt, kom vi frem for sammen med kammeraterne at snakke og le, fortælle historier og spille kort, Men alt får jo en ende i denne verden. En skønne morgen fandt vi os igen på vej ud i kampens tummel. Efter kalenderen skulle det nu være omkring 1. juni. Den 11. om middagen ramlede vi sammen med russerne ved Iglischki, et stærkt og befæstet plateau foran den egentlige frontlinje. Når vi sådan marcherede frem i sluttet kolonne og ikke vidste, hvornår modstanderen meldte sig, gjaldt det om at sikre sig, og det gik for sig på følgende måde: De fire kompagnier i bataljonen skiftedes til at marchere foran. Den 11. juni havde vort kompagni, det fjerde, teten. Tre mand blev sendt af sted, en delingsfører, sædvanligvis en løjtnant, en korporal og en menig. Flere hundrede meter bag dem kom der to mand med skydeklart gevær under armen derefter atter to med samme afstand og til sidst endnu to. Således var der 8-9 mand forude, altid i en afstand, der passede til terrænets oversigtsforhold. Så snart de første tre mand bliver beskudt, skal de andre seks ile frem til dem og tage kampen op, enten det så er en fjendtlig patrulje eller en beset skyttegrav, de er stødt på. Er det en vigende patrulje, følges der efter; er det en stærkere stilling, sendes en mand tilbage efter forstærkning. I en sådan situation kom vi den nævnte dag ved middagstid. Da vi trådte ud fra en skovkant peb kuglerne om ørerne på os. Næsen i jorden og tilbage til skovkanten. Ved nærmere eftersyn med kikkert viste det sig at være en godt camoufleret stilling og formodentligt godt besat. Det viste sig, at der bagved lå et helt system af skyttegrave. De første blev taget inden aften og resten den 12. og 13. juni. Der var ret hårde kampe om hver enkelt stilling, for de lå sådan, at de flankerede hinanden. Gårde og huse brændte, civilbefolkningen, kreaturer og heste løb rundt mellem hinanden. I min nærhed blev en ung pige hårdt såret, Hun blev stoppet ind i ambulancen mellem sårede tyskere og russene. Natten blev tilbragt på slagmarken. Næste morgen fortsattes fremrykningen, og til aften

blev den sidste stilling stormet. Marchen mod Kovno kunne fortsættes. Den 21. juni gennembrød vi den russiske front, og fra den dag og til den 18. august, da Kovno faldt, arbejdede vi os nat efter nat længere ind under fæstningen. Utallige var de patruljer, vi i denne tid gik. Snart langs med banen fra Kovno til Gumbinnen, snart langs med Njemen, snart længere inde i landet. Banen og floden løb i lange strækninger side om side. Helt galt blev det først, da vi nåede ind under fæstningskanonernes rækkevidde, for russerne kendte jo afstanden til hver skov, hver by, hvert hus og hver gård, og til de store, dybe slugter, hvor vi søgte at gemme os. Vi led svære tab. En enkelt granat dræbte femten mand. De store 42 cm's kanoner kunne nu begynde deres ødelæggelsesværk på de tolv forter rundt om byen. Mit kompagni var med i stormen på fort nr. 4. - Stormen begyndte ved middagstid, først gik det over floden, derefter op ad den græs- og træbevoksede skråning, så over voldgrave og palisader og direkte ind i fortet. Alt var jævnet og banet for os af de frygtelige 42 cm's kanoner. Besætningen havde ikke kunnet holde til det, men var flygtet. Hen på eftermiddagen prøvede russerne et modangreb, men det var uden rigtig kraft og blev resultatløst. Regimentsmusikken var tilkaldt og ledsagede os gennem byen til den interimistiske pontonbro, der var opført ved det sammenskudte bryggeri nede ved floden. Banen fra Vilna til Kovno gik over en bro ved siden af, men den var selvfølgelig ubrugelig, den var styrtet i vandet. Vi kom nu ind i et trøstesløst landskab, sandet jord, markerne overstrøet med buske og trægrupper, enkelte magre køer, som sikkert ikke gav mælk. Terrænet var meget kuperet, varmt var det, og fremad gik det. Vi oplevede mange farlige, men også mange sjove tildragelser i den måned, det tog os at kæmpe os frem til Vilna. Regiment 263 havde taget Vilna den 18. september, og vi marcherede lige lukt gennem byen dagen efter. Vilna var en meget smuk by, som den lå der, spredt ud over Antokol-højderne, kun lidt beskadiget, og efter sigende skulle der være atten kirker. Nu gik det i il-tempo østpå for at nå så langt ind i Rusland som muligt før vinterens komme. Den 7.-8. oktober gik vi i vinterstilling ved Kunawa, den 15. frøs det allerede fem grader. Vi var uheldige med valget af vor stilling, for vi var kommet for nær ind på de russiske skyttegrave. Heldigvis kunne vi ikke nå hinanden med håndgranater. - Efter få dages forløb havde russerne bragt meget store minekastere i stilling. Deres miner kom sejlene i en meget høj og spids bue og sprang ca. en meter over vore hoveder. Splinterne kunne feje alt bort oven på jorden, og da vi stadig skulle skanse, var de meget farlige. Vi måtte ustandselig søge dækning. Arbejdet skred derfor ikke rigtigt fremad. Vi kunne tydeligt høre skuddet. Afstanden var jo så ringe. Vi satte derfor en mand forsynet med en trompet til at holde vagt, så han kunne varsko os. Så snart vi hørte to korte trompetstød, søgte vi i hast dækning. Det signal kunne russerne selvfølgelig også høre, og før de nu sendte den næste mine af sted, råbte de over til os - Germanski, dut-dut! - og så kom uhyret hvæsende... Da vi havde ligget her en tid, blev vi flyttet længere sydpå, ned til egnen overfor Smorgon og Moledetchno. Smorgon var helt ødelagt, og Moledetchno lå så langt tilbage, at end ikke artilleriet kunne nå dertil. I klart vejr kunne vi tydeligt se røgen fra de russiske lokomotiver. Disse to byer er jo historisk kendt fra Napoleons tilbagetog fra Moskva i 1812, idet resten af hæren, der ikke blev tilintetgjort ved overgangen over Beresina, blev indkvarteret her, og i Smorgon forlod Napoleon tropperne og rejste tilbage til Paris. Vor fremrykning gik nu helt i stå, men vi foretog endnu en flytning til Sutschow, beliggende ved Beresina, og her blev vi liggende til først i december 1916, da vi flyttedes til Frankrig.

Kilde:

- Johannes Jessen, Korup. (DSK årbog 1963 side 35-38)

Et postkort der blev sendt 6. okt. 1916 fra en soldat Paulsen til Paul Wind i Arndrup. Senere forærede Edith Wind, Bedsted billedet til Henning Haugaard.

La guerre est finis

Af Johannes Jessen, Korup

Hen mod aften i skumringen hin mindeværdige dag, den 11. november 1918, gik en ældre kone over slagmarkerne nord for St. Quentin. Hun var en statelig kvinde, men hendes ansigt var græmmet og sorgfuldt - krigens rædsler havde sat sine spor. Ved Verdun havde hun mistet sin mand, og ved Laon var hendes eneste søn skudt ned i luftkamp, så hun kunne ikke rigtig glæde sig til freden, for der kom ingen hjem til hende. Mens hun sådan gik hurtigt fremad, syntes hun at bemærke en skikkelse, der sad på jorden lænet op imod en afskudt træstamme, og hun fornåm en stemme, der sagde: "Jeg er så træt, jeg kan næsten ikke mere; nu har jeg i over fire år skåret livslinjerne over på unge intelligente og tapre mænd i millionvis og i deres bedste alder. Nu vil jeg hvile, thi jeg er døden". - Det gav et sæt i kvinden, hun så op og hastede videre. - Javel, dødens store høst var forbi; alle domkirker verden over forkyndte med dumpe slag klokken 11 den 11. november 1918, at våbenstilstanden var vedtaget og krigen forbi. Hvordan forhandlingerne forløb, der endte i Champagne Skoven og alt det, skal jeg ikke dvæle ved, da der om dette emne er skrevet bøger i tonsvis og af alle deltagende nationer. Men jeg skal lige nævne, at en af dem, der slog i bordet i den tyske rigsdag for at få myrderierne afsluttet, var socialdemokraten og jøden Mathias Erzberger. Desværre blev han på en spadseretur i Schwarzwald skudt ned af to unge fanatikere i året 1922. De forskansede sig under flugten i borgruinen Saleck i Thüringen, hvor de så blev likviderede. - En ting vil jeg dog gerne opfriske nu efter 50 år, og det er de betingelser, som de besejrede måtte acceptere:

- 1) Troppernes forbliven i deres stillinger og kvarterer i 24 timer, og så rømning af alle besatte områder for at muliggøre befolkningens tilbagevenden til deres hjemstavn.
- 2) Udlevering af 3000 kanoner, 30.000 maskingeværer, 3000 minekastere og 2000 flyvemaskiner - og alt dette i god stand.
- 3) Afståelse af brohoveder ved Rhinen - Udlevering af 5000 lokomotiver, 150.000 jernbanevogne og 5000 motorlastvogne med reservedele og ligeledes i forsvarlig stand.
- 4) Oplysning om udlagte sø- og landminer med "Verzögerung" samt hjælp til deres opsøgning og ødelæggelse. Øjeblikkelig udlevering til alle pågældende lande af krigsfanger uden gensidighed. Opgivelse af Bukarest og Brest-Litovsk-fredstraktater.
- 5) Endelig udlevering af seks slagkrydsere, de ti bedste slagskibe, otte lette krydsere, de 50 bedste torpedojagere samt alle ubåde.

Og alt dette med ret til, for de allierede at opsigte våbenstilstanden i tilfælde af misligholdelse med 48 timers varsel. Alt dette blev stadfæstet og undertegnet af underhandlerne, og således overgav tyskerne sig magtesløs og forsvarsløs til sine længe pinte, men nu sejrige fjenders for godt befindende. - Dette var en indsprøjtning for hukommelsen, og så går jeg over til at fortælle om mine egne oplevelser fra den dag, og til jeg stod i hjemmets stuer. Natten mellem den 10. og 11. november blev vi trukket ud af skyttegravnen og tilbage i ro til en velfortjent hvile, idet vi havde været indsat, siden englænderne brød igennem den 18. juli ved Amiens og Montdidier. Nu den 10. stod vi efter i snart fire måneder at have ført "den brændte jords strategi" ved tilbagetoget på grænsen mellem Frankrig og Belgien. Her nåede fredsbudskabet os. Klokken ni om formiddagen skulle vi som sagt længere tilbage - det var altså den 11. Undervejs mødte vi en ordonnans-officer fra bataljonen, der kom galopperende og råbte til os: "Friede - Friede", Efter at have konfereret med kompagnichefen kom kommandoen: "Kehrt, march, zurück in die alten kvartiere!" - Først stod vi bomstille, men så brød jubelen løs. Nogle knaldede geværet i vejen, andre hev det ind over hegnet. På en mark ved siden af vejen var en pige i færd med at tage roer op. Hun blev fluks hentet, og vi opførte runddans omkring hende. Hun var mindst lige så glad som vi.

Næste dag ved middagstid begyndte så tilbagetogsmarchen. Englænderne kørte daglig forbi os for at ordne kvarter der, hvor vi var rykket ud om morgenen. Somme tider fik vi ordre til at forlade kvarteret klokken fire om natten, fordi englænderne skulle ind. Ellers har vi ikke ligget ude en eneste nat. Alt hos os gik efter en snor, og trods alt var der dog fem millioner mand undervejs på vejene hjemefter mod den tyske grænse, men englænderne var i hælene på os hele tiden.

En aften blev vi indkvarteret i en større by, og vi fik strenge advarsler om ikke at gå ud uden våben, da belgierne var "hadefulde og hævnerrige". Min kammerat og jeg vovede det nu alligevel - og uden våben. Da vi ville have os en øl, dumpede vi ind i en "Estaminet". Lokalet var fyldt af krigsfanger: Franskmænd, belgiere og italienere. Vi ville nu ikke sådan stikke halen mellem benene og stikke af, men fik vore to øller

og placerede os ved et bord mellem to vinduer. Allerbedst, som vi sad der og drak vor øl, kom flere af fangerne hen til vort bord og skålede og råbte: "La guerre est finis" og "Allemand kaput, Krieg vorbei". Vi var alle sammen kammerater igen, og alle var vi glade over at have bjerget livet og nu kunne fortsætte mod hjemmet. - En anden gang blev regimentet kaldt sammen på en stor plads, og regimentskommandøren holdt en tale til os, hvori han opfordrede os til at holde disciplin og orden. Revolutionen var jo imidlertid også trængt ud til os, sagde han, men vi var gardister, og han henstillede til os at følge ham til Berlin, "denn die Spartakisten wollen uns den Einmarch in Berlin verwehren". Men det var der ingen af os, der ville, ingen ville lade sig slå ihjel foran Berlins porte nu, efter at vi var kommet helskindede så vidt og havde reddet os igennem alle tiders største krig. - Vor lange vej hjem gik over Eifelbjergene og Hohes Venn ned mod Rhinlandet. Det var en skøn egn med høje, smukke klippepartier og meget stejle veje og dybe, sorte slugter. Bagagehestene kunne næsten ikke trække vognene opad og næsten ikke holde dem, når det gik nedad, så vi måtte lægge sten under hjulene, når vi skulle holde, for at hestene kunne hvile og puste lidt. - Men til trods for, at der blev passet godt på, så skete der dog alligevel et grimt uheld for os. Ned ad en meget stejl og stenet vej knækkede en vognstang på skrå, en meter fra kobbelen. Den meget spidse vognstang blev af den efterfølgende vogn vægt jaget ind i hestens bryst bag det venstre forben. Da hørte jeg for anden gang en hest skribe, og det så forfærdeligt og klagende, at man aldrig glemmer det. Den sårede hest holdt igen, den anden trængte på, kusken sprang af, og heste og vogn tøj kørte over kanten og forsvandt i det bundløse dyb. - Som jeg skrev, var det anden gang, at jeg hørte en hest skribe. Første gang var et årstid i forvejen under påskeslaget ved Vimy i foråret 1917. En ambulance var på vej til Petit-Vimy efter sårede. Den store landevej fra Lens over Vimy til Arras kunne ikke benyttes på grund af beskydningen, så der blev kørt et stykke inde på marken ved siden af. Jeg var tilfældigvis i byen efter forplejning, da der kom en salve af middelsvære granater, og en sådan slog ned foran ambulancekøretøjet, slog den ene hest ihjel, dræbte kusken, der faldt død ned af bukken, ramponerede vognen og sårede den anden hest. Det stakkels dyr havde fået underkæben slået glat over, så den hang og dinglede ved et par hudtrævler, og så var det, at den skreg. Selvom man har hørt mange slags skrig og brøl, så var dette så hjerteskræende, at vi næsten stivnede, men inden vi kunne fatte os, kom en mand styrtende, og med en revolver befriede han det arme dyr for dets lidelser.

Nå, det var altså et lille sidespring, og vi nåede ned til Rhin-landet, hvor vi ca. otte dage før jul overskred floden ved og i Bonn. Der skete såmænd mange ting på den tilbagevej. Den Spanske Syge huserede blandt os, der blev drukket tæt fra de forladte depoter, "spisens" hamstrerkiste blev tømt, osv. Inden vi gik ud på Rhinbroen, hilste generalen af med os ved en lille parade. Men da vi i "trit" gik ud på broen - det var en hængebro - begyndte den at svaje, og så blev der råbt "ohne trit" med det resultat, at broen blev rolig igen. Da vi kom på den anden side af floden og i kvarter, blev der også hos os dannet "Soldatenrat". Endnu, mens vi gik i bjergene, var der stor utilfredshed med de lange marchture, og man lovede os, at så snart vi kom over Rhinen, skulle vi kunne blive kørt i tog, og det glædede vi os til. Men loven er ærlig, dog holden besværlig, og enden blev da også, at vi måtte gå. Det blev til en lang tur, tværs gennem Tyskland og helt til i nærheden af Kassel, hvor vi et par dage lå i en by, der hed Bergen, men nu havde vi også fået nok af at gå. Julen nærmede sig, og vi ville hjem nu og ikke opleve en femte jul borte fra hjemmet. Jeg blev som ordfører sendt til kompagniledelsen for at forlange papirer til hjemrejsen, og det skulle være nu, så vi kunne nå middagstoget i Kassel, der gik mod nord efter Hamborg til. Der var stillet kompagniet et ultimatum med trussel om uro og oprør, hvis vi ikke fik vort ønske opfyldt. - Det gik i orden, og med smalsporet bane kørte vi så forbi kejserslottet Wilhelmshöhe til Kassel, hvor der var trængsel alle vegne på sporvogne, gaderne og på banegården af hjemvendende soldater. Min ven, Hans Hansen fra Skovbøl, og jeg trængte os ind i det første tog, der gik nordpå efter Hamborg til. Så - nu var vi på den rigtige side af tilværelsen, for nu var vi på vej hjem og mod jul. Togene var kolde, vinduerne i stykker, og vi frøs som små hunde, men trods alt, humøret var højt. Fire gange havde vi fejret jul i felten; når vi denne gang kom hjem, kunne vi blive der og skulle ikke tilbage igen. Det gik langsomt, både den 22. og 23., og endelig den 24. kl. 21, juleaften altså, nåede vi Flensborg. Men der gik ikke flere tog nordpå den dag. Vi fandt så ud af, at vi kunne komme fra Flensborg til Sønderborg. Det gjorde vi og stod af i Tørsbøl, hvorfra vi gik til Hans' hjem i Skovbøl, hvor vi ankom kl. 24 juleaften.

Hans forældre var gået i seng, da de ikke ventede os mere den dag. Hans mor stillede lidt efter med langkål og flæsk. Mæt og veltilpas sov jeg der den nat. Juledagsmorgen tog jeg med Æ Kleinbahn til Aabenraa og gik så til mit hjem i Stollig (4-5 km). Her stod min mor og søster på trappen for at gå i kirke (min far døde i 1905), men nu blev de hjemme. Så var da den krig forbi. Jeg havde fartet rundt i de fleste af Europas lande. Jeg havde set megen gru og elendighed, og jeg kan til fulde bifalde H.A. Wells ord: "Der eksisterer ikke nogen løgn, der er større end den, at mennesket er et fornuftsvæsen, for krig er kun dårskab,

sindssyg dårskab, helvedes dårskab". Troner var styrtede, et kejserrige søndret til ukendelighed, og grænser flyttede. Millioner af mænd var døde og sårede, store landtrækninger lagt øde og alt til menneskehedens ubodelige skade - Mig var det gået bedre end de fleste. Jeg havde ikke været såret eller i krigsfangenskab og har endnu mit gode helbred. Jeg vil antage, at vor DSK-afdeling blev startet med 70-80 medlemmer, nu er vi her kun 20, der har mulighed for at opleve 50 årsdagen her i 1968.

Kilde:

- Johannes Jessen, Korup. (DSK 1968 side 12-16)

Oplysning:

- Johannes Jessen (Frydendal i Løjt sogn 15. sep 1893 - Korup 23. marts 1983), først gårdforpagter i Øster Terp, senere gårdmand i Korup. Søn af parcellist og kaptajn, Hans Jessen og Jacobine Schmidt i Løjt Kirkeby. Gift 3. sep 1929 med Anne Cathrine Brodersen (Øster Terp 13. nov 1903 - Bedsted 3. jan 1990), datter af gårdmand i Øster Terp, Andreas M. Brodersen (1859-1932) og Anne Cathrine Petersen (1863-1904). Børn: Bothilde (1931-); Ellen (-); Hans (c1936-).

Brev til pastor Nic. C. Nielsen

Af Thomas Jacobsen Brodersen

Thomas Jacobsen Brodersen fra Øster Terp gjorde i efteråret 1918 tjeneste på Vestfronten i 3 MGK/RIR 215, og var en af de mange soldater, som præsten Nic. C Nielsen korresponderede med i løbet af krigen. Den 7. september 1918 skriver han et brev til sognepræsten Nic. C Nielsen:

Mons, den 7. sept. 1918

Kære Pastor Nielsen!

Smager og ser at Herren er god. Sl. 34,6.

Håb imod håb, selv om fjenden kan møde dobbelt så mandstærk med brovt og med bram! Gerne med Kristus hernede vi bløde, når kun vi hist må ophøjes med ham. Dette var sproget til i dag i min lille salmebog. Ja vi må ikke tabe modet, om det end ser nok så sort ud for os, men skal trøstelig stole på vor Frelser, som kan og vil hjælpe os, når vi vel af hjertet beder ham om hans bistand. Han vil føre os nærmere hen til sig, når han lader en hjem søgelse komme over os.

Jeg er bleven såret i den venstre skulder af en geværkugle, - og er her på gennemrejsen til et lazaret. Den 2. september greb englænderen an. Vi lå i reservestillingen bag Etapigie, ved Arras. Han overløb alt, vi blev siddende i en kort grav, som han ikke rigtig kunne komme lige på. Om de herefter har måttet give sig, ved jeg ikke, da jeg blev såret kl 9^{3/4} og gik tilbage.

Schrøder Petersens søn fra Hellevad var der også, desværre har jeg ingen anelse om hvor Askov er, måske er han løben tilbage, eller han er i fangenskab. Jeg håber det bedste. Må han ikke samles med sine kære på denne jord, så samles han nok med dem i det himmelske hjem, hvor det er godt at være. Det er jo hovedsagen for os, at vi alle må komme derhen, og jeg håber at vi også vil samles hernede for en kort tid. Alt står i Guds Fader hånd. Han fører os nok til sejer over det onde. Vi vil bede ham om snart at lade os få fred. Når jeg har fået den nye adresse at vide, skriver jeg igen. Guds Fred være med os alle. Med hilsen, Deres Thomas.

Kilde:

- Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, P116. Brevet er hentet fra hjemmesiden om Den Store Krig fra Sønderborg Slot ved René Rasmussen

Oplysning:

- Thomas Jacobsen Brodersen (Øster Terp 29. juli 1893 - Agerskov 10. feb. 1968), begravet i Bedsted. Søn af gårdmand i Øster Terp, Peter Chr. Brodersen (1856-) og Marie K. Jacobsen. Efter hjemsendelsen i 1919 blev han gårdmand i Øster Terp.

Dette postkort blev den 13. sep. 1917 sendt fra Andreas Haugaard i Wünsdorf til sin mor Henriette Haugaard i Bedsted. På bagsiden skriver Andreas Haugaard: *Kære moder. Sender Eder hermed et billede af Schiessschule, hvor vi hentede Hauptmanden, da vognen alligevel kørte. Kl 10 i morgen formiddag skal vi så tilbage til Hauptmanden i Berlin. Venlig hilsen Andreas.*

Forbyttede gasmasker

Af Mathias Chr. Brodersen, Øster Terp

Mathias Brodersen, Øster Terp i Bedsted sogn, fortæller om en hændelse under den tyske forårsoffensiv den 11. april 1918.

I forårsoffensiven, der begyndte den 21. marts 1918, var den division jeg tilhørte, indsat ved St. Quentin. Offensiven blev, som det var almindeligt, forberedt med en mægtig trommeild, der varede flere timer. Til sidst lagde man hele den fjendtlige stilling under gas. Man lovede os, at der ikke skulle være levnet en eneste levende sjæl derovre, når vi stormede stillingen.

Det så nu heller ikke godt ud i englændernes grave. De lå der i hobetal helt eller halvt døde. Det havde nu ikke været så helt ligetil for os at tage stillingen, for det med "ikke en levende sjæl" var ikke gået helt i opfyldelse. Vi blev nemlig modtaget med både maskingeværid og salver fra såvel det lette som det svære artilleri. Englænderne kørte også frem med tanks. Det var for resten første gang, vi så disse nye og effektive våben.

I ti dage avancerede vi og ca. 65 km kom vi frem. Så måtte vi grave os ned foran byen Montdidier. Jeg gravede sammen med en kammerat et hul, som vi overdækkede med et par døre fra et nærliggende hus. Vi kunne tydeligt se byen foran os, og i kikkerten så vi endnu mere tydeligt, hvorledes kirketårnet under den voldsomme artilleriild blev mere og mere medtaget for til sidst at styrte i grus.

Englænderne havde fået forstærkning af franskmændene, og nu var det vor tur til at blive overdænget med granater. Der var dog mange blindgængere imellem. Vi konstaterede det ved den dumpe lyd, der fremkom ved nedslagene. Den mindede meget om gasgranaternes sugende lyd.

Vi havde dengang en gammel, forhenværende "Ortskommandant" til kompagnifører. Han havde ikke før været ved fronten. Han troede, at vi blev beskyttet med gasgranater. I sin angst beordrede han en soldat hen til nedslagshullerne for at undersøge, om det lugtede af

gas. Bange for at være i nærheden af disse mystiske huller flyttede han længere op i skyttegravnen. Derved opdagede han den dejlige rede, vi havde gravet og indrettet.

Da det var min tur til at stå på vagt, tog han mit leje i besiddelse. Gasmasken anbragte han, for hurtigt at kunne få fat i den, oven over indgangen. Da min vagttjeneste var forbi, anbragte jeg min gasmaske ved siden af hans, hvorefter jeg lagde mig på det ledige leje ved siden af løjtnanten.

Kort efter blev der slået gasalarm. Løjtnanten, der ikke sov så fast - han havde jo heller ikke stået vagt i to af nattens timer, var omgående vågen, sprang ud af lemnen og snappede gasmasken - desværre min, og da jeg skulle have den anden maske på, var den alt for stor.

Jeg måtte stå og presse den ind imod mit ansigt. Vi var dog begge to klare over forbytningen, og da han ville have sin, gav han ordre til, at jeg skulle tage masken af og række den hen til ham, så han i en fart og uden at trække vejret, kunne få sin maske. Det gjorde efter hans mening ikke så meget, om jeg skulle indånde den gasfyldte luft.

Nå, til vort held var det kun blind alarm, ellers kunne det let være blevet en alvorlig sag.

Kilde:

- Artiklen er hentet fra DSK Årbog 1953.
- Rene Rasmussen i en kommentar til dagen 1. apr. 2018.

Oplysning:

Mathias Christian Brodersen (Øster Terp 11. aug 1887- 8. apr 1981), gårdmand i Terp 1911-48 og sognefoged 1920-62. *Deltog i Første Verdenskrig.* Søn af gårdmand i Terp, Peter Christian Brodersen (1856-1906) og Marie Kjestine Jacobsen (1861-1950). Gift 18. dec 1918 med Johanne Cathrine Brodersen (Øster Terp 12. apr 1895- 10. mar 1974), datter af gårdmand i Øster Terp, Andreas Brodersen (1859-1932) og Anne Cathrine Petersen (1863-1904). Børn: Peter (1920-); Christine (1920-); Andreas (1920-); Åge (1920-); Anne Cathrine (1922-); Frederik (1924-); Marie Kjestine (1925-) og Viggo (1936-).

En hilsen fra Wünsdorf. Et postkort som Andreas Haugaard sendte hjem til sine forældre i Bedsted. Han skriver: *Wünsdorf den 15. dec. 1917. Kære forældre. Sender Eder hermed et fotografi af denne bygning som jeg ligger i. Kammeret er helt ovenpå. Jeg ligger på 2. etage. Ellers gefalder det mig ganske godt. Venlig hilsen til alle fra Eders Andreas.*